

AKADEMIA
EKONOMICZNO
HUMANISTYCZNA
W WARSZAWIE

LEGAL BULLETIN

**University
of Economics and
Human Sciences
in Warsaw**

**«KROK»
University**

**International
Professional Edition**

Kyiv-2022

ISSN (Print) 2708-339X

ISSN (Online) 2786-7498

Legal Bulletin

“KROK” UNIVERSITY

ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК»

**UNIVERSITY OF ECONOMICS AND
HUMAN SCIENCES IN WARSAW**

Варшавська економічно-гуманітарна академія

Issue 6

Випуск 6

Kyiv/Kiїв 2022

The collection of scientific works "Legal Bulletin" is the legal successor of the "Legal Bulletin of the "KROK" University edition and the joint scientific publication of the "KROK" University (Ukraine) and the University of Economics and Human Sciences (Poland) (Certificate of the Ministry of Justice of Ukraine of printed mass media KB №24369-14209PR 26.03.2020).

International databases and catalogs indexing publications:

- Google Scholar;
- National Library of Ukraine after V.I.Vernadsky

“Legal Bulletin”: Collection of Scientific Works. “KROK” University and University of Economics and Human Sciences in Warsaw. Iss.6. Kyiv. 2022. pp. 74.

The sixth issue of the Bulletin contains articles by scientists from University of Economics and Human Sciences in Warsaw and «KROK» University, as well as other higher educational institutions and research institutions of Poland and Ukraine. It is designed for scientific and pedagogical workers of higher educational establishments, aspirants, masters, practitioners in the fields of theory and history of state and law, constitutional, administrative, civil, civil procedural, criminal, criminal-procedural, economical, financial, international law, as well as in other problem aspects concerning theoretical and applied researches of the application of law.

*Recommended for printing by Scientific Council of “KROK” University
(protocol №3 15 December 2022)*

*Certificate of State Registration of printed mass media in Ukraine:
KB №24369-14209PR 26.03.2020*

Збірник наукових праць «Legal Bulletin» є правонаступником видання «Правничий вісник Університету «КРОК» та спільним науковим виданням ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК» (Україна) та Варшавської економічно-гуманітарної академії (Польща) (свідоцтво Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ №24369-14209ПР від 26.03.2020).

Міжнародні бази та каталоги, що індексують видання:

- Google Scholar;
- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

«Legal Bulletin»: зб. наук. праць. Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК» та Варшавська економічно-гуманітарна академія. – Вип. 6. – К., 2022. – 74с.

Шостий випуск збірника містить статті науковців Університету економіки та права «КРОК» та Варшавської економічно-гуманітарної академії, а також інших закладів вищої освіти і науково-дослідних установ України. Розраховано на науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, аспірантів, магістрів, фахівців-практиків у галузях теорії та історії держави і права, конституційного, адміністративного, цивільного, цивільно-процесуального, кримінального, кримінально-процесуального, господарського, фінансового, міжнародного права, а також з інших питань, пов'язаних з фундаментальними і прикладними науковими дослідженнями з проблем застосування права.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Університету економіки та права «КРОК»
(протокол №3 від 15.12.2022 року)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №24369-14209ПР від 26.03.2020*

Головний редактор:

Француз А.Й. (Україна) доктор юридичних наук, професор, Герой України,
Заслужений юрист України,
лауреат премії імені Ярослава Мудрого

Заступники головного редактора:

Стадніченко С.Л. (Польща) доктор габілітований, професор

Каллас Мар'ян (Польща) доктор габілітований, професор

Відповідальний секретар:

Доляновська І.М. (Україна) кандидат юридичних наук, доцент

Члени редколегії:

Юридичні науки

Копиленко О.Л. (Україна)

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України, академік Національної академії правових наук України

Дідич Т.О. (Україна)

доктор юридичних наук, професор

Геперідзе Д.С. (Грузія)

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Академії Юридичних Наук Грузії

Ткач Д.І. (Україна)

доктор політичних наук, професор,
Надзвичайний і Повноважний Посол України

Шевченко А.Є. (Україна)

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Собчак Я. (Польща)

Доктор габілітованих наук, професор

Гардапхадзе Т.Г. (Тбілісі, Грузія)

доктор юридичних наук, професор

Олійник О.Б. (Україна)

доктор філологічних наук,
доктор юридичних наук, професор

Губська О.А. (Україна)

доктор юридичних наук, доцент

Француз-Яковець Т.А. (Україна)

доктор юридичних наук, доцент

Скоморовський В.Б. (Україна)

доктор юридичних наук, доцент

Корольова В.В. (Україна)

кандидат юридичних наук, доцент

Баликіна-Галанець Л.І. (Україна)

кандидат юридичних наук, доцент

Григорчук М.В. (Україна)

кандидат юридичних наук

Editors-in-Chief:

D.Jur., Professor, Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Laureate of the Yaroslav the Wise Award

Anatolii Frantsuz (KROK University, Kyiv, Ukraine)

Deputy Editors:

Prof. zw., doktor habilitowany Stadniczenko **Stanislaw Leszek** (Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie, Poland)

Prof. zw., doktor habilitowany **Kallas Marian** (Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie, Poland)

Executive Editor:

Ph.D. in Law, Docent **Inna Dolianovska** (KROK University, Kyiv, Ukraine)

Members of Editorial Board:

Legal Sciences:

D.Jur., Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Member of National Academy of Legal Sciences of Ukraine **Oleksandr Kopylenko** (Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

D.Jur., Professor **Taras Didich** (Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine)

D.Jur., Professor, Corresponding Member of the Legal Science Academy of Georgia **Davit Geperidze** (New University, Tbilisi, Georgia)

D.Polit.Sc., Professor, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine **Dmytro Tkach** (KROK University, Kyiv, Ukraine)

D.Jur., Professor, Honored Lawyer of Ukraine **Anatolii Shevchenko** (National University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine)

Prof., doktor habilitowany **Jacek Sobczak** (Warsaw, Poland, Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie)

D.Jur., Professor **Tamar Gardapkhadze** (New University, Tbilisi, Georgia)

D.Jur., D.Philol.Sc., Professor **Olha Oliinyk** (KROK University, Kyiv, Ukraine)

D.Jur., Docent **Olena Gubs`ka** (KROK University, Kyiv, Ukraine)

D.Jur., Docent **Tetyana Frantsuz-Yacovets** (National University "Odessa Law Academy", Ivano-Frankivs`k, Ukraine)

D.Jur., Docent **Vitalii Skomorovskiy** (KROK University, Kyiv, Ukraine)

Ph.D. in Law, Docent **Viktoriia Korolova** (KROK University, Kyiv, Ukraine)

Ph.D. in Law **Liudmyla Balykina-Halanets** (KROK University, Kyiv, Ukraine)

Ph.D. in Law **Myroslav Hryhorchuk** (KROK University, Kyiv, Ukraine)

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. Теорія та історія держави і права, історія політичних та правових учень; конституційне, муніципальне, філософія права

- Француз А.Й., Кулініч К.С.* Роль криміналістичної тактики в діяльності приватних детективів 10
- Француз А.Й., Марина Ю.Ю.* Моделі медіації та можливість їх наближення до правової системи України 16

РОЗДІЛ 2. Цивільне право і процес; сімейне право; міжнародне приватне та міжнародне право; господарське та господарське процесуальне право

- Француз А.Й., Головата Н.В.* Теоретико-правові парадигми регулювання банкрутства 24
- Доляновська І.М., Дрига Д.О.* Проблеми правового регулювання діяльності товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю 28
- Григорчук М.В., Горєлов Д.О.* Інститут імунітету свідка в господарському процесі як баланс між суспільним інтересом та захистом прав людини 34

РОЗДІЛ 3. Трудове право і право соціального забезпечення; адміністративне право і адміністративний процес; фінансове, інформаційне, земельне право

- Григорчук М.В., Ткачук І.М.* Перспективи розвитку договірних орендних земельних відносин в Україні 42
- Мищук М.С., Бутко Р.С.* Деякі питання правового регулювання обігу цінних паперів 48

РОЗДІЛ 4. Кримінальне право і кримінальний процес; кримінально-виконавче право і кримінологія; криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Француз А.Й, Тупіченко Ю.К. Організаційно-правові засади діяльності приватних детективів у Польщі та Україні	54
Француз А.Й, Новіцький В.Ю. Людина як джерело інформації для приватного детектива	60
Француз А.Й, Носенко Б.О. Співробітництво суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності з підрозділами національної поліції	67

CONTENT

CHAPTER 1. Theory and history of the state and law, history of political and legal students; constitutional, municipal, philosophy of law

Frantsuz A.J., Kulinich K.S. The role of criminal tactics in the activities of private detectives 10

Frantsuz A.J., Marina Yu.Yu. Models of mediation and the possibility of their approximation to the legal system of Ukraine 16

SECTION 2. Civil law and process; family law; international private and international law; economic and economic procedural law

Frantsuz A.J., Golovata N.V. Theoretical and legal paradigms of bankruptcy regulation 24

Dolyanovska I.M., Dryga D.O. Problems of legal regulation of activities of limited and additional liability companies 28

Hryhorchuk M.V., Gorelov D.O. Institute of witness immunity in economic proceedings as a balance between public interest and protection of human rights 34

SECTION 3. Labor law and social security law; administrative law and administrative process; financial, informational, land law

Hryhorchuk M.V., Tkachuk I.M. Prospects for the development of contractual leased land relations in Ukraine 42

Mishchuk M.S., Butko R.S. Some issues of legal regulation of securities circulation 48

SECTION 4. Criminal law and criminal process; criminal enforcement law and criminology; criminalistics; forensic examination; investigative activity

<i>Frantsuz A.J., Tupichenko Yu.K.</i> Organizational and legal principles of the activity of private detectives in Poland and Ukraine	54
<i>Frantsuz A.J., Novitskyi V.Yu.</i> A person as a source of information for a private detective	60
<i>Frantsuz A.J., Nosenko B.O.</i> Cooperation of subjects of private detective (research) activities with units of the national police	67

РОЗДІЛ 1.

Теорія та історія держави і права, історія політичних та правових учень; конституційне та муніципальне право, філософія права

УДК 343.3

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-06-10-15

РОЛЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ДЕТЕКТИВІВ

Француз А. Й.,

Герой України, Заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2861-1252

Кулініч К. С.,

здобувач вищої освіти ступеня «магістр», ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
e-mail: toolateua@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8105-8471

THE ROLE OF CRIMINAL TACTICS IN THE ACTIVITIES OF PRIVATE DETECTIVES

Frantsuz A.J.,

Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine Doctor of Laws Sciences, Professor, Professor of Department of State Legal Disciplines, "KROK" University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2861-1252

Kulinich K.S.,

Master student
"KROK" University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine,
e-mail: toolateua@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8105-8471

Анотація. У статті проведено аналіз наукових підходів вчених криміналістів щодо визначення сутності, суттєвих ознак поняття криміналістичної тактики, проблеми меж її застосування, проведено їх критичний аналіз. Досліджено актуальні проблеми визначення поняття «криміналістична тактика» та можливості застосування її засобів у різних видах правозастосовної діяльності в тому числі в діяльності приватних детективів. Запропоновано розгляд криміналістичної тактики в широкому та вузькому розумінні, виділяючи при цьому теоретичний та практичний аспект. Криміналістична тактика розглядається як науковий напрям, а також використання практичних засобів криміналістичної тактики під час ведення діяльності приватного детектива. Пропонується визначення поняття «криміналістична тактика» саме в аспекті діяльності приватних детективів і окреслюються напрями подальших досліджень. Роль криміналістичної тактики у детективній діяльності є одним з таких кроків який має бути висвітленим та описаним не одним науковцем, адже криміналістична тактика являє собою основу детективної діяльності — це та важлива її особливість на якій практично тримається вся ефективність роботи приватного детектива, стратегія його дій, стратегія його поведінки, істинність його версій щодо тієї чи іншої ситуації, системність, психологічний вплив, аналітичні здібності. Саме тому називаючи тему актуальною можна стверджувати, що на сьогодні багато вчених вже дослідили тематику криміналістичної тактики, але у зв'язку із правовою невизначеністю існування інституту

приватної детективної діяльності такі дослідження є не повними, адже вони не містять у собі досвіду осіб які ведуть детективну діяльність, саме на теренах України, підпорядковуючись саме українському регулюванню цієї діяльності. Проаналізувавши сучасні тенденції розвитку криміналістичної тактики, визначення основного інноваційного напрямку дослідження та проблем використання тактичних засобів у правозастосовній діяльності детектива, які забезпечують її ефективність та результативність, є вкрай важливим для безпосереднього ведення діяльності. У ході дослідження встановлено взаємозв'язок криміналістичної тактики із практикою, сучасними досягненнями науки й техніки, тенденціями розвитку криміналістики та інших наук, вказано на інтегративний характер криміналістичних знань, розглянуто сучасне розуміння поняття криміналістичної тактики, запропоновано його визначення із врахуванням традиційних та інноваційних підходів у криміналістичній науці.

Ключові слова: детективна діяльність; криміналістична тактика, оптимізація розслідування, засоби та межі криміналістичної тактики, нові галузі криміналістичної тактики.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 9

Annotation. The article analyzes the scientific approaches of criminologists to determine the nature, essential features of the concept of forensic tactics, the problems of the limits of its application, conducted a critical analysis. The current problems of defining the concept of "forensic tactics" and the possibility of using its tools in various types of law enforcement activities, including the activities of private detectives. Consideration of forensic tactics in a broad and narrow sense is proposed, highlighting the theoretical and practical aspects. Forensic tactics is considered as a scientific field, as well as the use of practical tools of forensic tactics in the activities of a private detective. It is proposed to define the concept of "forensic tactics" in the aspect of the activities of private detectives and outlines areas for further research. The role of forensic tactics in detective work is one of the steps that should be covered and described by many scientists, because forensic tactics is the basis of detective work - this is its important feature which holds almost all the effectiveness of a private detective, his strategy, strategy his behavior, the truth of his versions of a situation, systematics, psychological influence, analytical skills. That is why calling the topic relevant, I can say that many scientists have already studied the subject of forensic tactics, but due to the legal uncertainty of the institution of private detective work, such research is incomplete, because they do not contain the experience of detectives, precisely on the territory of Ukraine, subject to the Ukrainian regulation of this activity. Analyzing current trends in forensic tactics, determining the main innovative direction of research and problems of using tactical tools in law enforcement activities of detectives, which ensure its effectiveness and efficiency, is extremely important for direct business. The study established the relationship of forensic tactics with practice, modern advances in science and technology, trends in forensics and other sciences, pointed to the integrative nature of forensic knowledge, considered the modern understanding of forensic tactics, proposed its definition taking into account traditional and innovative approaches in crime. science.

Key words: detective activity; forensic tactics, optimization of the investigation, means and limits of forensic tactics, new areas of forensic tactics.

Formulas:0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 9

Постановка проблеми. Сучасні проблеми розуміння криміналістичної тактики зараз, як ніколи раніше, є дискусійними, а науковці з цього приводу висловлюють часом діаметрально протилежні погляди. Сьогодні у криміналістиці є низка наукових робіт, де викладено різні думки про її поняття, розширення або звуження меж її застосування, поділ на слідчу тактику, судову тактику, тактику розшукової діяльності, прокурорську тактику тощо. Як вбачається, у дослідженні цієї проблематики нині є багато дискусійних та невирішених питань, що потребують спеціального вивчення та свого розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні більшість вчених в області криміналістики та приватної детективної діяльності спрямовують свої

зусилля на вдосконаленні теперішнього законодавства та подоланні чинних помилок і недоліків у галузі приватної детективної діяльності. Питанню організації й правового забезпечення приватної детективної діяльності в Україні та світі присвятили свої дослідження багато вчених і практиків у галузі безпеки та права. Серед вітчизняних науковців і практиків, які в різні часи займалися й продовжують займатися дослідженням проблеми приватної детективної (розшукової) діяльності, слід назвати таких авторів, як В.Крутов, А. Француз, Белкін Р.С., Баєв О.Я., Волчецька Т. С., Хорьков В. Н., Журавель В.А., Пещак Ян., Філонов В.П., Шепітько В. Ю. та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. У статті подаються пропозиції для запровадження чинних

механізмів для ефективної роботи та впровадження тактичних елементів у приватну детективну діяльність і використання ними тактичних прийомів під час здійснення розшукової діяльності.

Формулювання цілей статті (визначення завдання). Ціллю статті є визначення традиційних та інноваційних напрямів розвитку криміналістичної тактики у зв'язку із розвитком законотворчої діяльності, в майбутньому прийняттям проекту закону України «Про приватну детективну (розшукову діяльність)» та потребою імплементації криміналістичної доктрини, яка на сьогодні стосується діяльності правоохоронних, судових органів у детективну криміналістику.

Виклад основних положень. 1. Об'єкт діяльності криміналістичної тактики в системі приватної детективної діяльності.

Криміналістична тактика містить загальні риси тактики здійснення різних видів дій особи щодо якої застосовуються певні розшукові або інші дії за замовленням.

У результаті об'єктом діяльності криміналістичної тактики є розробка і використання специфічних методів та процесів, що впливають з його власних досліджень або взяті з інших прикладних наук, для досягнення в процесі ведення діяльності – ефективності, а саме знаходження істини та підтримання певної системності під час здійснення діяльності. Крім того, криміналістична тактика має за мету встановлення способу здійснення діяльності та виконання завдань, а також встановлення правил та критеріїв оцінки результатів, якості та релевантність у наданні та здобутті доказів.

2. Класифікація криміналістичних версій. У криміналістичній науці при класифікації криміналістичних версій за суб'єктом висунення називають слідчі, судові, експертні, оперативно-розшукові версії та, як підвид, – розшукові версії [1, с. 134]. Розглядаючи дане питання не було знайдено аргументів, що підтверджують

правомірність включення розшукових версій (які висувуються приватними детективами) до криміналістичних, у зв'язку з цим доходимо висновку, що розшукову версію автоматично можливо віднести до криміналістичної. З боку фахівців з теорії приватної детективної діяльності даний факт не заперечувався.

Окремі вчені поділяють версії на логічно правильні (обгрунтовані) і неправильні, а також на істинні – що відповідають дійсності, та помилкові – які не відповідають дійсності. Вони пишуть: «у версії особливо рельєфно виявляється розбіжність правильності та істинності. Ми не можемо оцінити правильність чи хибність версії до її практичної перевірки, тоді як логічна правильність її може не викликати жодних сумнівів» [9]. Деякі науковці цілком обгрунтовано заперечують проти такого розподілу: «розподіл версій на відповідні та невідповідні дійсності навряд чи це має практичне значення, оскільки робити висновок щодо такої відповідності чи невідповідності можна лише після перевірки версій, тобто коли, суворо кажучи, версії вже немає, коли версія перетворилася на вірогідне знання» [6, с. 87].

Слід звернути увагу на причини побудови версій, які не відповідають дійсній картині того, що трапилося. Такими причинами є: допущення логічних помилок при побудові версій, побудова версій на основі неправдивих даних та побудова версій на основі неповних даних. Виходячи з вищевказаних причин, можна виділити декілька типів версій.

По-перше, логічно невірні версії. Тобто версії, вибудовані на підставі правдивих фактичних даних, але спосіб їхньої логічної побудови є помилковим.

По-друге, логічно вірні версії.

Тут необхідно розподілити:

а) версії, вибудовані на підставі неправдивих даних; б) версії, вибудовані на підставі дійсних фактичних даних [7, с. 32].

Численні класифікації криміналістичних версій, на думку Р.С. Белкіна, можна звести до наступних основних видів: за суб'єктом висунення – версії слідчі, розшукові, судові, експертні; за обсягом (колом пояснюваних

фактів) – загальні та приватні; за ступенем визначеності – типові й конкретні [3, с. 493].

Доречніше було б створення єдиного наукового розділу про версії, розгляд якого здійснювався б із позиції даної науки: у криміналістиці – криміналістичне вчення про версії, в кримінальному процесі – кримінально-процесуальне вчення про слідчу версію, і, нарешті, в розшуковій діяльності – вчення про розшукову версію, як оперативно-розшукову, так і про версії, які можуть висувати приватні детективи.

Зазначимо, що Т. С. Волчецька і В. М. Хорьков вважають за можливе виділення в перспективі адміністративної версії, як важливого елементу адміністративного розслідування [4, с. 110]. Безперечно, що розгляд розшукових – приватних версій приватного детектива має починатися із загальних положень про версії.

Розшукову версію приватного детектива можна визначити як можливе пояснення приватним детективом факту, явища, що відноситься до досліджуваної у процесі розшукової діяльності події, її ознак та учасників. За обсягом охоплених пояснюваних даних така версія може бути (так само як і слідча) загальною та приватною. Загальна пояснює певну подію в цілому, в основних кваліфікуючих її рисах, ознаках; приватна ж належить до окремих фактів, ознак, елементів події.

Окрім цього поділу, розшукові версії, слід доповнити розшуковими версіями, висунутими на етапі первинних розшукових заходів – так звані первинні розшукові версії, а також розшуковими версіями, що виникають у процесі розшуку: про місцеперебування зниклої особи; особи, зниклої безвісти, чи її трупа; викраденого майна тощо.

3. Межі застосування криміналістичної тактики під час ведення приватної детективної діяльності. Інформатизація соціального середовища призвела фактично до «технологізації» криміналістики, розроблення та впровадження інформаційних, цифрових, телекомунікаційних та інших технологій. Враховуючи наведене, нині відбуваються докорінні зміни та запроваджуються інноваційні підходи й у

криміналістичному забезпеченні органів правопорядку [8, с. 144].

Аналогічна ситуація в аспекті ведення детективної діяльності, тактичні прийоми, які еволюціонують разом із суспільством, мають використовуватись для ефективного ведення детективної діяльності та для запобігання допущення логічних помилок при веденні розслідування.

Наукові положення, на підставі яких розробляються тактичні рекомендації, не можуть не відчувати на собі вплив досягнень в галузі наукової організації праці, теорії управління та прийняття рішень, логіки, психології та інших наук і тому визначення тактики необхідно здійснювати із врахуванням наукового характеру зазначених структурних елементів криміналістичної тактики. Крім того, таке поняття має включати вказівку на принцип дотримання законності й вимог професійної етики, оскільки лише на їх основі можуть розроблятися тактичні засоби криміналістичної тактики [2, с. 37].

Як вбачається, криміналістична тактика розглядається передусім як розділ науки криміналістики, який складає систему наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо організації планування розслідування і судового розгляду, визначення лінії поведінки осіб і прийомів проведення окремих розшукових, негласних дій, які виконує приватний детектив, спрямованих на збирання і дослідження доказів, встановлення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень або інших дій особи щодо, якої проводиться розслідування. Завдання криміналістичної тактики формуються залежно від рівня розвитку науки криміналістики та потреб практичної діяльності, тому простежується взаємозв'язок та взаємовплив криміналістичної тактики та правозастосовної практики.

Слід розрізняти наступні підгалузі криміналістичної тактики: слідчу тактику, судову тактику, тактику розшукової діяльності, прокурорську тактику, тактику професійного захисту, тактику злочинної діяльності у діяльності детективів НАБУ та ін. У цьому плані, новим напрямком досліджень має стати прийняття Закону України «Про приватну детектив

(розшукову) діяльність», постає необхідність у розробці теоретико-практичних питань застосування криміналістичної тактики в діяльності приватних детективів. Розглядаючи криміналістичну тактику, ми можемо виокремити такі обов'язкові практичні рекомендації, а саме: організацію і планування розслідування, визначення оптимальної лінії поведінки суб'єктів з якими має працювати приватний детектив і прийомів провадження ними негласних розшукових (слідчих/ судових) дій, спрямованих на збирання, фіксацію та вилучення доказової інформації, встановлення причин і умов, що сприяють вчиненню тих чи інших дій. Також криміналістична тактика містить рекомендації щодо тактичного впливу на осіб, поведінка яких пов'язана із формуванням джерел криміналістичної інформації (клієнти, потерпілі, свідки, поняті тощо) з метою подолання протидії або встановлення ефективної взаємодії із ними, шляхом їх залучення до розслідування або судового розгляду, налагодження психологічного контакту і використання оптимальних форм тактико-психологічного впливу й управління їх поведінкою в інтересах встановлення об'єктивної істини.

Відносини підпорядкованості, у яких ще в недавньому минулому перебували тактика розшукової діяльності та криміналістична тактика, в аспекті приватної детективної (розшукової) діяльності змінилися відносинами взаємодії. Одним із напрямків тісного зв'язку криміналістики й розшукової діяльності є проблематика версій. Тут спостерігається певна «експансія» криміналістики, оскільки про розшукові версії говорять, виходячи зі змісту криміналістичного вчення про версію та планування розслідування. У криміналістичній науці при класифікації криміналістичних версій за суб'єктом висунення називають слідчі, судові, експертні, оперативно-розшукові версії та, як підвид, – розшукові версії [1; с. 134].

Висновки. Сучасний стан та тенденції розвитку криміналістичних знань у реаліях сьогодення обов'язково потребують розширення меж дослідження криміналістичної тактики та подальшого

розроблення її нових підгалузей з урахуванням змін законодавства та трансформацією поглядів осіб їх вчинків. Враховуючи вищезазначене, ми можемо зробити висновок, що криміналістична тактика в системі приватної детективної діяльності – це систематично поділені тактичні засади, прийоми, перелік рекомендацій, технічне забезпечення, визначення оптимальної лінії поведінки з метою застосування їх під час надання послуг детектива, також для використання в роботі з замовником та під час здійснення своєї діяльності, спрямованих на досягнення максимальної ефективності при веденні розслідування.

Водночас у такому випадку, на наш погляд, необхідно враховувати зауваження В. А. Журавля, що дійсно останніми роками сфера застосування криміналістичних знань значно розширилася і на цей час предметно не обмежується лише кримінальними правопорушеннями, а поширюється на суспільні відносини, які потребують конкретного правового регулювання. Але ж сфера застосування певних криміналістичних знань (засобів, прийомів, рекомендацій) і предмет дослідження науки криміналістики – це різні речі, між ними не можна ставити знак рівності та на підставі цього стверджувати, що криміналістика досліджує закономірності виникнення інформації про будь-яке правове явище у суспільстві. Криміналістика й на цей час має двоєдиний об'єкт дослідження – злочинну діяльність та її наслідки й діяльність з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, судового розгляду кримінальних проваджень (справ). Саме такий підхід відповідає природі, призначенню і завданням цієї галузі знань [5; с. 228]. Ці положення повною мірою стосуються і дослідження проблематики розширення меж криміналістичної тактики, до яких потрібно відноситися досить виважено. Вбачається, що межі дослідження проблем застосування криміналістичної тактики визначаються діяльністю суб'єктів кримінального провадження та учасників кримінального процесу, які пов'язані із необхідністю ефективного вирішення завдань. Таким чином, на етапі здійснення первинних розшукових заходів як приватний детектив, ми певним чином маємо структурувати свої дії та проаналізувати ситуацію шляхом висунення версій, пізніше

обов'язково перевіряючи їх на істинність. На відміну від приватної детективної діяльності, у разі порушення кримінального провадження, наприклад, за фактом безвісного зникнення особи висуваються слідчі версії, в основу яких покладені оперативно-розшукові версії. Криміналістичні версії формуються експертами криміналістами після або під час проведення огляду місця події (місця зникнення, проживання безвісти зниклого), на основі результатів дослідження слідство приймаючих, слідство утворюючих об'єктів. Криміналістичні версії враховуються при висуненні та перевірці як оперативно-розшукових, так і слідчих версій. При побудові розшукових версій стосовно причин безвісної відсутності

особи обов'язково необхідно враховувати взаємозв'язок між розшукуваною особою, її діяльністю з урахуванням впливу на неї певних обставин та особою, яка розшукує зниклого, включаючи її сферу діяльності. За схожою структурою або принципом має діяти й приватний детектив будуючи версії, обов'язково користуючись допомогою спеціалістів певної сфери та/або експертів. Тобто для побудови істинної версії, на нашу думку, обов'язкове використання всіх можливих способів та засобів, які є законними та не порушують права та інтереси сторонніх осіб.

Література:

1. Белкін Р. С. Курс криміналістики. В 3 т. Т. 3: Криміналістичні засоби, прийоми та рекомендації. Юрист, 1997. 480 с.
2. Баєв О. Я. Вибрані роботи з проблем криміналістики та карного процесу. Збірник, 2011. 609 с.
3. Белкін Р. С. Курс криміналістики: навчальний посібник для ВНЗ, 3 видання з доповненням. Закон і право, 2001. 837 с.
4. Волчецька Т. С., Хорьков В. Н. Можливості та перспективи використання криміналістики в адміністративному процесі. Правознавство: науково-теоретичний журнал, 2003. № 3 (248). С. 105-119.
5. Журавель В.А. Міждисциплінарні зв'язки криміналістики. Вісник Національної академії правових наук України. № 3 (74). 2013. С. 227-237.
6. Пещак Ян. Слідчі версії: криміналістичне дослідження. Вид-во «Прогрес», 1976. 226 с.
7. Філонов В.П. Причини злочинності. Дніпро: Січ, 1996. 188 с.
8. Шепітько В. Ю. Проблеми оптимізації науково-технічного забезпечення слідчої діяльності в умовах змагального кримінального провадження: матеріали наукової конференції за результатами роботи фахівців НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПН України за фундаментальними темами у 2018 р. (м. Харків, 26 березня 2019 р.). Харків : Право, 2019. С. 144-147.
9. Шнайдер Г. Й. Кримінологія. Видавнича група «Прогрес»-«Універс», 1994. 504 с.

Reference:

1. Belkin, R.S. (1997), Course kriminalistiki v 3 t., T. 3 Kriminalisticheskie sredstva, priomi i rekomendatsii [Course of criminology. In 3 vols. Vol. 3: Forensic tools, techniques and recommendations] Yurist.
2. Baev, O. Ya. (2011), Vibranniy roboty po problemam kriminalistiki i karnogo protsessu [Selected works on the problems of criminology and criminal procedure] Collection. EXMO.
3. Belkin, R.S. (2001) Kurs kriminalistiki: navchal'nyj posibnik dlya vuzov. 3-e vid., dopovnene [Course of criminology: a textbook for universities 3rd ed., Supplemented] M. UNITI-DDNA, Law and Law.
4. Volchetskaya, T.S. and Khorkov, V.N. (2003). Possibilities and prospects of using criminology in the administrative process. Pravoznavstvo: naukovno-teoretichnyi zhurnal. Vol. 3 (248). pp. 105 - 119.
5. Zhuravel, V.A. (2013), Interdisciplinary relations of criminology, Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, vol.3 (74), pp. 227-237.
6. Peschak Jan. (1976) Slidchi versii: kriminalistichne doslidzennya [Investigative versions: forensic research] M., Izd-vo "Progress".
7. Filonov V.P. (1996), Prichini zlochinnosti, [Causes of crime], Dnepropetrovsk, Ukraine.
8. Shepitko, V. Y. (2019), "Problems of optimization of scientific and technical support of investigative activities in the conditions of adversarial criminal proceedings: Zbirka dopovidej na Mizhnarodnij konferentsii [Conference Proceedings of the International Conference], Mizhnarodna Uridichna konferentsiya [International law conference], Scientific Researcher University, Kharkiv, Ukraine [NAPrN UkraYini za fundamentalnimi temami u 2018 r, Pravo], March 26, pp. 144-147.
9. Schneider, G.J. (1994) Kriminologiya [Criminology], M.: Izdatelskaya gruppa «Pro- gress»-«Univers».

Стаття надійшла до редакції 06.11.2022

УДК 347.9

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-06-16-23

МОДЕЛІ МЕДІАЦІЇ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЇХ НАБЛИЖЕННЯ ДО ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Француз А.Й.

Герой України, Заслужений юрист України, Лауреат премії ім. Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
м.Київ, вулиця Табірна, 30-32, Київ, 03113, Україна
тел.: 0 (50) 339 44 02,
e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2861-1252

Марина Ю.Ю.

студент, групи ПР/СМ-20 юридичного факультету, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
м.Київ, вулиця Табірна, 30-32, Київ, 03113, Україна,
тел.: (096) – 300 – 86 – 34,
e-mail: yuriymarina23@gmail.com
ORCID:0000-0001-6375-5118

MODELS OF MEDIATION AND THE POSSIBILITY OF THEIR APPROACH TO THE LEGAL SYSTEM OF UKRAINE

Frantsuz A.J.

Hero of Ukraine, honored lawyer of Ukraine, Laureate of the award named after Yaroslav Mudry
Doctor of law, professor, Dean of the Faculty of Law, «KROK» University, Kyiv, Tabirna Street, 30-32, Kyiv, 03113,
Ukraine
tel.: 0 (50) 339 44 02,
e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2861-1252

Marina Yu.Yu.

student, PR / SM-20 group of the Faculty of Law «KROK» University, Kyiv, Tabirna Street, 30-32, Kyiv, 03113, Ukraine
tel: (096) - 300 - 86 - 34,
e-mail: yuriymarina23@gmail.com
ORCID:0000-0001-6375-5118

Анотація. Дану статтю присвячено аналізу моделей медіації та можливості їх наближення до правової системи України. Встановлено, що в різних державах використовуються різні моделі медіації, які продукують засади для формування різних підходів щодо посередництва, а також, їх взаємозв'язків один з одним. Медіаційні моделі не претендують на універсальність застосування, та разом з тим, виступають концептуальним орієнтиром. Розглянуто критерії, за допомогою яких класифікуються моделі медіації. Проаналізувавши різні джерела дослідження, відмічено, що єдиного підходу щодо класифікації моделей медіації в науковому просторі не існує. Як правило в зарубіжній практиці науковці акцентують свою увагу на декількох моделях медіації, між якими не простежується чіткої різниці. Досліджено, що найбільш поширеним аргументом на користь імплементації інституту медіації в правову систему України є те, що вітчизняна судова система не спроможна ефективно та швидко розв'язувати юридичні спори. Також, серед причин можна назвати і вагомим проблему з виконанням рішень, досить тривалий розгляд справ, а також, випадки некомпетентності або ж зловживань тощо. Разом з тим, досить вагомим фактором стосовно тривалості розгляду справ є навантаження, яке припадає на одного суддю в Україні. Встановлено, що на етапі імплементації медіації до правової системи України найголовнішим питанням являється вибір найбільш підходящої моделі медіації, яка характеризується ступенем взаємозв'язку із судовим процесом. Підкреслено чинники, які чинять вплив на закріплення та реалізацію певної конструкції медіації до правової системи в Україні. Сформуовано пропозиції щодо можливості наближення, а також, подальшого удосконалення сприятливих моделей медіації в сучасних умовах розбудови громадянського суспільства. Відтак, вказано, що поки що в Україні немає офіційно визначеної моделі медіації. Звертаючись до досвіду зарубіжних країн, можна схилитися до такого висновку, що найбільш поширеним способом впровадження альтернативних способів узгодження конфліктів та спорів являється закріплення декількох моделей медіації одночасно, що може бути використано і в Україні.

Ключові слова: медіація, модель медіації, спір, правова система.
Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 17

Annotation. This article is devoted to the analysis of mediation models and the possibility of their approximation to the legal system of Ukraine. It has been established that different states use different models of mediation, which provide the basis for formulating different approaches to mediation, as well as their relationship with each other. Media models do not pretend to be universally applicable and at the same time serve as a conceptual reference point. The criteria by which mediation models are classified are considered. After analyzing various sources of research, it was noted that there is no single approach to the classification of mediation models in the scientific space. As a rule, in foreign practice, scientists focus their attention on several models of mediation, between which there is no clear difference. It is investigated that the most common argument in favor of the implementation of the institution of mediation in the legal system of Ukraine is that the domestic judicial system is not able to effectively and quickly resolve legal disputes. Also, among the reasons, one can name a significant problem with the execution of decisions, a rather lengthy consideration of cases, as well as cases of incompetence or abuse, etc. At the same time, a fairly significant factor in relation to the duration of the consideration of cases is the burden per judge in Ukraine. It has been established that at the stage of implementation of mediation in the legal system of Ukraine, the most important issue is the choice of the most suitable mediation model, characterized by the degree of interconnection with the judicial process. The factors influencing the consolidation and implementation of a certain structure of mediation in the legal system in Ukraine are underlined. Proposals have been formulated on the possibility of approximation, as well as further improvement of favorable models of mediation in the modern conditions of the development of civil society. Consequently, it is indicated that there is no officially defined mediation model in Ukraine yet. Referring to the experience of foreign countries, one can tend to the conclusion that the most common way to introduce alternative methods of reconciling conflicts and disputes is to consolidate several models of mediation at the same time, which can be used in Ukraine as well.

Key words: mediation, mediation model, dispute, legal system.
Formulas: 0, fig.: 0, tab.: 0, bibl.: 17

Постановка проблеми. Медіація являється визнаною світовою практикою як ефективна процедура, введення якої являється необхідним та важливим кроком забезпечення прав та законних інтересів громадян. Питання введення інституту медіації в національну правову систему України досить гостро постає перед державними органами та науковцями починаючи ще з часів здобуття нашою державою незалежності. Пілотні проекти впровадження медіації не дали сподіваного результату, а разом з тим і попит на приватну медіацію також залишається досить низьким. Визначення моделі медіації в державі для її втілення має відповідати правовій системі та наявними ресурсами, для того щоб стати концептуальним напрямком для вітчизняних медіаторів-практиків.

Медіація являється досить назрілою темою для обговорювання в українському правовому оточенні. Технології альтернативного врегулювання спорів та конфліктів все частіше опиняються в центрі уваги науковців та практиків. Ідеї впровадження інституту медіації в правову систему України підтримується досить великою кількістю науковців та спеціалістів. Подібного роду інтерес відповідає прагненням України

інтегруватися до ЄС та адаптувати своє законодавство до європейського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою дослідження стали наукові роботи таких вчених як Л. Ріскін, А.В. Біцай, Н.В. Гордійчук, М.Я. Поліщук, Г. Єрьоменко, Г. Кохан, Н. Александер, А.С. Чуприс, Г. Шелехова, А.Рубаненко, Дж. Уинслейд та ін. Проте, незважаючи на досить високий ступінь розробки проблематики та імплементації моделей медіації, питання їх наближення та впровадження до правової системи України до цього часу залишається актуальним.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Дана стаття є дослідженням моделей медіації та можливості їх наближення до правової системи України. Розглянуто критерії, за допомогою яких класифікуються моделі медіації. Виділено чинники, які чинять вплив на закріплення та реалізацією певної конструкції медіації до правової системи в Україні, а саме – судової.

Таким чином, метою статті є науковий аналіз моделей медіації та можливість їх наближення до правової системи України.

Виклад основних положень. В сучасних правових вченнях і досі немає єдиного цілісного підходу до розуміння суті медіації. Саме ж поняття «медіація»

походить від латинського «mediare», що означає – бути посередником. Медіація – це загальноживаний міжнародний термін, який відповідає українському терміну «посередництво». Серед нормативних визначень медіації слід зазначити наступне. Медіація – переговори за участю нейтрального посередника, також, це конфіденційний та добровільний процес, під час якого третя нейтральна сторона (посередник) допомагає конфліктуючим сторонам досягнути взаємоузгодженої угоди, а також, метод, за допомогою якого сторони управляють та контролюють процес і його результат за допомогою угоди, цебто без згоди сторін нічого не вирішиться не може [9].

Медіацією являється структурований процес, незалежно від його найменування або ж посилання на нього. За допомогою даного процесу дві чи більше сторін в суперечці намагаються добровільно прийти до вирішення спору при підтримці посередника [4].

Медіація – це діяльність професійних медіаторів, які направляють учасників правового спору для самостійного врегулювання і вирішення спору сторонами [10].

На думку Г.В. Єременко, медіація – це переговорний процес, коли у вирішенні спору бере участь нейтральна сторона – посередник, який веде даний переговорний процес, вислуховує аргументи сторін і активно допомагає сторонам розуміти їх інтереси, оцінювати можливість компромісів і приймати власні рішення, що задовольняють всіх учасників переговорів [6].

У різних державах використовуються різні моделі посередництва. Моделі медіації продукують основу для визначення різних підходів до посередництва і їх відносин один з одним. Моделі медіації не претендують на універсальність застосування, але, в той же час, являються концептуальним орієнтиром.

Аналізуючи медіацію А.В. Біцай вказує на наступне, модель «медіації потрібно аналізувати як абстрактну теоретичну конструкцію, яка відтворює процедурні особливості проведення медіації за допомогою характеристики основних компонентів: підстав звернення до медіації, ступеня інтеграції до державної судової

системи, типу переговорів між сторонами, технікою медіації посередника та об'єму його компетенції під час проведення процедури» [2, с. 86]. Модель медіації демонструє стандартизовані правила проведення визначеного виду медіації, разом з тим, характеризує мету, завдання, методика, техніки, порядок її проведення та обсяг повноважень медіатора.

Класифікація моделей медіації виконує ряд функцій:

- інформаційну, суть якої полягає в тому, що, вивчаючи моделі медіації, ми отримуємо інформацію про техніки і прийоми медіації, що використовуються в роботі медіатора, і їх вплив на результат процедури медіації;

- пізнавальну, яка дозволяє вивчити і дослідити процедуру медіації як з правової, так і з пізнавальної точки зору;

- аналітичну, за допомогою якої можна провести порівняльний аналіз використання медіації в різних державах та в різних галузях;

- евристичну, мета якої – зрозуміти закономірності виникнення, розвитку та використання моделей посередництва.

Єдиного підходу до класифікації моделей медіації в науковому просторі не має. Як правило в зарубіжній практиці вчені виділяють декілька моделей медіації, чітко різниці між якими не простежується. Подібними моделями являється медіація, яка є орієнтованою на вирішення проблем («класична»), трансформативна медіація, наративна медіація, фасилітативна медіація (заснована на розумінні), екосистемна медіація та оціночна медіація [13, с. 110].

Щодо класифікації моделей медіації за роллю та обсягом повноважень, слід звернути увагу на відому «Сітку Л. Ріскіна», в якій вчений виділяє такі основні моделі медіації: оціночна модель з широким предметом, оціночна модель з вузьким предметом, медіація сприяння з широким предметом, медіація сприяння з вузьким предметом [16, с.112]. Дослідник стверджує, що є два ключові параметри, які впливають на медіацію, її хід і сутність, а саме:

- роль посередника (посередник може мати право оцінювати ситуацію конфлікту, консультувати або допомагати конфліктуючим сторонам у прийнятті спільного рішення);

- предмет медіації (вузький підхід, який виникає лише в межі спору; широкий – в ході медіації можуть бути розглянуті і інші суперечності, спори, що виходять за рамки заявленого).

Н. Александер в концепції «Метамоделі медіації» виділяє два плани посередництва: план взаємодії і план «втручання». Перший належить сторонам і характеризує конкретний і обраний спосіб проведення медіації. Також, автор виділяє три методи ведення переговорів:

- позиційні переговори, спрямовані на взаємоприйнятний поділ ресурсів, який відбувається через досягнення компромісу, що оснований на взаємних поступках;

- інтеграційні переговори, в ході яких приймаються більш нестандартні та творчі рішення і визначаються підходи в процесі медіації;

- «трансформаційні переговори», згідно з якими головний не матеріальний результат, а трансформація відносин між сторонами в русло миру і взаємної поваги.

Разом з цим, Н. Александер виділяє власні критерії розподілу моделей медіації: за взаємодією сторін в переговорах з позиції мети та за обсягом повноважень медіатора в переговорному процесі. Науковець установлює 6 моделей медіації: регулятивна медіація (позиційні переговори з можливою участю юридичних представників сторін), експертна медіація (наявний високий рівень втручання в суть спору медіатора), традиційна медіація, медіація «мудрої поради», фасилітативна медіація (створення медіатором найліпших умов для переговорів сторін) та трансформативна медіація [15, с.8].

Ф. Стіффек розрізняє три види медіації. Його класифікація заснована на взаємодії розгляду конфлікту в суді і медіації [17, с.1] :

1) приватне посередництво, яке повністю не залежить від судового розгляду і часто проводиться без подальшого розгляду спору в суді;

2) медіація, пов'язана за участю судового органу, ініційована судом, проте її подальше проведення здійснюється без участі суду. Ця модель популярна в Сполучених Штатах, тому що, хоча вся її правова система спрямована на добровільне вирішення більшості спорів у суді, існують варіанти,

коли суддя може відкласти судовий розгляд і порадити сторонам працювати з посередником;

3) судове посередництво (участь посередника в судовому процесі). Судове посередництво буває двох видів: обов'язкове і добровільне. У разі обов'язкової медіації суддя зупиняє слухання і дає сторонам час зв'язатися з медіатором. У цій моделі медіації сторони зобов'язані спробувати досягти угоди про врегулювання правового конфлікту, брати участь в процесі медіації, хоча неможливо передбачити результат. Добровільне судове посередництво надає сторонам право вибору способу вирішення конфлікту, суддя тільки рекомендує зв'язатися з посередником, і сторони приймають остаточне рішення. Добровільне судове посередництво гармонійно інтегровано в словенську систему правосуддя [11, с. 16-17].

Така досить велика кількість моделей медіації пов'язана із гнучкістю даної процедури, оскільки відсутні суворі правила проведення, а посередник, при цьому, може володіти будь-якою компетенцією. Разом з цим, вибір моделі процедури медіації досить часто залежить від характеру певного конфлікту або спору.

Найпоширенішими моделями медіації в науковому вимірі можна назвати наступні:

1) Стимулятивна медіація, що передбачає звужений об'єм повноважень посередника. Таким чином, посередник (медіатор) не може давати свою оцінку обставинам справи та пропонувати власні варіанти вирішення конфлікту.

2) Оціночна медіація, згідно з якою повноваження медіатора являються ширшими – крім контролю та організації процесу, медіатор має змогу оцінювати правові позиції сторін, виражати особисті судження стосовно становища сторін, недоліки та переваги подібного роду становища. Також, досить важливою є наявність правових знань у медіатора [8, с. 64].

3) Трансформативна модель медіації, в якій головна ціль – це не власне вирішення спору, а відновлення взаємовідносин між сторонами спору. На думку прихильника даного підходу Н.В. Гордійчука, в комерційних суперечках правознавчий елемент являється вагомим, ніж емоційна частина, а отже дана модель медіації

використовується здебільшого у сімейних відносинах [3, с. 47].

4) Наративна медіація, заснована на такому переконанні, що посередники та сторони спору реалізують продовжний взаємовплив один на одного під час діалогу, тобто – це процес, під час якого конфліктуючі сторони подають власні погляди та позиції щодо подій [7, с. 6]. Психологи Дж. Монк та Дж. Вінслейд стверджують, що завдання подібної моделі медіації полягає в тому, щоб знайти серед базових історій ту, в якій можна буде віднайти сприяння для нових історій в житті людини. Конфлікт розбирається як неминуче явище, при цьому люди діють в моделях, що створені під час взаємодії людей, і ні одна із цих моделей не являється істиною [12, с. 92].

Таким чином, вищенаведені моделі медіації, без сумніву, мають досить велике значення для повноцінного становлення інституту медіації в якості альтернативного способу вирішення спорів в Україні. Саме через це доцільно розглянути нагальне питання, що стосується імплементації до правової системи України певної медіаційної моделі.

За ступенем інтеграції медіації до правової системи виділяють наступні моделі медіації:

- **судова медіація.** Цей вид більше асоціюється із судовою діяльністю, оскільки судді є професійними медіаторами та проводять медіацію безпосередньо у суді. Таким чином, після подання заяви до суду, суддя чи інший персонал суду пропонує сторонам пройти процедуру медіації в суді. Посередництво за такою системою може здійснювати суддя, призначений відповідною заявою, або суддя-посередник, який визначається під час надходження заяви. Якщо посередництво за участю судді-медіатора не змусить сторони ухвалити рішення у спорі, справа буде надалі розглянута у судовому провадженні за однієї важливої умови, а саме - суддя, який здійснює медіацію між сторонами, не може розглядати таку справу як професійний суддя. Модель судової медіації встановлені в Норвегії та канадській провінції Квебек.

- **судова медіація.** Ця модель медіації передбачає право або обов'язок суду доручити сторонам виступати посередником у спорі, з яким вони звертаються до суду.

Існує дві основні форми судового посередництва: 1) суд рекомендує або інформує сторони про можливість вирішення спору шляхом медіації (характерна для Великобританії та Норвегії) 2) існують обов'язкові правила, які дозволяють судді направити сторони до медіації, що являється обов'язковим для них (досить поширена в США).

- **досудова медіація.** Дана модель передбачає обов'язкове посередництво сторін ще до звернення до суду, як це передбачено в Японії та Італії.

- **позасудова медіація (приватна).** Це медіація, до якої вдаються конфліктуючі сторони, незалежно від наміру звернутися до суду для врегулювання спору між ними. Сторони самі погоджуються на зазначену процедуру, обирають медіатора тощо [14].

Відтак, офіційно визначеної медіаційної моделі поки що немає в Україні. Звертаючись до досвіду зарубіжних країн, можна прийти до такого висновку, що найбільш поширеним способом впровадження альтернативних способів узгодження конфліктів та спорів являється закріплення декількох моделей медіації одночасно.

Найбільш поширеним аргументом на користь імплементації інституту медіації в правову систему України є те, що вітчизняна судова система не спроможна ефективно та швидко розв'язувати юридичні спори. Серед причин можна також назвати і вагому проблему з виконанням рішень, досить тривалий розгляд справ, а також, випадки некомпетентності або ж зловживань тощо. Також, досить вагомим фактором стосовно тривалості розгляду справ є навантаження, яке припадає на одного суддю в Україні.

Відповідно, подібний стан справ примушує шукати інші способи вирішення спорів. І одним з результатів такого пошуку стало введення до правової системи України системи третейських судів. Проте, через недосконалість законодавства та недобросовісну поведінку осіб, які приймають участь у третейському судочинстві даний інститут себе скомпрометував і на сьогоднішній день його роботу не можна назвати ефективною.

На сьогоднішній день, можливо навіть через тиск міжнародних інституцій, процес запровадження даної процедури знову

активізувався. Відтак, на даний час маємо на розгляді у парламенті декілька законопроектів про медіацію.

Звісно ж наближення медіації до правової системи України є безумовно позитивним явищем, адже дозволить не лише зменшити навантаження на судову владу та сприяти підвищенню іміджу і інвестиційної привабливості України, але й перш за все дасть можливість відчуті людям, що вони можуть самотужки розв'язувати ті ситуації, які виникають в їхньому житті чи діяльності, трансформувати якість відносин і підсилити загальний рівень розуміння і прийняття інших в нашому суспільстві.

Попри той факт, що наближення процедури медіації до правової системи України є безумовно позитивним, доцільним і доречним, також, потрібно виважено підходити до самого способу її запровадження аби уникнути нівелювання даної процедури.

Аналізуючи перспективи наближення певної моделі медіації до правової системи України, на мою думку, необхідно враховувати наступні чинники:

- в Україні існує досить велика кількість організацій та об'єднань медіаторів, які надають послуги з посередництва, влаштовують навчання майбутніх посередників, а також, мають практику проведення процедур та співпрацюють з міжнародними організаціями;

- рівень обізнаності громадськості про можливість врегулювання спорів мирним шляхом лишається досить низьким;

- зважаючи на досить значне навантаження судової системи, стає зрозумілим, що найбільш звичним способом вирішення суперечок серед громадян являється винесення рішення в спорі третьою авторитетною особою, в той час як психологічними установками являється прагнення до перемоги та небажання йти на поступки опоненту.

Беручи до уваги національні особливості правової системи, а також, рівень сприймання інновацій в Україні, можемо вказати про доцільність впровадження судової моделі медіації в правову систему України [5]. Інститут врегулювання спорів за участю судді являється досить прогресивним кроком до приведення законодавства України у відповідність до стандартів ЄС, проте такого роду процедура

не являється класичною моделлю медіації та не користується достатнім попитом. Судді будучи професійними юристами згідно з своїми повноваженнями мають необхідну правову і психологічну підготовку, навички та досвід вирішення спорів, а також, володіють комунікативними тактиками. Так як медіація вимагає принципово іншого порядку проведення, аніж судовий процес, відзначаємо потрібним влаштувати професійне навчання суддів як теоретичним, так і практичним засадам проведення медіативної процедури. Судова медіація здатна підвищити рівень обізнаності громадськості про процедуру медіації, тим самим підвищуватиметься потреба на реалізацію посередництва приватними медіаторами або організаціями, що забезпечують її проведення.

Оскільки приватна медіація в Україні фактично існує, то є необхідною її правова регламентація на одному рівні із судовою, встановлюючи вимоги до приватних медіаторів, стандарти проведення процедури та контроль за якістю наданих послуг. Щодо присудової медіації, то можливою є довготермінове співробітництво організацій медіаторів із системою правосуддя, що в свою чергу, також, сприятиме повідомленню населення про альтернативні способи врегулювання спорів. Визнання медіації правовим інститутом, присутність спеціального законодавства, а також, її реалізація державними інституціями підвищуватиме довіру громадськості.

Висновки. Отже, модель медіації являється абстрактною конструкцією, яка відображує прикмети і особливості конкретного виду медіації: мету, завдання, порядок проведення, а також, основні методики процедури; обсяг прав та роль посередника; вимоги до професійних вмінь посередника. Найбільш поширеним являється поділ медіації на позасудову, присудову та судову медіації.

Проблема здійснення вибору найбільш прийнятної моделі медіації для впровадження до правової системи України досить тісно пов'язана із популяризуванням процедури серед громадян. Прийняття Закону «Про медіацію» [1], створення відкритих реєстрів медіаторів та суддів-медіаторів, а також, впровадження обов'язкової медіації в певних категоріях

спорів дозволить в повній мірі наблизити всі три моделі медіації до правової системи України.

Звичайно, запровадження медіації в Україні, безперечно, є позитивним явищем, оскільки воно не тільки зменшить навантаження на судову владу та сприятиме покращенню іміджу України та її інвестиційній привабливості, але, також,

дозволить людям відчувати, що вони можуть самостійно вирішувати ситуації, що виникають у їхньому житті чи роботі, змінювати якість стосунків та підвищувати загальний рівень розуміння та прийняття інших у нашому суспільстві.

Література.

1. Про медіацію: проект Закону України від 19 травня 2020 року реєстр. № 3504. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877 (дата звернення 12.11.2022)
2. Біцай А. В. Моделі медіації у світі та перспективи для України. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 85- 89.
3. Гордійчук Н. В. Трансформативная медиация: основные понятия и установки. *Психологическая наука и образование*, 2014. № 2. С. 41-48.
4. Директива 2008/52/ЕС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95. (дата звернення 12.11.2022)
5. Досудове врегулювання спорів в Україні // Судова влада в Україні: офіц. веб-портал. URL: http://ml.od.court.gov.ua/sud1519/news_new/211189/. (дата звернення 12.11.2022)
6. Єрьоменко Г. Медіація як спосіб вирішення спорів / Г. Єрьоменко // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://innovations.com.ua/uk/interview/6/39/374>. (дата звернення 12.11.2022)
7. Кохан Г. Чи потрібна медіація Україні? *Юридичний радник*, 2014. № 2(74). URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/d1-87-d0-b8-d0-bf-d0-be-d1-82-d1-80-d1-96-d0-b1-d0-bd-d0-b0-d0-bc-d0-b5-d0-b4-d1-96-d0-b0-d1-86-d1-96-d1-8f-d1-83-d0-ba-d1-80-d0-b0-d1-97-d0-bd-d1-96/> (дата звернення 12.11.2022)
8. Поліщук М. Я. Медіація як спосіб вирішення цивільно-правових спорів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2017. 225 с.
9. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 29. – Ст. 367.
10. Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10. 05. 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>. (дата звернення 12.11.2022)
11. Ристин Г. Ещё не всё потеряно... Альтернативное разрешение споров на уровне апелляции / Г. Ристин // *Медиация и права*. 2010. – № 4. – С. 16–17.
12. Уинслейд Дж., Монк Дж. *Нарративная медиация: новый подход к разрешению конфликтов*: Учебник. Москва: Центр «Судебно-правовая реформа», 2009. 356 с.
13. Чуприс А.С. Моделі медиации в условиях образовательных учреждений. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*. Сер.: Филология, педагогика, психология, 2016 № 2. С. 108-113.
14. Шелхова Г., Рубаненко А. Які можливості дає сторонам врегулювання спору за участю судді. *Газета Закон і Бізнес*, 2018 URL: <https://zib.com.ua/> (дата звернення 12.11.2022)
15. Alexander N. *The Mediation Meta Model: Understanding Practice Around the World*. URL: http://www.asiapacificmediationforum.org/resources/2008/KEYNOTE_NADJA.pdf (дата звернення 12.11.2022)
16. Riskin L.L. *Mediation orientations, strategies and techniques. Alternatives to high cost litig*. 1994. P. 111-114.
17. Steffek F. *Mediation in the European Union: An Introduction* / Steffek F. – 2012. – 22 p. – P.1.

Reference:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), *The Law of Ukraine “On mediation: draft law of Ukraine”*, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webp_roc4_1?pf3511=68877 (Accessed 12 November 2022)
2. Bitsaj, A.V. (2013), “Models of mediation in the world and prospects for Ukraine”, *Pravo i suspil'stvo*, vol. 6. pp. 85-89.
3. Gordijchuk, N. V., (2014), “Transformative mediation: basic concepts and attitudes”, *Psihologicheskaja nauka i obrazovanie*, vol. 2. pp. 41-48.
4. “Directive 2008/52 / EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters”, available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95 (Accessed 12 November 2022)
5. “Pre-trial settlement of disputes in Ukraine”, *Sudova vlada v Ukraini*, available at: http://ml.od.court.gov.ua/sud1519/news_new/211189/ (Accessed 12 November 2022)
6. Yer'omenko, H. *Mediatsiia iak sposib vyrishennia sporiv* [Mediation as a way to resolve disputes], available at: <http://innovations.com.ua/uk/interview/6/39/374>. (Accessed 12 November 2022)
7. Kokhan, H. (2014), *Chy potrebna mediatsiia Ukraini?* [Does Ukraine need mediation?], *Yurydychnyj radnyk*, vol. 2 (74). available at: <http://yurradnik.com.ua/stati/d1-87-d0-b8-d0-bf-d0-be-d1-82-d1-80-d1-96-d0-b1-d0-bd-d0-b0-d0-bc-d0-b5-d0-b4-d1-96-d0-b0-d1-86-d1-96-d1-8f-d1-83-d0-ba-d1-80-d0-b0-d1-97-d0-bd-d1-96/> (Accessed 12 October 2022)

8. Polischuk, M.Ya. (2017), "Mediation as a way of resolving civil disputes", Ph.D. Thesis, Tarasa Shevchenko National University, Kyiv
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), *The Law of Ukraine "On the National Program for Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union"*, vol. 29, p. 367
10. "On the concept of improving the judiciary to establish a fair court in Ukraine in accordance with European standards", Decree of the President of Ukraine from 10. 05. 2006, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>. (Accessed 12 November 2022)
11. Ristin, G. (2010), *Eshho ne vsjo poterjano... Al'ternativnoe razreshenie sporov na urovne apeljacij [All is not lost yet ... Alternative dispute resolution at the level of appeals]*, vol. 4, p. 16-17.
12. Uinsljejd, Dzh. and Monk, Dzh. (2009), *Narrativnaja mediacija: novyj podhod k razresheniju konfliktov [Narrative Mediation: A New Approach to Conflict Resolution]*, Moskva, Centr «Sudebno-pravovaja reforma»
13. Chupris, A.S. (2016), *Mediation models in educational institutions. Vestnik Baltijskogo federal'nogo universiteta im. I. Kanta. Ser.: Filologija, pedagogika, psihologija*, vol. 2, p. 108-113.
14. Sheliakhova, H. and Rubanenko, A. (2018), *What opportunities does the parties give to the settlement of the dispute with the participation of a judge*, *Hazeta Zakon i Biznes*, available at: <https://zib.com.ua/> (Accessed 12 November 2022)
15. Alexander, N. *The Mediation Meta Model: Understanding Practice Around the World*. available at: http://www.asiapacificmediationforum.org/resources/2008/KEYNOTE_NADJA.pdf (Accessed 12 November 2022)
16. Riskin, L.L. (1994), *Mediation orientations, strategies and techniques. Alternatives to high cost litig.* p. 111-114.
17. Steffek, F. (2012), *Mediation in the European Union: An Introduction*.

Стаття надійшла до друку 22.11.2022

РОЗДІЛ 2.

Цивільне право і процес; сімейне право; міжнародне приватне та міжнародне право; господарське та господарське процесуальне право

УДК 346

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-06-24-27

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПАРАДИГМИ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА

Француз А.Й.

*Герой України, Заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» , м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна,
e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2861-1252*

Головата Н.В.

*здобувач вищої освіти ступеня магістр,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» , м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна, e-mail:
NataliiaH@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0002-9432-5070*

THEORETICAL AND LEGAL PARADIGMS OF BANKRUPTCY REGULATION

Frantsuz A.J.

*Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine
Doctor of Laws Sciences, Professor, Professor of Department of State Legal Disciplines,
“KROK” University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine,
e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0003-2861-1252*

Holovata N.V.

*Master student “KROK” University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine,
e-mail: NataliiaH@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-9432-5070*

Анотація. У статті проведено аналіз проблем правового регулювання та практичного застосування норм законодавства, що регулюють процедуру банкрутства. Нестабільність національної економіки та зменшення обсягів виробництва пророкує чітку тенденцію кризи платіжів та значне зростання кількості підприємств, що ліквідуються у провадженнях про банкрутство. Закон України «Про банкрутство», був одним із перших законів, що були прийняті у країнах СНД та регулювали відносини неплатоспроможності суб'єктів господарювання. На жаль, вищезгаданий закон не являється зразком нормативного акта у сфері правового регулювання банкрутства. Велика кількість недоліків була виявлена судовою практикою. Нормативна база, яка регулює інститут банкрутства, потребує як розширення, так і вдосконалення. На сьогодні не внесені зміни до багатьох законодавчих актів, які регулюють процедуру банкрутства, а також правовідносин сторін та учасників банкрутства. До того ж бракує підзаконних нормативних актів, які б належним чином регламентували механізм практичного застосування даної процедури в Україні. Становлення національного законодавства в Україні пов'язане з труднощами, які зумовлюють виникнення правових проблем, спричиненими насамперед об'єктивними

(економічними, соціальними, політичними) та суб'єктивними факторами. Одна з найголовніших об'єктивних причин виникнення правових проблем проявляється в тому, що прийняття деяких законодавчих актів відбувалось в умовах існування застарілого дореформеного законодавства, яке склалося у період панування державної власності як основи економічної системи та принципу демократичного централізму в керівництві економікою. І хоча проведена економічна реформа все ж таки внесла певні демократичні засади у правове регулювання господарських відносин, проте деякі суперечності із законодавством періоду адміністративно-командної економіки так і не були усунені. Суперечності законодавства не лише призводять до виникнення правових проблем у регулюванні господарських відносин, а й іноді безпосередньо є причиною правопорушень та зловживань з боку суб'єктів підприємництва. Крім того, відсутність чіткої і однозначної концепції на шляху подальшого розвитку ринкової економіки в Україні ставить законодавця у складне становище та спричиняє проблеми у ході розробки та прийняття нових, сучасних законопроектів. Виявлено, що деякі нормативно-правові акти на момент прийняття були розраховані на регулювання неіснуючих або малорозвинених суспільних відносин.

Ключові слова: банкрутство, загальні засади, регулювання, неплатоспроможність.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 8

Annotation. The article analyzes the legal problems regulation and practical application of legislation that regulate the bankruptcy procedure. National instability economy and declining production predicts a clear the trend of the payment crisis and a significant increase in the number enterprises that are being liquidated in bankruptcy proceedings. The Law of Ukraine "On Bankruptcy" was one of the first laws that were adopted in the CIS countries and regulated relations insolvency of economic entities. Unfortunately, the above law is not a model of the normative act in in the field of legal regulation of bankruptcy. A large number of shortcomings were identified by case law. Regulatory framework, which regulates the institution of bankruptcy, needs both expansion and improve. To date, no changes have been made to many legislation governing bankruptcy proceedings, as well as legal relations of the parties and participants in the bankruptcy. In addition, it is missing bylaws that would be properly regulated the mechanism of practical application of this procedures in Ukraine. Formation of national legislation in Ukraine is facing difficulties that are causing it legal problems caused primarily by objective ones (economic, social, political) and subjective factors. One of the main objective causes legal problems are manifested in the fact that the adoption of some legislative acts took place in the conditions of the existence of obsolete pre-reform legislation, which developed during the reign state property as the basis of the economic system and principle democratic centralism in the management of the economy. And though the conducted economic reform nevertheless brought certain democratic principles in the legal regulation of economic relations, however, some inconsistencies with the legislation of the period administrative-command economy has not been eliminated. Contradictions of the law not only lead to legal problems in regulating economic relations, but sometimes is directly the cause of offenses and abuses by business entities. In addition, the lack of clear and unambiguous concept on the way to further market development economy in Ukraine puts the legislator in a difficult position and causes problems in the development and adoption of new, modern bills. It was found that some regulations on at the time of adoption were designed to regulate non-existent or underdeveloped social relations.

Keywords: bankruptcy, general principles, regulation, insolvency.

Formulas: 0, fig.: 0, tab.: 0, bibl.: 8

Постановка проблеми. Проблема банкрутства є актуальною для суб'єктів господарювання в Україні незалежно від їх організаційно-правових форм та форм власності. Зазначена проблема має загальнодержавне та соціальне значення, оскільки життєвий рівень громадян України, соціальний мир та злагода у суспільстві визначаються стійким фінансовим станом підприємств, тоді як банкрутство суб'єктів господарювання зумовлює безробіття, низький рівень життя та соціальну напругу у суспільстві, конфлікти між роботодавцями та найманою робочою силою. Тому обґрунтування сутності банкрутства, поглиблення його правового трактування, визначення основних причин виникнення

правових проблем в регулюванні інституту банкрутства, набувають особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання банкрутства, причини його виникнення та регулювання описуються в працях багатьох авторів (зокрема, О.В. Кришевича [3], О.В. Гука [1], А.Г. Яреми [8]).

Виклад основного матеріалу дослідження. Нестабільність національної економіки та зменшення обсягів виробництва пророкує чітку тенденцію кризи платежів та значне зростання кількості підприємств, що ліквідуються у провадженнях про банкрутство. Закон України «Про банкрутство», був одним із перших законів, що були прийняті у країнах СНД та регулювали відносини неплатоспроможності суб'єктів господарювання. На жаль,

вищезгаданий закон не являється зразком нормативного акта у сфері правового регулювання банкрутства. Велика кількість недоліків була виявлена судовою практикою.

Нормативна база, яка регулює інститут банкрутства, потребує як розширення, так і вдосконалення. На сьогодні не внесені зміни до багатьох законодавчих актів, які регулюють процедуру банкрутства, а також правовідносин сторін та учасників банкрутства. До того ж бракує підзаконних нормативних актів, які б належним чином регламентували механізм практичного застосування даної процедури в Україні.

Про актуальність та важливість теми свідчить значна кількість наукових праць, присвячених проблемі правового регулювання процесів банкрутства таких вітчизняних науковців, як А.С. Абрамова, О.М. Бірюков, Ю.В. Борук, І.В. Булижин, І.А. Бутирська, І. О. Вечірко, О.М. Вінник, А.В. Григоренко, О.О. Дробішева, С.В. Заболотній, Л.С. Козак, Б.М. Поляков, В.В. Радзивілюк, О.М. Рибалко, Т.В. Степанова, Ю.В. Чорна, М. Шинкар, А.Л. Юріна та інших. Окрім того, окремі питання, пов'язані з правовими проблемами регулювання банкрутства, досліджували такі зарубіжні вчені, як О. Бурбело, Е.В. Горян, І. М. Єпіфанова, Р. І. Мігальчич, О.О. Круглова, О.А. Латинін, С.В. Мінковський, Н.С. Носань, Р.П. Ромм, П. Г Черемисин та багато інших.

Існують об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення правових проблем. Основними об'єктивними причинами є: значна розгалуженість і наявність великої кількості нормативних актів; наявність у законодавстві до реформених нормативних актів; неузгодженість національної правової бази з нормами міжнародного права; наявність у законодавстві застарілих положень; недосконалість матеріального та процесуального права. Суб'єктивні причини проявляються у нерозумінні правових норм суб'єктами права та як наслідок їх неправильного застосування на практиці; невмінні дотримуватися сформованої юридичної техніки, яка застосовується з метою

попередження виникнення нових правових проблем; низькій правосвідомості та пасивності учасників правовідносин. Вдале вирішення будь-яких проблем забезпечується їх правильною постановкою та класифікацією за конкретними видами.

Основні правові проблеми в регулюванні банкрутства доцільно поділити на такі групи:

- довга тривалість такої процедури, її економічна неефективність та обмежене застосування способів відновлення платоспроможності життєздатних підприємств (мирова угода, санація);

- недосконалість процесуального розгляду справ про банкрутство, що виявляється в неоднозначності трактувань положень судової практики;

- відсутність дієвих бар'єрів щодо впливу тіньових інтересів на процес прийняття рішень господарюючими суб'єктами (фіктивне банкрутство та доведення до банкрутства).

Оптимальна процедура банкрутства має знаходити баланс між інтересами кредиторів та боржників, а також враховувати соціальні наслідки ліквідації підприємства. Процедура банкрутства не завжди має закінчуватися ліквідацією боржника. Об'єднання судової санації та мирової угоди у єдиній процедурі та, відповідно, забезпечення можливості комплексного підходу до вирішення проблеми неплатоспроможності за допомогою усіх наявних інструментів зробило б таку процедуру відновлення платоспроможності значно ефективнішою та привабливішою як для боржника, так і для кредитора. Виявляється необхідним також налагодження визнання іноземної процедури банкрутства та приведення вітчизняного законодавства про банкрутство у реальну відповідність. Окремої уваги заслуговує частково запроваджений на законодавчому рівні, але не дієвий на практиці механізм банкрутства фізичної особи, реальне практичне запровадження якого на практиці дозволило б у цивілізованій формі врегулювати статус та долю проблемної заборгованості фізичних осіб.

Висновки: Незважаючи на реформування законодавства, велика кількість аспектів банкрутства залишаються

дискусійними. Мова йде про чітке визначення правового статусу арбітражного керуючого, в тому числі щодо процедури автоматизованого відбору кандидатів, формування єдиної судової практики у справах про банкрутство. Проблеми банкрутства окремих категорій боржників обумовлюються наявністю значної кількості прогалин як теоретичного, так і практичного характеру.

Таким чином банкрутство є закономірним явищем економіки, адже збиткові, неефективні та неплатоспроможні підприємства припиняють діяльність. Однак у сучасних нестабільних економічних умовах велика кількість підприємств опинилась у важкому фінансовому становищі. Досить часто підприємства зазнають фінансового краху через непідготовленість до раптових кризових умов та інших змін у економіці.

Література.

1. Гук О. В. Державне регулювання банкрутства в Україні / О. В. Гук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2017. № 15. С. 150–166.
2. Дробишева О. О. Проблеми державного регулювання механізму банкрутства в Україні / О. О. Дробишева // ЗДІА. 2011. № 1. С. 103–110.
3. Кришевич О. В. Доведення до банкрутства: кримінально правовий аспект та розмежування з шахрайством / О. В. Кришевич, І. О. Роцина // Юридичний вісник. – № 1(34). 2015. С. 143–147.
4. Марцин В. С. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник / В. С. Марцин, Н. Г. Міценко, О. А. Даниленко та ін. Львів: Ромус-Поліграф, 2002. 128 с.
5. Поляков Б. М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Б. М. Поляков. К.: Ін Юре. 2011. 560 с.
6. Титова О. В. Правове регулювання банкрутства в Україні: шляхи подальшого розвитку // Порівняльно-аналітичне право. 2015. Вип. 4. С. 167–171.
7. Щербина В. С. Актуальні проблеми господарського права: Навч. посібник / За ред. В. С. Щербини. К.: Юрінком Інтер, 2012. 528 с.
8. Ярема А. Г. Проблемні питання у застосуванні Цивільного і Господарського кодексів України / Під ред. А. Г. Яреми, В. Г. Ротаня. К.: Реферат, 2015. 336 с.

References

1. Huk O.V. (2017) "State regulation of bankruptcy in Ukraine", *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*, vol. 15, pp. 150–166.
2. Drobysheva O.O. (2011) "Problems of state regulation of the mechanism bankruptcy in Ukraine", *ZDIA*, vol. 1, pp. 103–110.
3. Krishevich O.V. (2015) "Bringing to bankruptcy: criminally legal aspect and distinction from fraud", *Legal Bulletin*, vol. 1, no. 34, pp. 143–147.
4. Martsyn V.S., Mitsenko N.H., Danylenko O.A. (2002) *Osnovy naukovykh doslidzhen': Navchal'nyy posibnyk [Fundamentals of scientific research: Textbook]*, Romus-Polihraf, Lviv, Ukraine.
5. Polyakov B. M. (2011) *Pravo nespromozhnosti (bankrutstva) v Ukrayini [The right of insolvency (bankruptcy) in Ukraine]*, In Yure, Kyiv, Ukraine.
6. Tytova O. V. (2015) "Legal regulation of bankruptcy in Ukraine: ways further development", *Comparative and analytical law*, vol. 4, pp. 167–171.
7. Shcherbyna V. S. (2012) *Aktual'ni problemy hospodars'koho prava [Current issues of business law]*, Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
8. Yarema A. H. (2015) *Problemni pytannya u zastosuvanni Tsyvil'noho i Hospodars'koho kodeksiv Ukrayiny [Problematic issues in the application of Civil and of the Economic Codes of Ukraine]*, Referat, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до друку 21.11.2022

УДК 347.72

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-06-28-33

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ТА ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Долянoвська І.М.

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін, ВНЗ" Університет економіки та права "КРОК", м. Київ, Україна
E-mail: DolianovskaIM@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-1606-7096

Дрига Д.О.

Здобувач вищої освіти ОКР"Магістр", ВНЗ" Університет економіки та права "КРОК", м. Київ, Україна
E-mail: drygaDO@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0003-2446-6131

PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF LIMITED AND ADDITIONAL LIABILITY COMPANIES

Dolyanovska I.M.

Candidate of legal sciences, associate professor of the Department of State and Legal Disciplines, "Krok" University of Economics and Law, Kyiv, Ukraine
E-mail: DolianovskaIM@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-1606-7096

Dryga D.O.

Graduate of higher education OKR "Master", KROC University of Economics and Law, Kyiv, Ukraine
E-mail: drygaDO@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0003-2446-6131

Анотація. У статті розглядаються актуальні питання правового регулювання діяльності товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю та суперечливих аспектів, які у процесі такої діяльності виникають. Автори зазначають, що у нових соціально-економічних умовах інститут юридичної особи зазнав істотної трансформації. Суспільні відносини, що виникають у процесі створення та діяльності юридичних осіб, у тому числі корпоративні правовідносини, що складаються між юридичною особою, її засновниками (учасниками) та особами, які виконують функції її органів, стають все більш складними, з'являються нові види договорів, формуються принципи корпоративної поведінки та розробляються критерії взаємної цивільної відповідальності учасників цих відносин. Так, товариство з обмеженою відповідальністю – це господарська структура, яка створена на підставі рішення про об'єднання капіталу в статутний фонд, який спочатку розподілений між учасниками організації за принципом пайової участі. Члени товариства не можуть мати ніякої відповідальності за угоди і договори, укладені від імені компанії, несучи ризик збитками виключно в рамках своєї персональної частки в грошовому еквіваленті. У ході господарської діяльності компанія періодично укладає договори з контрагентами, які є для неї повністю або частково афілійованими. Іноді ці угоди відбуваються на благо товариства, але найчастіше тільки з егоїстичних спонукань одного із засновників на шкоду іншим учасникам або акціонерам. Такі угоди називаються угодами із зацікавленістю. Для них законодавство передбачило особливий порядок узгодження, який, однак, товариство може спростити або ускладнити у своєму статуті. Товариство з додатковою відповідальністю - це така організаційно-правова форма підприємництва, при якій громадяни або юридичні особи об'єднуються заради спільного ведення бізнесу.

Ключові слова. товариства з обмеженою відповідальністю, класифікація юридичних осіб, цивільні правовідносини, юридичні особи, правові проблеми

Формул.: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 14.

Abstract. The article deals with topical issues of limited and additional liability companies legal regulation. The authors note that in the new socio-economic conditions, the legal entity institution has undergone a significant transformation. Public relations arising in the creation and operation of legal entities proces, including corporate legal relations that develop between a legal entity, its founders (participants) and persons performing the bodies functions, are becoming more complex, new contracts types are emerging, corporate behavior principles are being formed and criteria for mutual civil liability of participants in these relations are being developed. Thus, a limited liability company is an economic structure that was created on the decision basis to merge capital into the Authorized Capital, which is initially distributed among the organization participants on the equity participation principle. Members of the company may not

have any liability for agreements and contracts concluded company behalf, bearing the losses solely risk within the their personal share limits in monetary terms. In the business activities course, the company periodically enters into contracts with counterparties that are fully or partially affiliated with it. Sometimes these transactions are made for the society benefit, but most often only out founders selfish motives to other participants or shareholders detriment. Such transactions are called interest-bearing transactions. For them, the legislation has provided for approval special procedure, which, however, the company can simplify or complicate in its charter. An additional liability company is an organizational and legal form of an enterprise in which citizens or legal entities unite for the sake of doing business together.

Keywords: *limited liability companies, classification of legal entities, civil legal relations, legal entities, legal problems*
Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 14.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку соціально-економічних відносин, в ринкових умовах методів управління, господарюючі суб'єкти займають особливе місце в системі юридичних осіб, їх створення і функціонування - один з основних напрямків сучасної економіки, що відображає об'єктивні закономірності її розвитку. Правовий статус юридичної особи визначає конкретне положення господарюючого суб'єкта в сучасних умовах ведення підприємницької діяльності.

У нових соціально-економічних умовах інститут юридичної особи зазнав істотної трансформації. Суспільні відносини, що виникають у процесі створення та діяльності юридичних осіб, у тому числі корпоративні правовідносини, що складаються між юридичною особою, її засновниками (учасниками) та особами, які виконують функції її органів, стають все більш складними, з'являються нові види договорів, формуються принципи корпоративної поведінки та розробляються критерії взаємної цивільної відповідальності учасників цих відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прийнятий 6 лютого 2018 р. Закон України «ТзОДВ» установив низку новел про процес створення, діяльності та ліквідації цих товариств, а також прав та обов'язків їх учасників. Серед них – норми, що стосуються договорів, які укладаються в товаристві з обмеженою та додатковою відповідальністю.

Товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) і товариства з додатковою відповідальністю (далі – ТДВ) були предметом дослідження таких науковців, як Л.С. Нецької, В. В. Кулакова та ін. Окремі види договорів, що укладаються в товариствах, так само цікавили вітчизняних науковців. Однак

переважно ці дослідження стосувалися акціонерних угод (праці В. Васильєвої, О. Вінник, Ю. Жорнокуя, О. Паплик, К. Рябової, С. Сліпченка, І. Спасибо-Фатєєвої, Т. Штим та ін.), а стосовно договорів у товариствах з обмеженою та додатковою відповідальністю за деякими винятками (Л. Сіщук, Т. Пожоджук) – ґрунтувалися в основному на аналізі ст. 53-1 Закону України «Про господарські товариства».

Невирішені частини загальної проблеми. Актуальність теми зумовлена потребою дослідження видів договорів, що укладаються в ТОВ і ТДВ. У свою чергу, ця потреба викликана недосконалим, на нашу думку, правовим регулюванням договірних відносин щодо господарської діяльності зазначених товариств, що може створювати для них проблемні питання правового характеру.

Головна мета даного наукового дослідження – сформулювати висновки щодо вирішення проблемних питань правового регулювання діяльності товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, дослідження видів договорів, що укладаються в ТОВ і ТДВ.

Виклад основного матеріалу наукового дослідження. Єдиного підходу до розуміння сутності товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) немає, оскільки чітко не сформульована його концепція. Законодавство багатьох європейських країн свідчить про визнання (невизнання) структури відповідної юридичної особи. Ні Цивільний кодекс України (далі – ЦК України [2]), ні Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [5] не містять юридичного визначення відповідної організаційно-правової форми юридичної особи. Але згідно з ч. 3 ст. 80 Господарського кодексу України (далі – ГК України) [1, ст.80], ТОВ - компанія, що має статутний капітал, розділений на частки, розмір яких

визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном.

В Господарському кодексі України не ставиться завданням продовжити класифікацію юридичних осіб, не беручи до уваги того, що ГК України претендує на спеціальний закон порівняно з ЦК.

Тобто, при розробці ГК України доцільно було б продублювати основні положення щодо поділу юридичних осіб, окреслених в ст. 81 ЦК, що не було здійснено. Замість дотримання такої схематичної класифікації, ГК України не містить іншої схематичної класифікації і не регулює ті з видів юридичних осіб, які повинен врегульовувати. З Господарського кодексу не можливо визначити, якими можуть бути юридичні особи публічного права, що являють собою публічні установи, особливості їх існування, які юридичні особи є органами виконавчої влади.

Аналізуючи положення Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», можна зробити висновки:

1) український законодавець штучно відмовився від «кумулятивного» закріплення визначення ТОВ, оскільки його тлумачення міститься в ГК України;

2) можна провести певну паралель з Цивільним кодексом України при визначенні поняття «юридична особа», де характеристики цієї побудови містяться не в юридичному визначенні, а в статтях, специфічних для цього Кодексу.

Інтеграція України у світову спільноту потребує нового вирішення деяких аспектів правового статусу ТОВ в якості одного з учасників цивільних правовідносин - юридичної особи. Однак, цивільне законодавство більшості європейських країн або не містить визначення юридичної особи, або має дуже короткі формулюваннями. ЦК України також не містить легального визначення юридичної особи. Стаття 80 цього Кодексу лише вказує, що юридичною особою є організація, створена і зареєстрована в установленому законом порядку.

Верховна Рада ухвалила у другому читанні закон «Про внесення змін до ГК України щодо усунення правових колізій у вимогах до статуту товариств з обмеженою

та додатковою відповідальністю». За відповідний законопроект №3497 проголосували 318 депутатів. Ухваленим законом передбачається виключити з Господарського кодексу України положення про необхідність визначення в статуті часток учасників ТОВ і ТДВ.

Встановлюється, що перелік обов'язкових вимог до статутів ТОВ і ТДВ визначається виключно Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [5].

У 2018 році набрав чинності Закон «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Одним з нововведень стало скорочення переліку інформації, яка повинна бути прописана в статутах ТОВ і ТДВ. Тепер статут компанії повинен включати тільки назву компанії; органи управління, їх компетенцію, порядок прийняття рішень і порядок входу в компанію і виходу з неї. Положення старого Закону "Про господарські товариства" щодо ТОВ і ТДВ втратили чинність згідно з перехідними положеннями нового Закону про ТОВ.

У той же час слід зазначити, що старі вимоги до статутів ТОВ і ТДВ не були виключені. Таким чином, вимоги про зазначення в статуті учасників товариства і його часток, розміру статутного капіталу, мети господарської діяльності і т.д. залишилися в ч. 2 ст. 57; чч. 2-3 ст. 80, чч. 2, 4 ст. 82 ГК. Відсутність уваги з боку законодавця призвело до конфлікту між нормами нового Закону і Господарського кодексу в частині вимог до статутів ТОВ і ТДВ [7].

Після прийняття нового закону колізія стала створювати проблеми при реєстраційних діях. Деякі державні реєстратори і нотаріуси відмовляли в реєстрації статуту ТОВ, що не відповідали вимогам ГК (в ньому не вказано список учасників, розмір їх часток і т.д.). Ці дії не були юридично логічними, і ось з якої причини. Відсутність «відомостей, встановлених законом» в статуті є прямою підставою для відмови в проведенні реєстраційної дії (п. 8 ч. 1 ст. 15 п. 2 ч. 1 ст. 27 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань») [9]. Господарський кодекс є законом, а це

означає, що відсутність інформації, передбаченої ним у статуті, можна розглядати як формальну підставу для відмови у державній реєстрації. Навіть після листа Мін'юсту України від 07.06.2018 р. 6623 / 8.4.3 / 32-18, в якому рекомендувалося керуватися вимогами нового закону про ТОВ, реєстратори продовжували вимагати надати комерційним організаціям розширену редакцію статуту на основі норм Господарського кодексу.

Колізії між законами також іноді використовувалися недобросовісними міноритарними акціонерами для втручання в діяльність компанії. Наприклад, існувала практика подання скарг про визнання недійсним статуту ТОВ через відсутність повного списку обов'язкової інформації, визначеної ГК України [11].

28.04.19 р. набула чинності постанова КМУ від 27.03.19 р. № 367 «Деякі питання дерегуляції господарської діяльності», згідно якої, зокрема, затверджено типовий статут товариства з обмеженою відповідальністю [6].

Якщо господарське товариство створюється і діє на основі єдиного статуту, рішення про заснування, підписане всіма учасниками, містить інформацію про тип компанії, назву, місцезнаходження, об'єкт і мету діяльності, а також склад, засновників, учасників, розмір статутного капіталу, кількість акцій кожного учасника, порядок внесення та інформацію про проведення заходів на основі правової моделі (ч. 10 ст. 82 ГК). Отже, ТОВ може створюватися та діяти на підставі модельного статуту або перейти на модельний статут уже у процесі діяльності (у такому разі не буде можливості вносити зміни до затвердженого КМУ модельного статуту і доведеться беззаперечно виконувати всі його норми), або самостійно розробити свій статут [8].

У разі подання документів в електронній формі для держреєстрації створення ТОВ, що діє на підставі модельного статуту, або переходу ТОВ на діяльність на підставі модельного статуту редакція модельного статуту самостійно визначається товариством (його засновниками) шляхом обрання варіантів «за замовчуванням» або відповідних

положень модельного статуту. Це означає, що електронна форма для подачі заявок дозволяє подати заявку на більш прийнятний варіант для підрозділів модельного статуту ТОВ (серед різних варіантів, запропонованих у затвердженій формі) [13].

Пункт, що зобов'язує його отримувати дозволи від інших учасників на вступ до спадкового об'єднання, був видалений.

11.02.19 р. було прийнято правило, згідно з яким, крім стандартного пакету документів, подавалася заява на вступ, доказ набуття права на спадщину, згода інших учасників, підпис яких завірявся нотаріально. Отже, якщо у статуті таку згоду передбачено, слід унести зміни, вилучивши ці положення. В іншому разі статут буде суперечити чинному законодавству, зокрема ч. 1 ст. 23 Закону № 2275 [10].

Нерідко учасники, формулюючи свою заяву до товариства, використовують словосполучення: «Прошу виключити мене зі складу учасників ТОВ у зв'язку з відступленням частки...». У цьому випадку учасник двічі замінює юридичну причину припинення ділових відносин: виключення і продаж частки, кожна з яких є незалежною і достатньою. На жаль, донині судові органи не завжди розрізняють такі, здавалося б, прості та елементарні речі [12].

Одним з найбільш очікуваних нововведень Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», що набрав чинності більше 2 років тому, стало усунення кворуму для проведення загальних зборів товариств-учасників.

До цього недостатня кількість учасників відповідно до законодавства (статуту) була безумовною підставою для скасування рішення загальних зборів учасників у суді. Звичайно, скасування таких рішень (у разі перереєстрації державою) часто займало кілька років, що дозволяло недобросовісним учасникам реалізовувати їх [14].

Велика Палата ВС вирішила виключну правову проблему, яка полягала в необхідності визначення моменту набуття майнових та немайнових прав новим власником частки у статутному капіталі юридичної особи за новою редакцією Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

З огляду на положення ч. 5 ст. 24 цього Закону учасник вважається таким, що вийшов

із товариства, з дня державної реєстрації його виходу, однак законодавцем чітко не передбачено моменту, з якого набувач частки у корпоративному капіталі вважається таким, що ввійшов до товариства, зокрема з урахуванням множинності юридичних фактів, з якими законодавець пов'язує державну реєстрацію прав набувача корпоративної частки.

Висновки. Юридична особа, будучи одним із суб'єктів цивільного права, діє від свого імені, самостійно набуває цивільні права і створює обов'язки, формує і висловлює свою волю, володіє іншими якостями учасника цивільного обороту. Правовий статус юридичної особи необхідно розглядати через призму її ознак. ТОВ як організаційно-правова форма юридичної особи має на увазі систему ознак, що включають в себе окрім елементів, властивих правовому становищу юридичних осіб як суб'єктів праввідносин, також наявність особливих елементів, що відображають специфіку

його створення, функціонування та припинення діяльності.

Правові позиції Верховного Суду з корпоративних спорів вказують на формування єдиних і консолідованих підходів до вирішення складних і частих проблем, що виникають у корпоративних відносинах діяльності ТОВ і ТДВ (зокрема, щодо підстав скасування рішень загальних зборів, порядку виконання ними своїх зобов'язань, захист прав учасників (акціонерів) на виплату дивідендів, отримання інформації та ін.). Однак у процесі застосування закону про ТОВ в попередніх виданнях виникло багато невирішених питань. Крім того, нововведенням в корпоративному праві, таким як договір організації, зміна розміру статутного капіталу, виключення учасника та інші нововведення, внесені Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», Верховний суд України ще має надати свою оцінку.

Література:

1. *Господарський кодекс України: від 16.01.2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. Ст. 144.*
2. *Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.*
3. *Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. Ст. 276.*
4. *Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. Ст. 275.*
5. *Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 45. Ст. 410.*
6. Буров М. Ризики споживачів у сфері e-commerce та шляхи запобігання їм. *Юрист і Закон. 2019. № 23. URL : https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012817 (дата звернення 03.12.2022).*
7. *Електронна комерція: теоретико-правові засади та сучасний стан в Україні / В. М. Полях та ін. Scientific Journal "ScienceRise". 2017. №5. С. 11–17.*
8. Ковтунець В. Становлення електронного бізнесу в Україні. *Актуальні проблеми економіки. 2001. № 1–2. С. 51–53.*
9. Масвська А. А. *Електронна комерція і право. Харків, 2010. 256 с.*
10. Мартовой А. В. *Суцність и основные характеристики электронного бизнеса, электронной коммерции, электронного и Интернет-маркетинга. URL : www.nbu.gov.ua/Articles/Kultnar/knp56_1/knp56_146-152.pdf (дата звернення 03.12.2022)*
11. Тардаскіна Т. М., Стрельчук С. М., Терешко Ю. В. *Електронна комерція. Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. 244 с.*
12. Фаустова К. И. *Электронная коммерция - новое направление экономической деятельности. 2014. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/elektronnaya-kommertsiya-novoe-napravlenie-ekonomicheskoydeyatelnosti> (дата звернення 03.12.2022).*
13. Царьов Р. Ю. *Електронна комерція : навч. посіб. з підготовки бакалаврів. Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2010. 112 с.*
14. Червона О. Ю. *Тенденції розвитку електронної комерції. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2020. № 39. С. 65–68.*
15. Юдін О. М., Макарова М. В., Лавренюк Р. М. *Системи електронної комерції: створення, просування і розвиток. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 201 с.*

Reference:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Commercial Code of Ukraine", *Data of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 18–22. art. 144.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Civil Code of Ukraine", *Data of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no.40–44, art. 356.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), *The Law of Ukraine "On Electronic Digital Signature"*, *Data of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 36, art. 276.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), *The Law of Ukraine "On Electronic Documents And Electronic Document Flow"*, *Data of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 36, art. 275.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), *The Law of Ukraine "On E-Commerce"*, *Data of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 45, art. 410.
6. Burov, M. (2019), "Consumers' Risks in the Field of E-Commerce and Ways to Prevent Them", *Lawyer and Law [Online]*, vol. 23, available at: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012817 (Accessed 03 Dec 2022).
7. Poliakh, V.M. (2017), "E-Commerce: Theoretical and Legal Principles and Current Status in Ukraine", *Scientific Journal "ScienceRise"*, vol. 5, pp. 11–17.
8. Kovtunets, V. (2001), "Formation of E-Business in Ukraine", *Current Economic Problems*, vol. 1–2, pp. 51–53
9. Maievskaia, A.V. (2010), *Elektronna comerciia i pravo [E-Commerce and Law]*, Kharkiv, Ukraine.
10. Martovoi, A.V. "Essence and Main Characteristics of E-Business, E-Commerce, E- and Internet-Marketing", available at: www.nbu.gov.ua/Articles/Kultnar/knp56_1/knp56_146-152.pdf (Accessed 03 Dec 2022).
11. Tardaskina, T.M. Strelchuk, Ye.M. Tereshko, Yu.V. (2011), *Elektronna comerciia [E-Commerce]*, Popov Odessa National Academy of Telecommunications, Odessa, Ukraine.
12. Faustova, K.I. (2014), "E-Commerce – New Direction of Economic Activity", available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/elektronnaya-kommertsiya-novoe-napravlenie-ekonomicheskoydeyatelnosti> (Accessed 03 Dec 2022).
13. Tsarov, R.Yu. (2010), *Elektronna comerciia: navchal'nij posibnik dlya pidgotovki do druku [E-Commerce: Study Guide for Bachelors Training]*, O.S. Popov Odessa National Academy of Telecommunications, Odessa, Ukraine.
14. Chervona, O.Yu. (2020), "E-commerce Development Trends", *Scientific Bulletin of Kherson State University*, vol. 39, pp 65–68.
15. Yudin, O.M. Makarova, M.V. Lavreniuk, R.M. (2011), *Sistemi eelektronnoii kommercii: stvorennia, prosunennia i rozvitok [E-Commerce Systems: Creation, Promotion and Development]*, Editorial and Publishing Unit of Poltava University of Economics and Trade, Poltava, Ukraine.

Стаття надійшла до друку 10.12.2022

УДК 346.91

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-06-34-41

ІНСТИТУТ ІМУНІТЕТУ СВІДКА В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ ЯК БАЛАНС МІЖ СУСПІЛЬНИМ ІНТЕРЕСОМ ТА ЗАХИСТОМ ПРАВ ЛЮДИНИ

Григорчук М.В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
e-mail.:miroslavg@ukr.net,

ORCID: [0000-0003-0523-030X](https://orcid.org/0000-0003-0523-030X)

Горслов Д.О.

здобувач ступеня вищої освіти «магістр» ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна, тел.: 0501005772
e-mail: denis.horielov@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-7606-6597

THE INSTITUTION OF WITNESS IMMUNITY IN THE COMMERCIAL PROCESS AS A BALANCE BETWEEN THE PUBLIC INTEREST AND THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS

Hryhorchuk M.V.

Candidate of Juridical Sciences (Ph.D.), Associate Professor of the department of State and Legal Disciplines, "KROK" University, Kyiv, street Tabirna 30-32, Ukraine
e-mail.:miroslavg@ukr.net,

ORCID: [0000-0003-0523-030X](https://orcid.org/0000-0003-0523-030X)

Horielov D.O.

Applicant for the degree of "master" University "University of Economics and Law" KROK "Kyiv, Tabirna Street, 30-32, 03113, Ukraine,
e-mail: denis.horielov@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-7606-6597

Анотація. Стаття присвячена дослідженню правової конструкції «імунітет свідка» в сучасному господарському процесі України. Визначено, що сучасне чинне законодавство України не містить чіткого визначення поняття «імунітет свідка» як правової категорії, втім існують різні наукові підходи до розуміння та трактування його змісту. Підтримана позиція науковців стосовно нетотожності трактування «імунітету свідків» та правового положення «можливості відмови свідчити проти самого себе». Розкрито зміст «абсолютного імунітету свідка» - в якості повної заборони допиту особи в якості свідка в господарському процесі та «відносного імунітету свідка» - як права особи відмовитися від дачі показань або відмовитися відповідати на окремі запитання. На наш погляд під «абсолютним імунітетом» свідка можна назвати несприйнятливість залучення певного кола осіб у якості свідка. Тобто презумпцію недоторканості свідка в господарському процесі. Відповідно, «відносний імунітет свідка» – це сукупність правил, які звільняють певні групи осіб від обов'язку давати показання у господарському процесі. В статті наведено перелік категорій осіб які наділені правом абсолютного імунітету свідка та відносного імунітету свідка. Визначено, що в господарському процесі можна віднести до імунітету свідка свідчення журналіста, адже відповідно до засад журналістської етики, обов'язком журналіста є збереження конфіденційності джерела інформації (імені людини, яка довірила журналісту інформацію). Таке положення підтверджує міжнародне законодавство. З'ясовано, що імунітет свідка відноситься до категорії моралі адже інститут імунітету свідків демонструє баланс між суспільним інтересом встановлення істини у господарському провадженні і потребою у збереженні приватних інтересів

особистості. Встановлено, що імунітет для свідка в господарському процесі являє собою окремий інститут судочинства, спрямований на реалізацію захисту прав і свобод людини.

Ключові слова: імунітет свідка, господарський процес, права людини, показання свідка.

Формул: рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 22.

Annotation. The article is devoted to the study of the legal structure of "witness immunity" in the modern economic process of Ukraine. It is determined that the current legislation of Ukraine does not contain a clear definition of the concept of "witness immunity" as a legal category, but there are different scientific approaches to understanding and interpreting its content. The position of scholars regarding the inconsistency of the interpretation of "witness immunity" and the legal position "the possibility of refusing to testify against oneself" was supported. The content of "absolute witness immunity" is revealed - as a complete ban on interrogation of a person as a witness in a business process and "relative witness immunity" - as the right of a person to refuse to testify or refuse to answer certain questions. In our opinion, the "absolute immunity" of a witness can be called the insensitivity to involve a certain group of people as a witness. That is, the presumption of the inviolability of the witness in the economic process. Accordingly, "relative immunity of a witness" is a set of rules that exempts certain groups from the obligation to testify in the economic process. The article lists the categories of persons who have the right of absolute immunity of a witness and relative immunity of a witness. It is determined that in the economic process the journalist's testimony can be attributed to the immunity of a witness, because according to the principles of journalistic ethics, the journalist's duty is to maintain the confidentiality of the source (name of the person who entrusted the journalist). This provision is confirmed by international law. Found out that witness immunity belongs to the category of morality because the institution of witness immunity demonstrates a balance between the public interest in establishing the truth in economic proceedings and the need to preserve the private interests of the individual. It is established that immunity for a witness in the economic process is a separate institution of justice, aimed at the protection of human rights and freedoms.

Key words: witness immunity, commercial process, human rights, witness testimony.

Formulas: fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 22

Постановка проблеми. Процесуальний аспект справедливого судового розгляду, який детально розтлумачив у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини, включає в себе рівноправність сторін та змагальність судочинства, які в свою чергу нерозривно пов'язані з доказовою діяльністю учасників судочинства. Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України» (2017) були внесені суттєві зміни в національне законодавство щодо засобів доказування: законодавцем запроваджено інститут свідків у господарському судочинстві. Таку норму можна вважати цілком революційною, оскільки такий засіб доказування як показання свідків у господарському процесі раніше не брався до уваги у вітчизняному законодавстві. У зв'язку з цим, важливим завданням перед науковцями постає дослідження правового статусу свідків та їхньої ролі під час вирішення спорів господарськими судами. Згадані концептуальні зміни сучасного господарського процесуального законодавства стали важливим кроком до переосмислення проблем доказового права в межах якого важливим джерелом отримання відомостей про обставини справи є показання свідків. У новітній період реформування господарського процесуального законодавства зростає

негайна потреба дослідження залучення свідка у господарський процес з метою вдосконалення його правового регулювання, адже зміни, які відбулись останнім часом в національному праві вимагають переосмислення багатьох аспектів засад залучення свідка у господарський процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз недоліків та позитивні аспекти змін до Господарського процесуального кодексу України в частині впровадження інституту свідків проводили такі науковці як В. П. Козирева, О.В. Хомченко, В.С. Бахуринський, О.О. Роїк, О.В. Ткаля, О.А. Фонова, Т.В. Васильченко тощо.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. З огляду на те, що на сьогоднішній день не існує національних фундаментальних праць присвячених ролі та значенню свідків в господарському процесі, положення щодо правової конструкції «імунітет свідка» потребує дослідження у зв'язку з підвищеною актуалізацією питань у сфері прав людини.

Формулювання цілей статті. Метою статті є осмислення інституту імунітету свідка в господарському процесі в межах правового поля та в якості балансу між суспільним інтересом та захистом прав конкретної людини.

Виклад основного матеріалу дослідження

Дослідження поняття «іmunітет свідка» неможливе без з'ясування змісту його складових. На сьогодні, поняття «свідок» напрацьовано у трьох споріднених значеннях:

- людина, яка була присутня при якій-небудь події, пригоді й особисто бачила що-небудь;

- людина, яку викликають до суду для посвідчення відомих їй обставин;

- людина, яка присутня для офіційного підтвердження дійсності або правильності чогось [1, с. 76].

За загальним визначенням слово «іmunітет» в перекладі з латинської мови (*immunitas*) означає: звільнення або свобода від чогось [2, с. 216]. Іmunітет свідка в господарському процесі набуває принципового значення і залежить від соціального і професійного статусу особи та її правового положення в суспільстві, у зв'язку з чим, особа наді особливим правовим статусом з боку держави. В сучасному чинному законодавстві України існують різні підходи до поняття «іmunітет свідка» хоча чіткого визначення правового іmunітету як правової категорії українська юридична наука не дає.

Науковці в своїх дослідженнях зауважують, що трактування «іmunітету свідків» не може бути ідентичним до правового положення «можливості відмови свідчити проти самого себе» з огляду на спірність етимології слова «іmunітет». Дослідниками доведено про необхідність розмежовувати такі правові поняття як «іmunітет», «недоторканність», «пільга», «привілей». Адже дані поняття, незважаючи на тісний взаємозв'язок, є самостійними правовими категоріями, мають як загальні риси, так і відмінні ознаки, що не дозволяє вважати їх ідентичними [3, с. 83].

Науковці пропонують називати інститут не «іmunітетом свідків», а «частковим іmunітетом свідків», з огляду на те, що йдеться не про повний іmunітет свідків, а про частковий, усічений. «Особи, які звільняються від відповідальності за відмову давати показання, не мають таких характеристик діяльності, якими володіють посадові особи, тобто такі якості, як важливість, значущість, незалежність [4, с. 50]. Відповідно до стт.67-68 Господарського процесуального

кодексу України до осіб, наділених «іmunітетом свідка» можна віднести:

- осіб, яких заборонено допитувати як свідків (абсолютний іmunітет свідка);

- осіб, які мають право відмовитися від дачі показань та осіб, які можуть відмовитися відповідати на окремі запитання (відносний іmunітет свідка) [5].

Таким чином, в господарському процесі наділені «абсолютним іmunітетом» свідки:

1) недієздатні фізичні особи, а також особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі і не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати показання. Така норма, окрім заборонного характеру, носить і превентивний характер, оскільки має на меті запобігати будь-якому спотворенню доказової інформації, а при допиті такої категорії осіб спотворення і викривлення очевидне, що в свою чергу створюватиме плутанину і може призвести до ухвалення необґрунтованого рішення. Господарським процесуальним кодексом України не передбачено певних вікових рамок для особи свідка, головний акцент робиться на «правильному сприйманні обставин, що мають значення для справи». Відповідно, «правильно сприймати обставини» - це так, як вони відбувалися в об'єктивній реальності насправді. Таке правильне (вірне) сприйняття настає із досягненням людиною певного визначеного психофізіологічного рівня розвитку або компетентності. Таким чином, в господарському процесі навряд чи будуть залучені діти. Опосередковано, в даній нормі вказується на той факт, що у випадках сумнівів стосовно здатності особи правильно сприймати обставини справи є можливість призначити з цього приводу експертизу.

2) особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги або послуг посередництва (медіації) під час проведення позасудового врегулювання спору (про такі відомості). Предметом адвокатської таємниці, згідно із Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з

яких клієнт або особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності. Але інформація або документи можуть втратити статус адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта (чи особи, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги у випадках передбачених в законодавстві підстав). При цьому інформація або документи, що отримані від третіх осіб і містять відомості про них, можуть поширюватися з урахуванням вимог законодавства з питань захисту персональних даних (ч. 1 і 2 ст. 22 вказаного Закону) [6].

Що стосується медіації, то відповідно до Директиви Європейського парламенту та Ради «Про деякі аспекти медіації в цивільних та господарських правовідносинах» від 21 травня 2008 року медіація визначається як структурований процес, незалежно від його назви чи посилання на нього, за допомогою якого дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення спору за підтримки медіатора [7]. В національному законодавстві також зазначається, що медіація в Україні проводиться за взаємною згодою сторін спору відповідно до принципів добровільності, конфіденційності, самовизначення та рівності прав сторін медіації, незалежності та нейтральності, неупередженості медіатора [8]. Таким чином, медіація – це конфіденційний процес, а отже все те, що обговорювалося чи узгоджувалося в приватному порядку, не може бути передано третій стороні без згоди сторін.

3) судді та присяжні (про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, або про інформацію, що стала відома судді під час врегулювання спору за його участю). Нарадча кімната – окреме приміщення, в якому під час ухвалення вироку чи іншого судового рішення може

перебувати лише суд у тому складі, в якому здійснюється судовий розгляд. Розголошення професійними судьями, присяжними, які були присутні в нарадчій кімнаті, обставин обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, не допускається. У статті 63 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазначається, що присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, і за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя [9]. Втім в Указі Президента «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» закладено зовсім інший зміст у визначення цього поняття, оскільки зазначається, що функції присяжних мають бути відокремлені від функцій професійного судді (п.2 Розділ IV) [10]. Таких непрофесійних суддів європейської моделі прийнято називати не присяжними, а шефенами (народними засідателями). Однак основним питанням тут постає те, що господарський процес взагалі не містить варіанту залучення присяжних при розгляді справи.

4) інші особи, які не можуть бути допитані як свідки згідно із законом чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, без їхньої згоди (ст. 67) [5]. Тут можна говорити про «імунітет журналіста», адже відповідно до засад журналістської етики, обов'язком журналіста є збереження конфіденційності джерела інформації (імені людини, яка довірила журналісту інформацію). Таке положення підтверджує Декларація принципів поведінки журналістів, яку було прийнято на 11 Всесвітньому Конгресі Міжнародної федерації журналістів (Бордо, 25–28 квітня 1954 року) зі змінами, внесеними на 18-ому Всесвітньому Конгресі Міжнародної федерації журналістів (Хельсінгфор, 2–6 червня 1986 року) [11]. Окрім того, згідно з Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи №R (2000)7 від 8 березня 2000 року «Про право журналістів не розкривати свої джерела інформації» термін «джерело інформації» означає будь-яку особу, яка забезпечує інформацією журналістів. В наведеній Рекомендації також зазначено, що термін «інформація, яка визначає джерело» охоплює: ім'я та

персональні дані (голос або зображення джерела); фактичні обставини набуття журналістом інформації від джерела; неопублікований зміст інформації, наданий джерелом журналісту та персональні дані журналістів і їхніх службовців, пов'язані з їхньою професійною діяльністю. Пояснено, що «інформація, яка визначає джерело» - це інформація яка ідентифікує джерело, а тому перебуває під захистом закону від втручання. Про необхідність такого захисту журналістських джерел йде мова і в Резолюції «Свободи журналістів і права людини», прийнятій на 4-й Європейській конференції міністрів з питань політики в галузі засобів масової інформації (Прага, 7–8 грудня 1994 року) та в п. 3 d Резолюції Європейського парламенту «Захист конфіденційності джерел інформації, що їх використовують журналісти» від 18 січня 1994 року [12].

Окрім зазначеного, Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово підкреслював на необхідності захисту журналістських джерел інформації з посиланнями на ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (наприклад, справа «Ромен і Шмітт проти Люксембургу») [13]. Відповідно національне законодавство закріпило обов'язок журналіста на збереження таємниці авторства та джерел інформації відповідно у ст. 26 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [14] та у ст. 59 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» [15].

До «відносного імунітету свідка», на нашу думку, правильно б було віднести:

1) священнослужителів, оскільки їм заборонено давати показання лише щодо відомостей, які були одержані ними на сповіді. На сьогодні в законодавстві не дається визначення сповіді, про зміст якої не дозволено допитувати священнослужителя. За загальним розумінням, сповідь – це обряд покаяття в гріхах перед священником, як посередником між людиною і Богом. Не дивлячись на безсумнівну позитивність заборони допиту священнослужителів з питань про відомостей, які були одержані ними на сповіді, залишаються певні

неузгодженості: по – перше, стосовно самого поняття «священнослужитель» що визначається як служитель релігійної організації, що по суті є тавтологією, а по – друге, не всі священнослужителі, а лише єпископи та пресвітери наділені правом звершувати таїнства, зокрема і таїнство сповіді. Також сповідь у деяких церковних організаціях (наприклад, протестантизм) сповідь відбувається прилюдною. Але в будь-якому випадку, відповідно до з ч. 5 ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року ніхто не має права вимагати від священнослужителів відомостей, одержаних при сповіді віруючих [16]. Окрім того, на думку судді суддя Господарського суду Луганської області Олени Фонової «сумнівною вбачається участь у господарському процесі священнослужителя як свідка, який до того ж володіє відомостями, отриманими під час сповіді, що можуть бути важливими для розгляду та вирішення господарського спору» [17, с.75].

2) осіб, які мають дипломатичний імунітет і які не можуть бути допитані як свідки без їхньої згоди, а представники дипломатичних представництв - без згоди дипломатичного представника. Тобто за власною згодою такі свідки можуть надавати свідчення в суді. Відповідно до пунктів 13–16, та 25 Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні, затвердженого Указом Президента України від 10 червня 1993 року глава дипломатичного представництва і члени дипломатичних представництв не зобов'язані давати показання як свідки, а в разі їх згоди чи бажання давати такі показання вони не зобов'язані з'являтися в суд. Це обмеження поширюється і на членів їх сімей, якщо вони не є громадянами України. Члени обслуговуючого персоналу, які не являється громадянами України або не проживають в Україні постійно, не зобов'язані давати показання як свідки щодо дій, вчинених при виконанні службових обов'язків. Консульські службовці та працівники обслуговуючого персоналу не можуть відмовитися давати показання як свідки. Але вони не зобов'язані давати показання з питань, пов'язаних з виконанням службових обов'язків, а також показання, що роз'яснюють законодавство акредитуваної держави. У разі відмови

консульських посадових осіб давати показання як свідки, до них не можуть бути застосовані заходи примусу або покарання. Держава, що представляється консульською установою, може відмовитись від привілеїв та імунітетів працівників консульської установи. Норми, встановлені Положенням про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні, в тому числі й щодо імунітету свідків, можуть змінюватися двосторонніми угодами [18].

3) осіб, які відмовляються давати показання щодо себе або членів своєї сім'ї чи близьких родичів. З усіх інших питань така особа може бути допитана. Зокрема, відповідно до ст. 63 Конституції України кожному громадянину України гарантовано право відмовитись давати показання щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом [19] (це відповідно: чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, двоюрідні брат і сестра, рідні брат і сестра дружини/чоловіка, племінник і племінниця, рідні дядько й тітка, батьки дружини/чоловіка сина або дочки (свати), будь-які особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки (крім осіб, взаємні права й обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, якщо вони спільно проживали сукупно протягом не менше 183 днів календарного року, а також інші родичі до шостого ступеня споріднення включно). Такий підхід цілком справедливий, і на нашу думку даний «імунітет близького родича та члена сім'ї» відноситься до категорії моралі та захищає таємницю приватного життя людини. Свобода людини не свідчити проти близького родича або члена сім'ї ґрунтується на пануючих моральних уявленнях правового суспільства, адже аморально вимагати свідчень які б викривали у вчиненні правопорушення

близьку людину. Недарма найкращі юристи писали, що навіть заради цілей земного правосуддя не можна порушувати священні зв'язки між близьким людьми, відповідно, закон повинен оберігати ці почуття навіть при усвідомленні свідком винуватості особи чи наявності факторів, що його викривають, адже у людському погляді на закон «голос крові чи подружньої прив'язаності» вище навіть визнання допустимості брехні, що в певних випадках більш близька до внутрішньої правди життя, аніж «об'єктивна та холодна істина» [20, с.52].

В цілому, науковці у своїх дослідженнях відносяться позитивно до розширення засобів доказування в господарському процесі у зв'язку із запровадженням інституту допиту свідків [21, с.155], вважаючи, що він покликаний лібералізувати господарський процес і наблизити його до європейських стандартів [22, с.152].

Висновки. Вищевикладене дозволяє зробити висновок про те, що «імунітет свідка» в господарському процесі є важливим інститутом, який повинен забезпечити такі конституційні принципи, як охорона прав і свобод людини і громадянина та презумпція невинуватості. Правовий інститут господарського процесуального імунітету свідка - це сукупність правових норм, які містять перелік виключень, що складають самостійну частину господарського процесуального права та регулюють відповідні суспільні відносини, пов'язані з наданням додаткових процесуальних гарантій законності та обґрунтованості залучення осіб до сфери господарського судочинства та зі звільненням від процесуального обов'язку надавати свідчення. Можна сказати, що під імунітетом свідка розуміється інститут процесуальних галузей права, що закріплює заборону на примушення надання показань певних категорій осіб з метою захисту охоронюваних Конституцією цінностей. Таким чином, імунітет для свідка являє собою інститут судочинства, спрямований на реалізацію захисту прав і свобод людини. Інститут імунітету свідків демонструє баланс між суспільним інтересом встановлення істини у господарському провадженні і потребою у збереженні приватних інтересів особистості.

На наш погляд під «абсолютним імунітетом» свідка можна назвати несприйнятливість залучення певного кола осіб у якості свідка.

Тобто презумпцію недоторканості свідка в господарському процесі. Відповідно, «відносний імунітет свідка» – це

сукупність правил, які звільняють певні групи осіб від обов'язку давати показання у господарському процесі

Література:

1. Словник української мови : в 11-ти т. /АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. Потебні О.О, Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 9, 915 с.
2. Фолио.Словник іноземних слів. Київ: 2012. 624 с.
3. Ткаля О. В. Класифікація правових імунітетів, Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2012. Вип. 20. Ч. 2. Т. 1. С.81- 85.
4. Ткаля О.В. Правовий імунітет у категоріальному апараті юриспруденції Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. 2006. Вип.29. С. 48-54.
5. Господарський процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (Дата звернення 27.11.2022)
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 16 лип. 2021р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (Accessed 27.11.2022)
7. ДИРЕКТИВА № 2008/52/ЕС Европейського парламенту и Совета о некоторых аспектах посредничества (медиации) в гражданских и коммерческих делах (Страсбург, 21 мая 2008 года). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95#Text (дата звернення: 27.11.2022)
8. Про медіацію: Закон України від 16 лист.2021р. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/216385.html> (дата звернення: 27.11.2022)
9. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 31 жов.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення:27.11.2022)
10. КОНЦЕПЦІЯ вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006?find=1&text=%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%8F%D0%B6%D0%BD%D1%96#w1_1 (дата звернення: 27.11.2022)
11. Декларація принципів поведінки журналістів. URL: <https://nsju.org.ua/povedinka> (дата звернення: 27.11.2022)
12. Збірник документів Ради Європи. URL: <https://rm.coe.int/16806b5970> (дата звернення: 27.11.2022)
13. Справа «Ромен і Шміт проти Люксембургу»: Рішення Європейського Суду з прав людини від 25 лют 2003р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_092#Text (дата звернення: 27.11.2022)
14. Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні: Закон України від 17 чер.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text> (Дата звернення 27.11.2022)
15. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від від 01 лип.2021р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text> (дата звернення: 27.11.2022)
16. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> (дата звернення: 27.11.2022)
17. Фонова О. Особливості участі свідків у господарському процесі. Юридичний журнал «Право України». 2018. №7. С.71-83
18. Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні №198/93 від 10 чер.1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198/93#Text> (дата звернення: 27.11.2022)
19. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.11.2022)
20. Коні А. Ф. Моральні започаткування в кримінальному процесі. Збір. пр. у 8 т. Юридична література, 1967. 267 с.
21. Козирева В. П. Показання свідків як засіб доказування в господарському процесі: Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2018. № 4. С. 151-156
22. Васильченко Т. Новели інституту доказування у господарському судочинстві : Право України. 2017. №9. С. 146-153

Reference:

1. Potebni O.O (1970–1980), Slovnyk ukrains'koi movy [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes], Academy of Sciences of the USSR, Institute of Linguistics, Kyiv, Ukraine.
2. (2012), Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words], Kyiv, Ukraine.
3. Tkalya O.V, (2012), Klasyfikatsiia pravovykh imunitetiv [Classification of legal immunities], Scientific Bulletin of Uzhgorod National University: Series "Law", Uzhhorod, Ukraine.
4. Tkalya O.V, (2006), Pravovyj imunitet u katehorial'nomu aparati iurysprudentsii.Aktual'ni problemy derzhavy i prava: zbirnyk naukovykh prats' [Legal immunity in the categorical apparatus of jurisprudence.Current issues of state and law: a collection of scientific papers], Kyiv, Ukraine.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine(2021), "Commercial Procedural Code of Ukraine". available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (Accessed 27 November 2022)
6. The Verkhovna Rada of Ukraine(2021), The Law of Ukraine "About the Bar and the Lawyer's activity" available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (Accessed 27 November 2022)

7. The Verkhovna Rada of Ukraine(2008), "DIRECTIVE No. 2008/52 / EC of the European Parliament and of the Council on Certain Aspects of Mediation (Mediation) in Civil and Commercial Matters " available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95#Text (Accessed 27 November 2022)
8. The Verkhovna Rada of Ukraine(2021),Law of Ukraine "On Mediation". available at: : <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/216385.html> (Accessed 27 November 2022)
9. The Verkhovna Rada of Ukraine(2021),Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges". available at: : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (Accessed 27 November 2022)
10. The Verkhovna Rada of Ukraine(2021),"Concept of improving the judiciary to establish a fair court in Ukraine in accordance with European standards " available at: : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006?find=1&text=%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%8F%D0%B6%D0%BD%D1%96#w1_1 (Accessed 27 November 2022)
11. Kharkiv regional organization National Union of Journalists of UKRAINE(2020),"Declaration of principles of conduct of journalists." available at: : <https://nsju.org.ua/povedinka> (Accessed 27 November 2022)
12. EU documentation(2020),"Collection of documents of the Council of Europe". available at : <https://rm.coe.int/16806b5970> (Accessed 27 November 2022)
13. The European Court of Human Rights (2020),"Judgment of the European Court of Human Rights.Romain &Schmidt vs Luxembourg", available at : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_092#Text (Accessed 27 November 2022)
14. The Verkhovna Rada of Ukraine(2021),Law of Ukraine "On Printed Mass Media (Press) in Ukraine. available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text> (Accessed 27 November 2022)
15. The Verkhovna Rada of Ukraine(2021),Law of Ukraine "On Television and Radio Broadcasting". available at: : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text>(Accessed 27 November 2022)
16. The Verkhovna Rada of Ukraine(2021),Law of Ukraine "On Freedom of Conscience and Religious Organizations". available at: :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> (Accessed 27 November 2022)
17. Fonova O.(2018), *Osoblyvosti uchasti svidkiv u hospodars'komu protsesi* [Features of witness participation in the economic process]. *Legal Journal "Law of Ukraine"*, Kyiv, Ukraine.
18. "Regulations on diplomatic missions and consular posts of foreign states in Ukraine" №198 / 93 of 10.06.1993. available at: : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198/93#Text> (Accessed 27 November 2022)
19. The Verkhovna Rada of Ukraine(2021), Constitution of Ukraine. available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 27 November 2022)
20. Koni A.F. (1967), *Moral principles in the criminal process. Collected Op. in 8 volumes. T. 4. Legal literature.*
21. Kozyreva V.P. (2018), *Pokazannia svidkiv iak zasib dokazuvannia v hospodars'komu protsesi* [Testimony of witnesses as a means of proof in the economic process.] *Legal Bulletin. P. 151-156*
22. Vasylychenko T. (2017), *Novely instytutu dokazuvannia u hospodars'komu sudochynstvi* [Novels of the Institute of Evidence in Commercial Justice] , *Law of Ukraine*, Kyiv, Ukraine. p. 146-153

Стаття надійшла до друку 01.12.2022

РОЗДІЛ 3.

Трудове право і право соціального забезпечення; адміністративне право і адміністративний процес; фінансове, інформаційне, земельне право

УДК 346.32

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-06-42-47

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДОГОВІРНИХ ОРЕНДНИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

М.В. Григорчук

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
e-mail:miroslavg@ukr.net,*

ORCID: [0000-0003-0523-030X](https://orcid.org/0000-0003-0523-030X)

Ткачук І.М.

*здобувач вищої освіти ступеня «магістр», ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
e-mail.:tka4uk15@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0451-5020*

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF LAND LEASE AGREEMENTS IN UKRAINE

Hryhorchuk M. V.

*Candidate of Juridical Sciences (Ph.D.), Associate Professor of the department of State and Legal Disciplines, "KROK" University, Kyiv, street Tabirna 30-32, Ukraine
e-mail.:miroslavg@ukr.net,*

ORCID: [0000-0003-0523-030X](https://orcid.org/0000-0003-0523-030X)

Tkachuk I.M.

*Master student "KROK" University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
e-mail.:tka4uk15@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0451-5020*

Анотація. Стаття присвячена дослідженню проблемних питань стосовно розвитку договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів в Україні. Досліджено, що ефективне функціонування земельного ринку наразі зазнає перешкод у зв'язку з недосконалістю системи, прогалинами чинного законодавства, незавершеністю процесу трансформації господарсько-правових відносин власності на землю тощо. Акцентовано, що на території України тривають зміни з приводу реформування відносин щодо земельних ресурсів, однак залишається кризовий стан ситуації у зазначеній сфері, який перешкоджає розвитку продуктивних сил та формуванню сільськогосподарських угідь. Встановлено, що договірні орендні земельні відносини являють собою сукупність складних та багатогранних явищ та прогресивної форми господарювання. Констатовано, що за своєю суттю оренда є гнучким інструментом у становленні нової структури агровиробництва та реалізації соціально-економічних програм. Виділено сукупність обов'язкових елементів договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів. Аргументовано перелік чинників, від яких залежить подальший розвиток зазначених відносин. Наголошено, що вдосконалення договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів в умовах трансформації національного законодавства та євроінтеграції являється як політичним, так і економічним питанням, яке стосується не лише власників земельних ділянок та майбутніх покупців, але без перебільшення зачіпає інтереси

всього суспільства в цілому. Також автором здійснено порівняльний аналіз таких категорій, як оренда землі та емфітевзис з метою визначення наявних переваг. З'ясовано, що механізм договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів потребує подальших досліджень та дієвих змін, незважаючи на існуючу кількість законодавчих актів у цій сфері. Крім того, на підставі проведеного дослідження та сформованих висновків, автором запропоновано найважливіші, на його думку, кроки для досягнення позитивних результатів реформування та подальшого розвитку договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів.

Ключові слова: оренда, договір, орендні відносини, емфітевзис, ринок землі.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 13

Annotation. The article is devoted to the study of problematic issues of the development of contractual lease relations regarding land resources in Ukraine. It is investigated that the effective functioning of the land market is currently experiencing obstacles due to the imperfection of the system, gaps in the current legislation, the incompleteness of the process of transformation of economic and legal relations of land ownership, etc. It is emphasized that Ukraine continues to change the reform of land resources relations, however, there remains a crisis state of the situation in this area, which hinders the development of productive forces and the formation of sustainable land use. It has been established that contractual lease land relations are a combination of complex and multifaceted phenomena and a progressive form of management. It was stated that, in essence, rent is a flexible tool in the formation of a new structure of agricultural production and the implementation of socio-economic programs. The set of mandatory elements of contractual lease relations for land resources is highlighted. The list of factors on which the further development of these relations depends is argued. It is noted that the improvement of contractual lease relations regarding land resources in the context of the transformation of national legislation and European integration is both a political and an economic issue that concerns not only land owners and future buyers, but without exaggeration affects the interests of the whole society as a whole. The author also carried out a comparative analysis of such categories as land lease and emphyteusis in order to determine the available advantages. It was found that the economic mechanism of contractual lease relations for land resources requires further research and effective changes, despite the existing number of legislative acts in this area. In addition, on the basis of the study and the conclusions drawn, the author proposed the most important, in his opinion, steps to achieve positive results of reforming and further development of contractual lease relations regarding land resources.

Key words: lease, contract, lease relations, emphyteusis, land market.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 13

Постановка проблеми. Варто зазначити, що ускладнення процесу управління земельними ресурсами, яке відбулося внаслідок реформування відносин щодо земельних ресурсів та росту кількості агроформувань, спричинило порушення системи землеустрою. Всупереч головному завданню земельної реформи незалежної України, а саме передачі земель у володіння ефективних землевласників з метою сталого соціоекологічного економічного розвитку сільських територій, основна мета вектору розвитку та вдосконалення не досягнута. З огляду на що, актуальним залишається питання щодо розвитку договірних орендних земельних ресурсів на території нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити збільшення кількості наукових досліджень з вищевказаної тематики, особливу увагу серед яких зосереджено на економічному механізмі орендних відносин. Серед них слід виділити наукові праці Андрійчука В.Г., Гайдуцького П.І., Лукінова І.І., Новаковського Л.Я., Юрчишина В.В. та ін. Разом з тим, в сучасних умовах реформування та трансформації національного законодавства потребують

послідовного дослідження питання та подальшого розвитку договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів з метою формування конкурентоздатного та взаємовигідного середовища. Крім того, існує ряд інших дискусійних питань, який зумовив вибір тематики для зазначеного наукового дослідження.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Система договірних орендних відносин досі недосконала і потребує реформування для подальшого розвитку договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів.

Формулювання цілей статті. Метою та завданням даної статті є дослідження стану договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів в Україні та розробка практичних рекомендацій щодо подальшого розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Згідно зі ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. Всі природні ресурси які знаходяться в межах території України є

об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України. Відтак, стаття 13 Конституції України визнає за громадянином як окремим суб'єктом, частиною Українського народу, лише право користування відповідно до закону об'єктами права власності усього Українського народу як колективного суб'єкта конституційного права, у тому числі землю. Водночас згідно з частиною другою статті 14 Конституції право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. Таким чином, у Конституції (статті 13, 14) поняття «земля» вживається у кількох значеннях, а саме як: об'єкт права власності Українського народу; об'єкт права власності громадян, юридичних осіб і держави; об'єкт права власності територіальних громад. [1]

Питання реалізації права власності стосовно земельних ресурсів за останні роки активних трансформацій та реформування незалежної України залишаються не вирішеними та потребують нового дієвого механізму регулювання. Ефективне функціонування земельного ринку наразі зазнає перешкод у зв'язку з недосконалістю системи, прогалинами чинного законодавства, незавершеністю процесу трансформації господарсько-правових відносин власності на землю, невизначеності моделі використання земель аграрного призначення [2, с.88]. З часів проголошення незалежності України тривають зміни з приводу реформування відносин щодо земельних ресурсів, однак варто констатувати наявний кризовий стан ситуації у зазначеній сфері, що за своєю суттю перешкоджає розвитку продуктивних сил та формуванню стійкого землекористування [3, с.83]. Разом з цим, слід також зазначити ту обставину, що зазначена земельна реформа у позитивному значенні являється початком змін у структурі земельної власності шляхом передачі сільськогосподарських угідь з державної, колективної власності

через процес паювання у приватну власність.

До законодавчого регулювання договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів слід віднести положення Закону України «Про оренду землі» [4] та Земельний Кодекс [5]. Разом з тим, слід відмітити, що у 2015 році, в умовах трансформації національного законодавства в рамках європейської інтеграції, був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» [6]. Зі змісту вищевказаного Закону можна зазначити певні позитивні зміни, які можуть мати результативні наслідки у зазначеній сфері, а саме: вносить зміни до низки нормативно-правових актів щодо регулювання правовідносин у сфері оренди сільськогосподарських земель. Саме це, на нашу думку, сприятиме підвищенню позицій України в міжнародному рейтингу та економічному становищі нашої держави. Таким чином, національне законодавство України в окремих сферах, зокрема щодо спрощення процедури оренди земельних ділянок, узгоджено з законодавством Європейського Союзу, що вже являється неабияким показником ефективного реформування [7, с.10].

Досліджуючи проблемні питання договірних орендних відносин з приводу земельних ресурсів, можна зробити висновок стосовно неоднозначності сприйняття науковцями орендне землекористування з причини виснаження орендованої землі, втрати нею родючості тощо.

Договірні орендні земельні відносини являють собою сукупність складних та багатогранних явищ, при цьому у світовому масштабі це досить прогресивна форма господарювання, яка сприяє працевлаштуванню, економічному зростанню та розвитку сільського господарства. При цьому, за своєю суттю оренда є гнучким інструментом у становленні нової структури агровиробництва та реалізації соціально-економічних програм. У наукових дослідженнях прослідковується тенденція розгляду суті терміну «оренда землі», однак єдиного підходу допоки не має. Здебільшого зазначений термін тлумачать в якості заснованого на договорі строкового платного володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для проведення підприємницької діяльності [8, с.48].

Наявність трьох складових, а саме: земельної ділянки, платності, строку ті цілі оренди, забезпечує основні умови оренди земельних ресурсів, які, крім того, чітко визначені такими законодавчими актами, як ЦК України [9], Земельним Кодексом України [5] та Законом України «Про оренду землі» [4]. Зокрема, зазначеними правовими актами встановлений перелік істотних умов договору оренди землі. До таких обов'язкових елементів договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів слід віднести: 1) строк дії договору; 2) об'єкт; та 3) орендна плата. При цьому, зазначений перелік елементів не є вичерпним і за досягнення згоди між сторонами у такому договорі можуть зазначатися й інші умови, які не суперечать вимогам чинного законодавства України. Неабияке значення в контексті договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів займає суборенда землі. Однак, відмінність її від оренди землі полягає у тому, що вона являється за своєю суттю так званою орендою в оренді. Особливості суборенди зазначені в окремій статті вищевказаного Закону України «Про оренду землі» [4].

Варто зауважити, що при дослідженні проблемних питань договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів часто зустрічаються термінологічні конструкції щодо ринку орендних земельних ресурсів [10, с.5]. На підставі наведеного доходимо висновку, що в зазначеному контексті оренда землі може бути розглянута як одна зі складових ринку землі, яка являється найбільш ефективним механізмом на шляху становлення нових прогресивних агроформувань та швидкої адаптації їх до умов сучасної ринкової економіки в умовах євроінтеграції України. При цьому, використання закордонного досвіду регулювання договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів свідчить про позитивний вплив на розвиток економічного становища України в цілому. Тобто, варто зазначити, що договірні орендні земельні відносини спонукають орендаря до підвищення ефективності використання наданих земельних ресурсів, а орендодавця своєю чергою до отримання стабільного зростаючого прибутку (доходу). При цьому, у таких відносинах можна виділити

ряд чинників, від яких залежить подальший розвиток таких відносин: 1) формування конкурентного орендного середовища; 2) дотримання сторонами обумовлених договірних зобов'язань; 3) гармонізація взаємовідносин між сторонами у питаннях розміру, форми та повноти виплати орендної плати; 4) збереження та раціональне використання орендованих земель; 5) розробка механізмів залучення вітчизняних та закордонних інвестицій.

Так, внаслідок розпаювання 85% землі набуло статусу приватної власності. За наявними статистичними даними, в Україні середній розмір розпайованого земельного ресурсу становить 4 га. Загальна кількість таких сільськогосподарських угідь становить приблизно 27,5 млн, з яких близько 63% здається в оренду [11]. Такі земельні ресурси у більшості випадків передані в оренду за договором або не використовуються чи використовуються без земельного оформлення.

В умовах сучасного реформування нашої держави емфітевзис набуває широкого поширення у користуванні землями аграрного призначення [12]. Порівняльний аналіз таких категорій, як оренда землі та емфітевзис, дозволяє визначити ряд переваг останнього: 1) спрощена процедура виникнення, переходу, виконання та припинення права емфітевзису; 2) можливість сторін договору визначати умови емфітевзису у договірному порядку; 3) можливість використання емфітевзису в якості застави або забезпечення виконання кредитних зобов'язань; 4) емфітевзис має суттєвий потенціал для вирішення питання щодо заборони відчуження сільськогосподарських земель; 5) досить низька вартість експертної оцінки вартості права емфітевзису.

Ще одним проблемним питанням розвитку договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів виступає невинуватана тривалість мораторію на продаж земельних часток (паїв) селянами, які отримали їх будучи членами реформованих колективних підприємств, набули політико-економічної гостроти [13, с.39]. Такий строк становить 18 років, при цьому, введення регульованого ринкового обігу земель зумовлено рядом чинників, серед яких варто виділити: 1) необґрунтовано низька орендна плата за найцінніші чорноземи на території Європи

порівняно з іншими розвиненими країнами Європейського Союзу; 2) поширення земельного рейдерства; 3) різноманітні схеми приховування орендно-відносин щодо земельних ресурсів з метою оптимізації податкових платежів орендодавцями тощо.

Звідси випливає, що вдосконалення договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів в умовах трансформації національного законодавства та євроінтеграції являється як політичним, так і економічним питанням, яке стосується не лише власників земельних ділянок та майбутніх покупців, але без перебільшення зачіпає інтереси всього суспільства в цілому.

Разом з тим, станом на теперішній час питання продажу земель сільськогосподарського призначення займає важливе значення, оскільки більшість власників таких ресурсів виступають проти продажу землі аграрного сектору іноземним інвесторам. Крім того, світова практика показує, що на ринку власники земельних ділянок дуже неохоче продають належну їм земельну ділянку, вважаючи вигіднішу оренду такої ділянки. Водночас ефективна практика закордонних країн свідчить про збільшення частки договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів з причини меншого ризику в порівнянні з дивідендами на цінні папери або відсотку від депозиту в банку, неробочий дохід (рента).

Станом на теперішній час в сільському господарстві нашої держави договірні орендні земельні відносини являються домінантною формою реалізації селянами свого права на землю, виходячи з неспроможності самостійно її обробляти. Проте, варто зауважити, що згідно з наявними дослідженнями орендна плата в Україні значно нижча, аніж у розвинених країнах. Однак саме недосконала система на ринку оренди землі в Україні (мінімальна орендна плата, мінімальний термін оренди тривалістю 7 років, місцеве монопольне становище орендарів тощо) та на ринку купівлі-продажу земель аграрного призначення являються чинниками досить низького рівня витрат на оренду сільськогосподарських земель. Договірні орендні земельні відносини, в якості важливої складової формування

оптимального землекористування та форми ринкових операцій із землею, можуть сприяти покращенню ефективного володіння такими ресурсами, що станом на теперішній час поступового спостерігається в Україні.

Найважливішими кроками для досягнення позитивних результатів реформування та подальшого розвитку договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів, на нашу думку, можуть слугувати: 1) запровадження ефективного механізму формування оптимальних земельних масивів з метою збереження і розширеного відтворення родючості ґрунтів; 2) створення технологічно-придатних для обробки земельних масивів; 3) мотивація створення об'єднань власників земельних паїв; 4) формування сучасних інституційних передумов окремих орендних угод.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження, можна констатувати, що економічний механізм договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів потребує подальших досліджень та дієвих змін, незважаючи на існуючу кількість законодавчих актів у цій сфері. При цьому, на нашу думку, до основних напрямків вдосконалення розвитку договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів слід віднести формування комплексного системно-правового регулювання шляхом прийняття довгострокової урядової програми розвитку орендних відносин в аграрному секторі. Тому, на основі аналізу нормативно-правових актів, що стосуються розвитку договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів в Україні, слід зосередити увагу на формуванні конкурентного середовища серед потенційних орендарів землі; всебічному захисті й гарантуванні прав селян-орендодавців, зокрема, застосуванні дійових механізмів відповідальності за недотримання сторонами умов орендних угод; підвищенні орендної плати за землю, а також екологізації використання орендованих земель, що передбачає реалізацію стимулювальних і регламентаційних заходів; запровадженні екологічного моніторингу та контролю, спрямованих на використання орендарями екологобезпечних агротехнологій і належне відтворення родючості ґрунтів.

Для підвищення ефективності використання орендованих земель доцільно створювати інтегровані підприємства, подовжувати терміни договорів оренди, провести паспортизацію й

інвентаризацію земель, створити банк даних стосовно руху прав власності на землю, посилити контроль держави за раціональним їх використанням і

запровадити стимулювання на покращання їх якісних характеристик.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30. Ст. 13-14.
2. Давиденко Н.М. Оцінка інвестиційної привабливості регіону в умовах сучасних викликів. Економічний форум. Вип. 2. 2017. С. 86-93.
3. Гуроров О.І. Орендні відносини – як гнучкий інструмент землегосподарювання в період становлення ринку землі в Україні. ВСНАУ. Серія «Економіка і менеджмент». Вип. 4 (71), 2017. С. 81-85.
4. Про оренду землі: Закон України від 06 жовтня 1998 року № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16114#Text> (дата звернення: 01.12.2022)
5. Земельний кодекс: Закон, Кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/276814> (дата звернення 30.11.2022).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція): Закон України від 12 лютого 2015 року № 191-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19119#Text> (дата звернення: 01.12.2022)
7. Гуроров А.О., Грошев С.В. Розвиток земельних орендних відносин в аграрному секторі економіки. Агросвіт. Вип. №17, 2018. С. 3-11.
8. Даугуль В., Алексенко А. Актуальні питання використання земель аграрного призначення органами місцевого самоврядування. Х. : Фактор, 2018. 176 с.
9. Цивільний кодекс України: Закон, Кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43515#Text> (дата звернення 30.11.2022).
10. Мельник Л. Ю., Васильєв С. В., Речка К. М. Теоретичні і практичні засади ринку земель. Агросвіт. № 8. 2017. С. 3-11.
11. Аналіз регуляторного впливу проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань консолідації земель». Держгеокадастр. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://land.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/12.pdf> (дата звернення 02.12.2022).
12. Могильний О. М. Державне регулювання орендних відносин щодо земельних ресурсів: політекономічний підхід. URL:http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/10.pdf (дата звернення 02.12.2022)
13. Тимошенко М.М. Передумови та шляхи удосконалення відносин щодо земельних ресурсів в контексті сталого соціально-економічного розвитку сільських територій. ВІСНИК ЖДТУ. 2019. № 1 (87) С. 36-41.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "The Constitution of Ukraine", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1996, № 30, St.13-14.
2. Davydenko N. M. (2017), " Estimation of investment attractiveness of the region in the context of modern challenges ", Ekonomichnyj forum. vol. 2, Pp. 86-93.
3. Hutorov O.I.(2017), "Lease relations - as a flexible tool of land management during the formation of the land market in Ukraine", VSNAU. Serii Ekonomika i menedzhment. vol. 4, Pp. 81-85.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1998), The Law of Ukraine "On land lease", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy.1998, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text> (Accessed 1 December 2022).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), "Land Code of Ukraine" Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2001, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2768-14> (Accessed 30 November 2022).
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2005), The Law of Ukraine "About modification of some legislative acts of Ukraine concerning simplification of conditions of business (deregulation)" Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2005, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-19#Text> (Accessed 1 December 2022)
7. Hutorov A.O. and Hroshev S.V.(2018), "Development of land lease relations in the agricultural sector of the economy", Ahrosvit. vol.17, Pp. 3-11.
8. Dauhul' V. and Aleksenko A.(2018), "Actual issues of agricultural land use by local governments", Kh. : Faktor, Pp. 176.
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "THE CIVIL CODE OF UKRAINE" Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2003, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Accessed 30 November 2022).
10. Mel'nyk L. Yu., Vasyli'iev S. V.and Rechka K. M.(2017) "Theoretical and practical principles of the land market", Ahrosvit. vol. 8. Pp. 3-11.
11. The official site of State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre (2014) "About modification of some legislative acts Of Ukraine on land consolidation", available at : <https://land.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/12.pdf> (Accessed 2 December 2022)
12. Mohyl'nyj O. M.(2018), "State regulation of lease relations in relation to land resources", Political-economic approach. available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/10.pdf (Accessed 2 December 2022)
13. Tymoshenko M.M.(2019) "Preconditions and ways to improve relations on land resources in the context of sustainable socio-economic development of rural areas", VISNYK ZhDTU. vol. 1 Pp. 36-41.

Стаття прийнята до друку 05.12.2022

УДК 336.763: 336.74

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-06-48-53

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Мищук М.С.

заслужений юрист України, кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
tel.: (063) -83-301-46, e-mail: mishchuk.m@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9918-1387

Бутко Р.С.

Здобувач вищої освіти ступеня магістр, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна 30-32, 03113, Україна
тел.: (096)-912-29-12,
e-mail.: butko_r_@ukr.net
ORCID:0000-0002-5505-4116

SOME ISSUES OF LEGAL REGULATION OF SECURITIES TERNOVER

Mishchuk M.S.

Honoured lawyer of Ukraine, Candidate of Juridical Sciences (Ph.D.), Associate Professor of the department of State and Legal Disciplines, "KROK" University, Kyiv, street Tabirna 30-32, Ukraine
tel.: (063) -83-301-46, e-mail: mishchuk.m@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9918-1387

Бутко Р.С.

Master`s student degree "KROK" University st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
tel.: (096) -912-29-12; e-mail.: butko_r_@ukr.net
ORCID:0000-0002-5505-4116,

Анотація. У статті розглянута правова природа ринку цінних паперів як багатоаспектної соціально-економічної системи, на основі якої функціонує ринкова економіка в цілому. Він сприяє акумулюванню капіталу для інвестицій у виробничу і соціальну сфери, структурній перебудові економіки, позитивній динаміці розвитку соціальної структури суспільства, підвищенню достатку людини шляхом володіння і вільного розпорядження цінними паперами, психологічній готовності населення до ринкових відносин. Ринок цінних паперів є найвищою формою розвитку товарно-грошових відносин. При гармонійному розвитку, розвинутій інфраструктурі, налагодженому правовому забезпеченні механізмів захисту інтересів всіх його учасників – інвесторів, емітентів, посередників – він є потужним прискорювачем економічного розвитку будь-якої країни. Цінні папери є невід’ємною частиною сучасного майнового обороту будь-якої країни з розвиненим внутрішнім ринком. В багатьох сферах суспільного виробництва цінні папери та інші фінансові інструменти забезпечили оперативність майнового обороту окремих країн та регіонів сучасного світу. Наразі цінні папери використовуються у світі як правовий засіб посвідчення значної кількості різноманітних майнових прав. Здатність цінних паперів виступати об’єктом цивільних правовідносин забезпечує спрощену можливість залучення вільних коштів з фінансових ринків, зокрема міжнародних, в економіку України. Однак, окремого комплексного дослідження інституту цінних паперів в господарській діяльності проведено не було, що ще раз звертає увагу на необхідність проведення такого дослідження. Разом із тим, подальший розвиток вітчизняного ринку цінних паперів (фондового ринку) характеризується підвищенням економічних ризиків для його учасників і може стати майданчиком для недобросовісних грабіжів. У зв’язку з цим чітке правове регулювання відносин, що виникають між учасниками ринку, належний нагляд регулятора за діяльністю таких учасників і наявність розвинутих механізмів гарантування і забезпечення операцій на фондовому ринку здатні мінімізувати їх і створити належний сприятливий інвестиційний клімат для залучення іноземного капіталу у вітчизняну економіку. Проблеми вітчизняного ринку цінних паперів загострили потребу в теоретичному осмисленні його реалій, а отже, вимагають нового рівня узагальнень в аналізі його сучасного стану, тенденцій та пріоритетів розвитку.

Ключові слова: фінансовий ринок, правове регулювання цінних паперів фондовий ринок, цінні папери, акції, ринок цінних паперів

Формул: 0, **рис.:** 0, **табл.:** 0, **бібл.:** 11.

Annotation: *The article considers the legal nature of the securities market as a multifaceted socio-economic system, on the basis of which the market economy functions. It contributes to the accumulation of capital for the investment in the economic and social spheres, restructures the economy, has a positive dynamics on the social structure of society, increases human wealth through possession and free disposal of securities, and affects the psychological readiness of the population for market relations. The securities market is the highest form of development of commodity-money relations. It is a powerful accelerator of economic development of any country, based on the harmonious development, developed infrastructure, well-established legal support mechanisms to protect the interests of all its participants - investors, issuers, intermediaries. Securities are an integral part of modern property turnover of any country with a developed domestic market. In many areas of social production, securities and other financial instruments have ensured the efficiency of property turnover of individual countries and regions of the modern world. Currently, securities are used worldwide as a legal means of certifying a significant number of different property rights. The ability of securities to act as an object of civil legal relations provides a simplified opportunity to attract free funds from financial markets, including international ones, to the economy of Ukraine. However, a separate comprehensive study of the institute of securities in economic activity was not conducted, which once again draws attention to the need for such a study. At the same time, the further development of the domestic securities market (stock market) is characterized by increased economic risks for its participants and may become a platform for unscrupulous players. In this regard, clear legal regulation of relations between market participants, proper supervision of the regulator over the activities of such participants and the availability of developed mechanisms to guarantee and ensure operations in the stock market can minimize them and create a favorable investment climate to attract foreign capital. economy. The problems of the domestic securities market have exacerbated the need for a theoretical understanding of its realities, and therefore require a new level of generalizations in the analysis of its current state, trends and development priorities.*

Keywords: financial market, legal regulation of securities stock market, securities, shares, securities market.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 11.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, активного міжнародного співробітництва та інтеграції України в світову економічну систему, розвиток ринку цінних паперів (РЦП), який почав своє становлення з 1991 року, його інфраструктура та обсяг має велике значення. Перехід України на ринкові принципи господарювання та реформування економіки в державі дає поштовх для збільшення наукових досліджень у сфері фінансового ринку. Фінансовий ринок, як механізм, що забезпечує акумуляцію й перерозподіл капіталу займає основне місце в ринковій економіці. Особливою складовою фінансового ринку є ринок цінних паперів. В Україні ринок цінних паперів має своєрідну модель, яка набула національних рис, що пов'язано з приватизацією державного майна. Приватизація як перерозподіл капіталу стала причиною появи цінних паперів, головна функція яких є залучення інвестиції в економіку та перерозподіл власності. Регулювання ринку цінних паперів здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) [1]. Проаналізувавши динаміку обсягу випусків цінних паперів в Україні за річними звітами НКЦПФР можна з певністю зробити висновок, що ринок цінних паперів в Україні за останні роки стрімко розвивається [2]. На сучасному етапі розвитку фондової біржової торгівлі в Україні існує низка проблемних питань:

високий ступінь ризиків; відсутність відкритого доступу до інформації; невеликий обсяг і неліквідність; недосконалість нормативно-правового забезпечення; нестача кваліфікованого персоналу; низький рівень капіталізації; порушення прав інвесторів. Для вирішення проблемних питань та стимулювання подальшого розвитку ринку НКЦПФР було розроблено проект Програми розвитку фондового ринку на 2012- 2014 роки, в якому окреслено такі завдання: - збільшення капіталізації, ліквідності та прозорості фондового ринку; - вдосконалення ринкової інфраструктури і забезпечення її надійного і ефективного функціонування; - вдосконалення механізмів державного регулювання, нагляду на фондовому ринку та захисту прав інвесторів; - стимулювання подальшого розвитку фондового ринку України [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що сьогодні у науковій та юридичній літературі приділяється певна увага дослідженню різних аспектів проблем розвитку ринку цінних паперів.

Вагомий внесок у наукові дослідження ринку цінних паперів як важливої складової фінансового ринку здійснили такі вітчизняні вчені, правознавці як Мурзін Д. В., Майданник Р., Назарчук І. Р., Нерсесов Н. О., Онуфрієнко О. І., Панова Л. В., Посполітак В. В., Решетіна О. М., Яроцький В. Л. та ін.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Необхідно зауважити, що на сьогодні неповно дослідженим залишається питання, пов'язані із законодавчим регулюванням. Недостатньо швидке реагування законодавчих органів на зміни кон'юнктури ринку є проблемою законодавчого управління. Вирішенням цього питання може послужити використання досвіду міжнародної діяльності, впровадження міжнародних норм управління фондовим ринком, розробка детальних пояснень до законів. [4] Незважаючи на наявність низки проблемних питань, їх рішення реальне. Удосконалення ринку цінних паперів найбільшою мірою залежить від політики уряду і є неможливим без удосконалення законодавства України, яке повинне чітко регулювати всі види операцій з цінними паперами

Формулювання цілей статті. Метою статті полягає у необхідності удосконалення нормативно-правового регулювання відносин на ринку цінних паперів, оскільки це завдання незмінно залишається актуальним між іншим для попередження кризових ситуацій, можливість виникнення яких зростає в різних сферах, у тому числі ринку цінних паперів, який є одним із важливих впливів на макроекономічну стабільність держави та базою зростання особистого добробуту населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок цінних паперів є важливим елементом фінансового ринку, а також забезпечує серйозний вплив на економічний розвиток країни. Держава, органи місцевої влади (муніципальні органи), господарюючі суб'єкти завдяки ринку цінних паперів отримують можливість акумулювати додаткові фінансові ресурси для реалізації своєї діяльності шляхом емісії цінних паперів. В той же час вільні грошові кошти, які знаходяться у розпорядженні інших суб'єктів (у тому числі населення), вкладаються в цінні папери емітентів і приносять власникам цінних паперів додатковий дохід. Ринок цінних паперів вельми привабливий для широкого кола учасників, на якому можливо легко і швидко збільшити свій майновий стан або залучити необхідні фінансові ресурси на умовах більш вигідних, ніж, наприклад, банківське кредитування, одночасно

являється сферою великих ризиків великих фінансових втрат для його учасників, причинами яких можуть бути чи є недостатньо ясне нормативно-правове регулювання відносин, які виникають з приводу цінних паперів, відсутність санкцій за порушення правил правильного, належного ведення справ на фондовому ринку, нечіткість деяких правових положень, а в окремих випадках і їх суперечливість, що викликають великі труднощі у правозастосовчій практиці, не координованість дій регулюючих та і контролюючих органів на ринку цінних паперів тощо.

Таким чином, стабільний розвиток ринку цінних паперів і державної економіки в цілому залежить у чи малому від якості правого регулювання і контролю економічних відносин, у тому числі, які складаються і на ринку цінних паперів.

Виходячи з цього можна заключити, діюча система правового регулювання обороту цінних паперів потребує вдосконалення та відлагодженого, зрозумілого механізму правового регулювання, який буде сприяти підвищенню конкурентноздатності українського ринку, зниженню ризиків, досягнення оптимального поєднання державного регулювання і саморегулювання, зниженню ризиків, досягнення оптимального поєднання державного регулювання і саморегулювання і захисту прав всіх учасників ринку цінних паперів. З урахуванням динамічного розвитку чинного цивільного законодавства України про цінні папери та рівня теоретичних досліджень їх правової природи основні висновки, аналіз яких дозволяє висловити пропозицію про започаткування документарної концепції цінних паперів, нині потребують ретельного і водночас, теоретично виваженого перегляду і уточнення. [5]

Стаття 194 ЦК України дає визначення цінними паперами, відповідно ними визнаються «документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошове або інше майнове право і визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила (видала), і власником та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх випуску, а також можливість передачі прав, що

впливають з цих документів, іншим особам» [6]. Господарський кодекс України визначає, що цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає відносини між суб'єктом господарювання, який його випустив (видав), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам (ч. 2 п. 1 ст. 163) [7]. Легальні визначення цінного папера, які містяться у п. 1 ст. 194 ЦК України та в п. 1 ст. 163 ГК України, є майже тотожними з однією лише відмінністю щодо суб'єкта який може випускати (видавати) цінний папір, яка зумовлена розмежуванням сфер правового регулювання обох кодексів [6; 7].

Важливого значення для ефективного функціонування РЦП набуває його правове регулювання. Український ринок цінних паперів з моменту його створення на початку 90-х років 20 століття пройшов суттєву еволюцію.

В Україні створено нормативну базу щодо врегулювання РЦП. 22 вересня 1995 р. Верховна Рада України своєю постановою схвалила Концепцію функціонування та розвитку фондового ринку України, в якій визначено головну мету - становлення цілісного, високоліквідного, ефективного і справедливого РЦП в Україні, регульованого державою та інтегрованого у світові фондові ринки [8].

Фундаментальними інструментами законодавства про РЦП є закони України від 23 лютого 2006 р. "Про цінні папери і фондовий ринок", від 30 жовтня 1996 р. "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні", від 10 грудня 1997 р., Про депозитарну систему України від 6 липня 2012 р.. "Про обіг векселів в Україні".[1, 9, 10]. Правовому режиму цінних паперів у господарській діяльності присвячені гл. 14 ЦК України і гл. 17 ГК України, в яких визначено суть цінних паперів та їх види, умови і порядок їх випуску, порядок придбання цінних паперів суб'єктами господарювання, здійснення державного регулювання ринку цінних паперів. Для розв'язання загальних питань РЦП суттєву роль відіграли прийняті законодавчі акти про власність,

приватизацію, банки і банківську діяльність, господарські, акціонерні товариства та ін.

У системі нормативного регулювання РЦП важливе місце займають Указ Президента України "Про Положення про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку" від 15 грудня 2004 р., [11]. Розпорядження Президента України від 19 червня 1998 р. "Про заходи щодо прискорення розвитку фондового ринку України", Загальні засади функціонування Національного депозитарію України, затверджені Указом Президента України від 22 червня 1999 р., Указ Президента України від 24 листопада 2005 р. "Основні напрями розвитку фондового ринку України на 2005-2010 роки", Указ Президента України від 25 вересня 2002 р. "Про додаткові заходи щодо вдосконалення діяльності Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку" та ін. Ураховуючи значення вищого органу виконавчої влади для забезпечення правового регулювання господарської діяльності, Кабінет Міністрів України прийняв низку постанов, якими регламентував різні аспекти стосовно РЦП: "Про встановлення плати за видачу дозволу на здійснення діяльності по випуску та обігу цінних паперів" від 25 жовтня 1991 р. № 282, "Про випуск безвідсоткових (дисконтних) облігацій внутрішньої державної позики 1996 року" від 29 квітня 1996 р. № 496, "Про затвердження Порядку накладення арешту на цінні папери" від 22 вересня 1999 р. № 1744 та ін.

Серед джерел, що становлять правову основу РЦП, важливе місце займають нормативні акти, прийняті Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Наведені нормативні акти свідчать про створення правової основи ринку цінних паперів у державі, яка покликана встановити правові засади регулювання цієї діяльності та здійснювати контроль за випуском і обігом цінних паперів, сприяти юридичному визначенню поняття "ринок цінних паперів". Під РЦП як правовою категорією слід розуміти сукупність суспільних відносин, що складаються у сфері обміну фінансовими й іншими активами у процесі випуску та здійснення угод із цінними паперами. Основною метою державного регулювання РЦП є реалізація єдиної державної політики у сфері випуску та обігу цінних паперів і їхніх похідних,

створення умов для ефективної мобілізації та розміщення учасниками РЦП фінансових ресурсів з урахуванням інтересів суспільства, максимальний захист прав учасників фондового ринку та встановлення цивілізованих правил поведінки суб'єктів на РЦП. Отже, виходячи з цього, виділяють такі правові форми впливу на РЦП: прийняття актів законодавства з питань діяльності учасників РЦП; регулювання випуску та обігу цінних паперів, прав та обов'язків учасників РЦП; видача ліцензій на здійснення діяльності з випуску та обігу цінних паперів та забезпечення контролю за такою діяльністю; реєстрація випусків (емісій) та обігу цінних паперів та інформації про випуск (емісію) і розміщення цінних паперів; контроль за дотриманням емітентами порядку реєстрації випуску цінних паперів та інформації про випуск цінних паперів, умов продажу (розміщення) цінних паперів, передбачених такою інформацією; створення системи захисту прав інвесторів і контролю за дотриманням цих прав емітентами цінних паперів та особами, які здійснюють професійну діяльність на РЦП; контроль за достовірністю інформації, що подається емітентами та особами, які здійснюють професійну діяльність на РЦП, контролюючим органом; установа правил і стандартів здійснення операцій на РЦП та контроль за їх дотриманням; контроль за дотриманням антимонопольного законодавства на РЦП; контроль за системами ціноутворення на РЦП; контроль за діяльністю осіб, які обслуговують випуск та обіг цінних паперів; проведення інших заходів щодо державного регулювання і контроль за випуском та обігом цінних паперів.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Зробивши теоретико-правовий аналіз низки національних нормативно-правових актів, можна зробити висновок, що серед найбільш актуальних проблем правового регулювання цінних паперів можна виділити наступні. 1. Проблема понятійного апарату. Цю проблему необхідно розглядати з двох точок зору:

По перше, відсутність законодавчо закріплених понять, по друге, не достатнє відображення сутності явищ в існуючих визначеннях. У першому випадку,

прикладом може бути поняття «ринок цінних паперів», у визначення якого відсутнє в Законі України Про цінні папери та фондовий ринок та інших нормативно-правових актів, які регулюють обіг цінних паперів на ринку і тлумачення якого має багато визначень, що не дозволяє встановити єдиний режим правового регулювання. У другому випадку слід звернути увагу на невідповідність економічного змісту поняття «цінний папір» і предмету правового регулювання. 2 Проблема розрізненості законодавства. Необхідно наголосити, що у даний час система правового регулювання обігу цінних паперів на ринку переживає «перехідний» період. Системоутворюючі нормативно-правові акти, такі як Закон України Про цінні папери та фондовий ринок, Закон України Про акціонерні товариства були прийняті в кінці ХХ століття і склали основу правового регулювання обігу цінних паперів на ринку. Згодом наступив етап сек'юритизації активів (securitization of assets) – способу трансформування боргових зобов'язань банку у ліквідні інструменти ринку капіталів шляхом випуску боргових цінних паперів, забезпечених пулом однорідних активів, таких ЗУ Про іпотечні облигації 2005 року, ЗУ Про інститути спільного інвестування 2021 року і таке інше, що позбавило раніше прийняті нормативні акти статусу системоутворюючих і породило розрізненість в законодавстві. 3. Недосконалість законодавчих актів. Цю проблему можна охарактеризувати як наслідок вищезазначеної розрізненості законодавства і проблеми понятійного апарату. У результаті активного процесу законотворчості при некоректному, недостатньо повному тлумаченні окремих понять нормативний матеріал, який торкається схожих за своїм правовим статусом об'єктів цивільних прав (наприклад, емісійні та неемісійні цінні папери) у вищезазначених взаємопов'язаних Законах України дублюються. Іншими словами, така ситуація є прикладом не вдосконалення юридичної техніки.

Таким чином, у завершення можна заключити, діюча система правового регулювання обігу цінних паперів потребує удосконалення. Ринок цінних паперів

вимагає налагодженого понятійного механізму правового регулювання, який буде сприяти підвищенню конкурентноздатності українського ринку,

зниження ризиків, досягненню оптимального поєднання державного регулювання і саморегулювання та захисту прав усіх учасників ринку цінних паперів.

Література:

1. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (дата звернення 29.10.2022.)
2. Річний звіт за 2014 рік НКЦПФР «Ринок цінних паперів. Європейський вибір: нові можливості та зростання» URL: http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1434454281.pdf (дата звернення 29.10.2022)
3. Михальчишина Л. Г. Ринок цінних паперів як складова фінансового ринку: сучасний стан і перспективи розвитку / Л. Г. Михальчишина // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. 2015. № 2. С. 120-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2015_2_18 (дата звернення 29.10.2022)
4. Кологойда О. Поняття та юридична природа цінних паперів / О. Кологойда // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. № 86. 2011. С. 36-39.
5. Яроцький В. Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції): Монографія. Харків: Право, 2006. 288 с.
6. Цивільний кодекс України: станом на 1 верес. 2013 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2013. 40 с.
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144.
8. Постанова Верховної Ради України від 22 вересня 1995 р. «Про Концепцію функціонування та розвитку фондового ринку України». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 33, ст. 257.
9. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 № 448/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 51, ст.292.
10. Закон України «Про депозитарну систему України» від 6 липня 2012 року № 5178-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 39, ст.517.
11. Указ Президента України. «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку» [Текст] : указ : [виданий 23.11. 20 11 №№1063/2011] URL: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn =48461 (дата звернення 29.10.2022)

Reference:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2006), *The Law of Ukraine "On securities and stock market"* № 3480-IV, available at: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=11328 (Accessed 29 October 2022)
2. National Securities and Stock Market Commission (2014), *Annual Report for 2014 "Securities Market. European choice: new opportunities and growth "*, available at: http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1434454281.pdf (Accessed 29 October 2022).
3. Mikhalchyshyna L. (2015), "Securities market as a component of the financial market: current status and prospects of development", *Buhalterskij oblik, analiz ta audit: problemi teorii, metodologii, organizacii*, Vol. 2, pp. 120-124, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2015_2_18 (Access 29 October 2022).
4. Kolohoida O. (2011), "The concept and legal nature of securities", *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, Legal sciences*, vol.86, pp. 36-39.
5. Yarotsky V. (2006), *Cinni papperi v mehanizmi pravovogo reguluvannya majnovih vidnosin (osnovni instrumental`ni concepicii)* [Securities in the mechanism of legal regulation of property relations (basics of instrumental concept)], Kharkiv, Ukraine.
6. Civil`nij Kodeks Ukraini [Civil Code of Ukraine] (2013), *Official Text*, Kharkiv, Ukraine.
7. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 2003, *Economic Code of Ukraine of 16.01.2003*, № 436-IV. № 18, № 19-20, № 21-22, Art. 144.
8. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 1995, *Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine of September 22, 1995 On the Concept of Functioning and Development of the Stock Market of Ukraine*, No. 33, p. 257.
9. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), *The Law of Ukraine "On State regulation of the market securities in Ukraine"* № 448/96-VR, available at: <http://citiex.com.ua/rus-44896.html> (Access 29 October 2022).
10. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), *Law of Ukraine «On the Depository System of Ukraine» of July 6, 2012 № 5178-VI*, № 39, p.517.
11. *Decree of the President of Ukraine (20011), "On the National Commission on Securities and Stock Market" [text]: decree [23.11 delivered. November 20 number number 1063/2011] available at: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=48461* (Access 29 October 2022).

Стаття надійшла до друку 11.11.2022

РОЗДІЛ 4.

Кримінальне право і кримінальний процес; кримінально-виконавче право і кримінологія; криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

УДК 340.134

DOI: 10.31732/2708-339X-2022-06-54-59

ОРГАНІЗАЦІЙНО - ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ДЕТЕКТИВІВ В ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНІ

Француз А.Й.

Герой України, Заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна, e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.u, ORCID: 0000-0003-2861-1252

Тупіченко Ю.К.

здобувач вищої освіти ступеня магістр, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна, e-mail: yullichkafox@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2381-6056

ORGANISATIONAL AND LEGAL BASIS OF PRIVATE DETECTIVES IN POLAND AN UKRAINE

Frantsuz A.J.

Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine Doctor of Laws Sciences, Professor, Professor of Department of State Legal Disciplines, "KROK" University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine, e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua, ORCID: 0000-0003-2861-1252

Tupichenko Y.K.

Master student "KROK" University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine, e-mail: yullickafox@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2381-6056

Анотація. Конституційна криза, знищення антикорупційного законодавства і втрата довіри до правоохоронних органів – стимулює розвиток недержавних організацій та появу фізичних осіб, охороняють приватну власність, забезпечують особисту безпеку, захищають життя та здоров'я громадян. Серед таких: охоронні агентства, бодігарди та приватні детективи. Відсутність правового регулювання детективної діяльності в Україні – дуже велика юридична проблема, яка відділяє нас від сучасного Європейського світу. Бажання чинної влади тримати контроль над правоохоронними органами і слабка реалізація правоохоронної та розшукової діяльності – сприяє активному розвитку злочинності на території України. Це змушує Українських науковців та правників вивчати міжнародний досвід для ефективного впровадження інституту детективної діяльності, згідно з чинним міжнародним законодавством. Діяльність приватних детективів в європейських країнах – забезпечується правом громадян цих країн захищати свої Конституційні права. Також, на території країн Євросоюзу діяльність приватних детективів легальна та чітко прописана в законодавстві. Правове регулювання сфери приватної детективної діяльності - дуже складне питання. Важко створити адекватні законодавчі умови, коли мова йде про повноваження одних людей - отримувати інформацію про третіх осіб без їх згоди та відома. Тому законодавець сучасної європейської країни має знайти тонку межу між особистою свободою, правом на приватне життя та мінімальними правами особи, яка здійснює приватну детективну діяльність. Це необхідно для того, щоб детектив міг ефективно та надійно виконувати свої обов'язки. Сьогодні в Україні не має законів, які чітко б регламентують приватну детективну діяльність. Однак послуги, які мають

ознаки приватної детективної діяльності, все ж таки надаються окремими приватними особами та агенціями. Якщо звернути увагу на розділи оголошень в мережі Інтернет, можна зустріти безліч пропозицій щодо надання детективних послуг.

Ключові слова: Європейський Союз, законодавство України, Польське законодавство, приватні детективи польща, історія приватної детективної діяльності в Польщі, історія приватної детективної діяльності в Україні.
Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.:19.

Annotation. institutional crisis, destruction of anti-corruption legislation and loss of trust in law enforcement agencies - stimulates the development of non-governmental organizations and the emergence of individuals, protect private property, ensure personal safety, protect the lives and health of citizens. These include security agencies, bodyguards and private detectives. The lack of legal regulation of detective activity in Ukraine is a very big legal problem that separates us from the modern European world. The desire of the current government to maintain control over law enforcement agencies and the weak implementation of law enforcement and investigative activities - contributes to the active development of crime in Ukraine. This forces Ukrainian scientists and lawyers to study international experience for the effective implementation of the institute of detective work, in accordance with current international law. The activities of private detectives in European countries - is ensured by the right of citizens of these countries to protect their constitutional rights. Also, in the territory of the European Union, the activities of private detectives are legal and clearly spelled out in law. Legal regulation of private detective work is a very difficult issue. It is difficult to create adequate legal conditions when it comes to the authority of some people - to obtain information about third parties without their consent and knowledge. Therefore, the legislator of a modern European country must find a fine line between personal freedom, the right to privacy and the minimum rights of a person engaged in private detective work. This is necessary for the detective to be able to perform his duties efficiently and reliably. Today in Ukraine there are no laws that would clearly regulate private detective work. However, services that show signs of private detective work are still provided by individuals and agencies. If you look at the sections of ads on the Internet, you can find many suggestions for the provision of detective services.

Keywords: European Union, legislation of Ukraine, Polish legislation, private detectives Poland, history of private detective activity in Poland, history of private detective activity in Ukraine.
Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 19.

Постановка проблеми. Дослідження інституту приватної детективної діяльності на території Польщі - актуальне для українських науковців. Це дає можливість на досвіді сусідньої, пострадянської країни зі схожим менталітетом вивчити нюанси та методологію впровадження ефективного правового регулювання приватної детективної діяльності.

Про успіхи Польщі в детективній діяльності говорить не лише наявність законодавства, а і 1633 ліцензованих детективів та агенцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники, які вивчали проблематику провадження приватної детективної діяльності на території України та в світі - Волинська А.М., Даниленко С.К., Леоненко І.В., Мулявка Д.Г., Шилле Д.А., Чередниченко О.Ю., Закалюк А. П., та інші відчизняні та зарубіжні науковці – у своїх роботах наголошували, що легалізація діяльності приватних детективів на території України, дозволить поставити її під контроль держави. В умовах законодавчого вакууму діяльність приватних детективів та агенцій можуть набувати ознак шахрайства або фіктивного підприємництва. Законна діяльність приватних детективів забезпечує

справжню, а не декларативну конкуренцію сторін на досудовому провадженні. При цьому діяльність приватних детективів може забезпечити додаткові прибутки до державного бюджету, а ухвалення закону про детективну діяльність не вимагатиме додаткових дотацій з держбюджету, і здатне створити нові об'єкти оподаткування.

Дослідженн ефективності впровадження законодавства щодо детективної діяльності краще розпочинати з Польщі, так як це дає можливість на досвіді сусідньої, пострадянської країни зі схожим менталітетом вивчити нюанси та методологію впровадження ефективного правового регулювання приватної детективної діяльності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. У статті розкрито поняття, істотні риси приватної детективної діяльності Польщі; встановлено тенденції та історичні етапи становлення приватної детективної діяльності протягом основних історичних етапів розвитку Польської та Української держав; визначено систему суб'єктів приватної детективної діяльності на основі попередньо визначених теоретичних критеріїв

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Схарактеризувати правовий

статус окремих суб'єктів приватної детективної діяльності, підготувати пропозиції й рекомендації щодо удосконалення відповідного законодавства України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конституція України захищає права та свободи громадянина. Серед них - право на свободу та особисту недоторканність. [1] На жаль, українські законодавці не зуміли прописати Законодавство про приватну детективну діяльність так, щоб не порушувати одне з основоположних прав людини гарантоване конституцією. Для написання нового законопроекта, який не викликав би питань у законотворців, депутатів та науковців ми мусимо вивчити міжнародний досвід. Особливо важливим є досвід пострадянських Європейських країн, таких як Польща, [2] де кількість ліцензованих та легальних приватних детективів - 1633. [3] Діяльність приватних детективів в Польщі регулює Закон «Про детективні послуги» прийнятий 06 липня 2001 року. [4] В цьому законі чітко визначені права, обов'язки та процедура набуття офіційного статусу детектива, регулюється перелік детективних послуг. [5] Важливим в цьому законі, також є перелік і визначення основних термінів, таких як «детектив», «детективна діяльність», «послуги детективів». [4]

Хто такий приватний детектив, згідно польського законодавства? Це питання регулює стаття 29 Закону Республіки Польща «Про детективні послуги». В ній визначено, що детектив – особа, що досягла віку 21 рік, громадянин Польщі або іншої держави-члена ЄС, працездатний, здобув хоча б середню освіту та не був раніше засуджений за умисний злочин. Для колишніх правоохоронців обов'язковою умовою є відсутність примусового звільнення чи дисциплінарних проступків протягом останніх п'яти років. Також, обов'язковим є позитивний відгук або характеристика начальника Муніципального Коменданта Поліції. Для того, щоб отримати право займатись детективною діяльністю особа має скласти кваліфікаційний іспит, пройти психологічний та медичний огляд. Досвід роботи в поліції або юридична освіта для

польського детектива – не є обов'язковою умовою. [4]

Детективна діяльність в Польщі – ліцензована. Ліцензія є безстроковою, за неї кандидат має сплатити ліцензійний збір. [6]

Контролюють діяльність детективів – органи внутрішніх справ Польщі. Вони ведуть реєстр детективів, зупиняють дію ліцензій та проводять перевірки. Варто зауважити, що дозволу на використання сили та зброї у польських детективів – немає. [7]

Перелік детективних послуг, згідно Закону Польщі «Про детективні послуги» - дуже широкий. Закон, також чітко визначає поняття «детективних послуг», як діяльність зі збору, обробки та передачі інформації про людей, предмети та події, що здійснюються на підставі договору з клієнтом у формах та межах, визначених законодавством Польщі. Самі послуги визначаються статтею 2 цього закону. Список цих послуг не є вичерпним і включає в себе: справи, що впливають з правовідносин, пов'язаних з фізичними особами, бізнес-відносинами (виконання майнових та немайнових зобов'язань, незаконного використання торгових найменувань чи торгівельних марок, розголошення конфіденційних відомостей, розголошення комерційної таємниці, недобросовісної конкуренції, тощо). [5]

Варто звернути особливу увагу на послуги пошуку безвісти зниклих осіб, боржників банків, осіб які ухиляються від сплати аліментів та пошук осіб, які переховуються від правосуддя. Ці послуги детективів – особливо актуальні в Українських реаліях, коли правоохоронні органи не здатні повноцінно виконувати свої функції. Фінансова зацікавленість в успішній роботі приватного детектива – може значно покращити рівень боротьби зі злочинністю в Україні. [6]

Значним попитом в Польщі користується перевірка інформації детективами про шкоду, завдану страховим компаніям. Ця послуга тісно пов'язана з частими випадками так званого страхового шахрайства – введення в оману застрахованими особами страхових установ, за для отримання страхової виплати. [5]

Також, досить важливим є те, що приватний детектив має не лише права, а і обов'язки. Серед яких – нерозголошення особистої інформації, обов'язок попередження про початок приватного

слідства у кримінальній справі – правоохоронних органів, заборона роботи без ліцензії. Детективи несуть відповідальність за порушення законів, згідно Кримінального кодексу та інших законів Польщі. [4]

Через те, що детективна діяльність в Польщі ліцензована - держава має змогу контролювати та перевіряти всіх бажаючих стати приватними детективами. [7]Ряд заборон, таких як - заборона займатись детективною діяльністю особам, які мали доступ до державної таємниці Республіки Польща - зумовлена тим, що діяльність детектива - комерційна справа, і детектив може використати інформацію, яка була доступна йому під час державної служби - в інтересах клієнта. [8]Така ситуація ставить під загрозу безпеку Польщі. В такому випадку, на нашу думку, заборона - найкращий варіант запобігти можливим ризикам.

Показовою, на нашу думку, є також заборона займатись детективною діяльністю людям, які були звільнені з правоохоронних чи військових органів через дисциплінарні проступки. [9, с.20]Через те, що люди, які не виправдали очікувань громадськості і порушили закон чи внутрішні устава, і під час здійснення приватної професійної діяльності можуть порушувати законодавство, наражати на небезпеку громадян та псувати імідж та довіру до інших приватних детективів.

Детективна діяльність в Польщі – ліцензована. Ліцензія є безстроковою, за неї кандидат має сплатити ліцензійний збір.[11 с.200]

Контролюють діяльність детективів – органи внутрішніх справ Польщі. Вони ведуть реєстр детективів, зупиняють дію ліцензій та проводять перевірки. Варто зауважити, що дозволу на використання сили та зброї у польських детективів – немає. Ліцензії для здійснення приватної детективної діяльності надаються за кількох умов, таких як відсутність дисциплінарного звільнення зі служби в правоохоронних органах та юстиції, довідка про судимість, медична довідка. Кожен із детективів, зайнятих в приватній детективній агенції - також повинен мати ліцензію. [12 с.257] Детектив, як і будь-який інший підприємець, підлягає контролю з боку ряду установ, таких як

Вища контрольна служба, поліція, податкова інспекція та інші.[13 с.345]

Від здобуття Україною незалежності, було декілька спроб Верховною Радою прийняти Закони «Про приватну детективну діяльність».[6] Але через ряд причин: норми закону, які б могли викликати юридичну колізію та небажання влади відмовлятися від монополії в розшуковій діяльності МВС – закони прийняті не були. [14 с.364] В час конституційної кризи, ми маємо звернути особливу увагу на важливість імплементації приватних детективів не лише одним законом, а обов'язковим узгодженням всіх положень з чинним законодавством України.[15 с.12]

Чому необхідний такий закон? Для того, щоб чітко прописати права, обов'язки та послуги приватних детективів.[16 с.221] Створити єдиний реєстр юридичних осіб, які займаються детективною діяльністю, що дасть можливість налагодити діалог між приватними детективами та правоохоронними органами. [17 с.242] Ця співпраця допоможе покращити рівень боротьби зі злочинністю, зменшити навантаження на правоохоронні органи, знизити корупційну складову в розшуковій діяльності поліції. [18 с.215]

Законодавство Польщі – гарний приклад для вітчизняних законодавців щодо досвіду успішного впровадження, на законодавчому рівні, приватної детективної діяльності.[19 с.111].

Отже, сучасним вітчизняним науковцям необхідно досліджувати розвиток приватної детективної діяльності на території Європи, а особливо в пострадянських країнах. Схожий менталітет та державний устрій – допоможуть відчизняним науковцям визначити та прописати в проєкті Закону «Про приватну детективну діяльність» всі нюанси, юридичні колізії, які можуть виникнути під час реалізації закону. Такий підхід унеможливить ігнорування цього Закону нардепами в чиїхось приватних інтересах.

Законодавство Польщі – гарний приклад для наслідування. Їхня реалізація і впровадження сфери приватної детективної діяльності – пройшла успішно. Тепер в їхній країні відсутня монополія держави на боротьбу зі злочинністю, в той час як приватні детективи діють в межах

законодавчих актів та не порушують права громадян.

У впровадженні приватної детективної діяльності обов'язково необхідно урахувати цей досвід.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 30. Ст.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%> (дата звернення 13.11.2022).
2. Француз А.І. «Теоретико – правові засади становлення, розвитку та діяльності інституту приватних детективів в Україні» : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (02.03.2017) / Університет економіки та права «КРОК» URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/2017-03-02_tezy-mizhnarodnoyi-naukovo-praktychnoyi-%D1%81onference-krok.pdf (дата звернення: 13.11.2022).
3. Rejestr przedsiębiorców wykonujących działalność regulowaną w zakresie usług detektywistycznych URL: <https://archiwumbip.mswia.gov.pl/bip/form/166.Rejestr-przedsiębiorców-wykonujących-działalność-regulowaną-w-zakresie-usług-det.html?page=20> (дата звернення: 13.11.2022).
4. Ustawa o usługach detektywistycznych z dnia 6 lipca 2001 r. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20020120110> (дата звернення: 13.11.2022).
5. Недержавна охоронна і правоохоронна діяльність в Україні [Текст] : автореф. дис..канд. юрид. наук: 12.00.10 / Юрко Сергій Сергійович; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". Одеса, 2017. 21 с.
6. Проект Закону про приватну детективну (розшукову) діяльність №10024 від 08.02.2019 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH7OG00A.html (дата звернення: 13.11.2022).
7. R. Tokarczyk (2005), Etyka prawnicza, Warszawa. URL: <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publikacje/artykuly/etyka-prawnicza-1569812956> (дата звернення: 13.11.2022).
8. Słownik języka polskiego PWN, dostępny w Internecie, URL: <http://sjp.pwn.pl/haslo.php?id=2554890> (дата звернення: 13.11.2022).
9. T. Aleksandrowicz, J. Konieczny, A. Konik (2008), Podstawy detektywistyki. Usługi detektywistyczne, prawo, taktyka, moralność, Warszawa, Poland, pp.20-22.
10. Хамула П.І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2015. 235 с.
11. Голина В. В. Кримінологічна політика: стан та перспективи. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5-ти т. Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні, Право, 2008. С. 257–273.
12. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки, Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 424 с.
13. Мулявка Д.Г., Шилле Д.А. Поняття та ознаки приватної детективної (розшукової) діяльності. Порівняльно-аналітичне право. 2018. No 2. С. 345-347.
14. Юрко С. С. Перспективи законодательної регламентації детективної діяльності в Україні. С. С. Юрко // Право // Право // Право // Право. 2014. No 5–2. С. 364–367
15. Юрко С.С. Недержавна охоронна і правоохоронна діяльність в Україні [Текст] : автореф. дис канд. юрид.наук : 12.00.10 / Юрко Сергій Сергійович ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". Одеса, 2017. 21 с.
16. Чайка І. О. Приватна детективна діяльність: зарубіжний досвід. Всеукраїнський самміт приватних детективів: матеріали доповідей (м. Дніпро, 30 лист. 2017 р.). Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 221–225.
17. Бичін С.О. Окремі аспекти детективної діяльності у сфері запобігання корупційній злочинності. Правова доктрина: міжнародний досвід та практична реалізація в Україні : матер. між- нар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 22 травня 2019 р. Маріуполь: МДУ, 2019.С. 242-243.
18. Теличкін О. О. Правоохоронна діяльність у сфері забезпечення міжнародного миру і безпеки: організаційно-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 428 с.
19. Бичін С. О. Актуальні методи дослідження детективної діяльності в механізмі запобігання злочинності. Європейські перспективи. 2019. № 2. С. 111–117.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Constitution of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 13 November 2022).
2. Frantsuz A.J.(2017) "Private detective activity in Ukraine and constitutional human rights" Derzhava Rehiony Pidpriemnytstvo Informatsiini Suspilno-Pravovi Sotsialno-Ekonomichni Aspekty Rozvytku [State, regions, entrepreneurship: informational, socio-legal, socio-economic aspects of development: materials of the international conference] Mizhnarodnoa Konferentsija [International conference], Universtyet ekonomiky ta prava «KROK» available at: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/2017-03-02_tezy-mizhnarodnoyi-naukovo-praktychnoyi-%D1%81onference-krok.pdf (Accessed 13 November 2022).
3. Rejestr przedsiębiorców wykonujących działalność regulowaną w zakresie usług detektywistycznych – available at: <https://archiwumbip.mswia.gov.pl/bip/form/166> (Accessed 13 November 2022).
4. Ustawa o usługach detektywistycznych z dnia 6 lipca 2001 r. available at: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20020120110> (Accessed 13 November 2022).
5. Yurko S.S.(2017) "Nonstate defence and law enforcement activity", Abstract of Ph.D. Thesis, State and Law, History of State and Law, National University "Odessa Law Academy", Odessa, Ukraine.

6. The Verkhovna Rada of Ukraine(2019) Proiect Zakonu "Pro pryvatnu detektyvnu (rozshukovu) diial'nist" №10024 vid 08.02.2019 roku. available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH7QG00A.html (Accessed 13 November 2022)
7. R. Tokarczyk (2005), "Etyka prawnicza", Warszawa, available at: <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/artykuly/etyka-prawnicza-1569812956> (Accessed 13 November 2022).
8. Słownik języka polskiego PWN, dostępny w Internecie, available at: <http://sjp.pwn.pl/haslo.php?id=2554890> (Accessed 13 November 2022).
9. Aleksandrowicz T., Konieczny J. and Konik A. (2018), Podstawy detektywistyki, Usługi detektywistyczne, prawo, taktyka, moralność, Warszawa, Poland, pp.20-22.
10. Khamula P.I.(2015), "Law state enforcement authorities in state authority system", Ph.D. Thesis, State and Law, History of State and Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine.
11. Holina V.V. and Stashysa V.V (2008), Kryminolohichna polityka: stan ta perspektyvy. Pravova systema Ukrainy: istoriia, stan ta perspektyvy [Policy of criminology: state and perspectives. The state system of Ukraine: history, state and perspectives]. Kryminal'no-pravovi nauky, Aktual'ni problemy borot'by zi zlochynnistiu v Ukraini, vol. 1, pp 257–273.
12. Zakaliuk A. P.(2007), Kurs suchasnoi ukrains'koi kryminolohii: teoriia i praktyka. Teoretychni zasady ta istoriia ukrains'koi kryminolohichnoi nauky [Course of modern Ukrainian criminology: theory and practice: Theoretical principles and history of Ukrainian criminological science.], Vydavnychi Dim «In Yure», Kyiv, Ukraine.
13. Muliavka D.H. and Shyllie D.A. (2018), "The definition and features of private detective (search) activity", Porivnial'no-analitychne pravo, vol.2, pp.345-347.
14. Yurko S.S.(2014), "Perspectives of legislate regulatory detective activity in Ukraine", Pravo i suspil`stvo, vol.5-2, pp.364-367/
15. Yurko S.S.(2017) "Non state defense and law enforcement activity in Ukraine", Ph.D. Thesis, Judicial system, Prosecutor and Advocacy, National University "Odessa Law Academy", Odesa, Ukraine
16. Chajka I. O. (2018), "Private detective activity: foreign experience", Vseukrains'kyj sammit pryvatnykh detektyviv [All-Ukrainian summit of private detectives]: materialy dopovidej (m. Dnipro, 30 lyst. 2017 r.). Dnipro, Ukraine pp. 221–225.
17. Bychin S.O. (2019) "Some aspects of detective activity in preventing corruption crimes», Pravova doktryna: mizhnarodny dosvid ta praktychna realizatsiia v Ukraini» [Legal doctrine: international experience and practical realization in Ukraine], Mizhnarodna Konferentsija [International conference], Mariupol', Ukraine, pp. 242-243.

Стаття надійшла до редакції 29.11.2022

ЛЮДИНА, ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРИВАТНОГО ДЕТЕКТИВА

Француз А.Й.

*Герой України, Заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (050)33-944 -02 e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2861-1252*

Новіцький В.Ю.

*здобувач вищої освіти ступеня магістр, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (063) 32-366-92, e-mail: novitskyiviktor@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5025-3338*

PERSON AS A SOURCE OF INFORMATION FOR A PRIVATE DETECTIVE

Frantsuz A.J.

*Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine Doctor of Laws Sciences, Professor, Professor of Department of State Legal Disciplines, "KROK" University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
тел.: (050)-33-944 -02
e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2861-1252*

Novitskyi V.Y.

*Master student "KROK" University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
tel.: (063) 32-366-92, e-mail: novitskyiviktor@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5025-3338*

Анотація. Людина є ключовою ланкою в системі інформаційних джерел. Г. Лазутіна пропонує американську наукову традицію, де вона класифікується як «живе джерело», «і в цьому - не тільки прямий сенс: людина - суб'єкт діяльності, вона включена у природні й соціальні процеси безліччю зв'язків і тому як джерело інформації являється невичерпною». Дійсно, людина, з одного боку - свідок або учасник подій що, відбуваються навколо нас і тому виступає в якості носія інформації про ці події. З іншого боку, вона утримує інформацію про себе, про свій внутрішній, неповторний світ. І, нарешті, вона транслятор інформації, отриманої від інших. Робота приватного детектива полягає в тому, що за родом своєї діяльності деяку інформацію дізнається безпосередньо від людини. Особливість цього джерела інформації в тому, що він може відкритися або не відкритися для приватного детектива: як істота соціальна він сам програмує свою поведінку, це необхідно врахувати кожному детективу, який працює з цим джерелом інформації. Так найголовніше для детектива, це правильно працювати з джерелом інформації, особливо з таким як людина. Найголовніше це мистецтво психологічного спілкування, за допомогою якого, навіть у самих критичних ситуаціях не задівавши почуттів людини можна отримати потрібну інформацію. Тому мистецтво говорити, а так само психологія спілкування дуже важливі навички у професії детектива. Знання, а головне вміння застосування цієї науки на практиці дозволяє отримати максимальну віддачу від роботи, так само придбати навички "досконалої поведінки". Психологія спілкування дає не тільки розуміння поведінки людей, але й спосіб мислення, процес спілкування людини з самим собою та іншими людьми. Психологічний аналіз професійних дій можливий при спостереженні за роботою на стадіях спілкування з партнерами.

Ключові слова: приватний детектив, людина, джерело інформації, спілкування.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл: 10.

Annotation: Man is a key link in the system of information sources. G. Lazutina proposes the American scientific tradition, where it is classified as a "living source", and in this - not only the direct meaning: man - the subject of activity, it is included in natural and social processes by many connections and therefore as a source of information is inexhaustible. " Indeed, a person, on the one hand - a witness or participant in events that occur around us and therefore acts as a carrier of information about these events. On the other hand, she is the holder of information about herself, about her inner, unique world. Finally, it is a translator of information received from others. The job of a private detective is that by the nature of his activity he learns some information directly from a person. The peculiarity of this source of information is that it may or may not be open to a private detective: as a social being, he himself programs his behavior, it is necessary to consider every detective who works with this source of information. So the most important thing for a detective is to work properly with the source of information, especially with such as a person. The most important thing is the art of psychological communication, with which, even in the most critical situations, without hurting a person's feelings, you can

get the right information. Therefore, the art of speaking, as well as the psychology of communication are very important skills in the detective profession. Knowledge, and the main skill of application of this science in practice allows to receive the maximum return from work, as well as to get skills of "perfect behavior". The psychology of communication gives not only an understanding of people's behavior, but also the way of thinking, the process of human communication with himself and other people. Psychological analysis of professional actions is possible by observing the work at the stages of communication with partners.

Key words: Private detective, person, source of information, communication.

Formulas:0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl: 10

Постановка проблеми. У будь якій життєвій справі людям доводиться спілкуватися, обмінюватися інформацією, домовлятися, знаходити виходи зі складних ситуацій тощо. Без спілкування практично неможливо провести нормально жодного дня. Правильно, грамотно, культурно вести діалог під силу не кожному, але як необхідно володіти такою культурою сучасній людині. Особливо людям, які вибрали професію приватного детектива. Тому головним завданням статті є дослідження природи людського спілкування, визначення основних методів і правил культури спілкування, які б давали можливість формувати і проводити ефективну взаємодію між приватним детективом та потрібною йому людиною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі спілкування присвячені праці таких вчених, як М. Шостак [2], В.М. Горохов [3], С.Н. Льченко [4], В.А. Аграновский [5], В. Дмитровский [6], А.В. Агутин [7], К. Грицай [10] та ін. Але залишаються недостатньо дослідженими питання конкретних соціально-психологічних особливостей спілкування приватних детективів в своїй професійній діяльності з використанням сучасних теоретичних засад і методичних засобів їх вивчення. Важливе місце у даній роботі відводиться психології спілкування саме приватним детективом. Адже його взаємодія з людьми завжди опирається на їх психологічні відчуття, реакції. Без знання людської психіки, її психології неможливо будувати правильний, а головне продуктивний діалог.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. У статті подається теоретичні аспекти та практичні рекомендації для приватного детектива при взаємодії з людиною, джерелом інформації. Виділені основні способи, методи, прийоми

ефективного спілкування для отримання потрібних відомостей.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначити основні вимоги до детектива, як професійного комунікатора та показати основні види такої комунікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одна з основних робіт детектива, це вміння працювати з різними джерелами інформації. Основним з яким і найважчим серед усіх є людина. В даній професії важливо «творчий стан - стан взаємодії з іншою людиною, яка стає «джерелом» інформації» [2, С. 50] . Якщо людина не спілкується з іншими людьми, то в неї не буде професійного росту, тому що робота приватного детектива являється дуже вимогливою. Загальна комунікативна компетентність, чи просто вміння спілкуватися з людьми, є показником соціально-психологічної пристосованості будь-якої людини. Таке вміння потрібно приватним детективам більше ніж будь-кому іншому адже саме вміння говорити, правильно задавати питання, правильно подати себе перед людиною – являється основою, для роботи з людьми. Професійний успіх визначається динамікою мислення, продуктивністю думки і почуттям, творчої доцільністю поведінки у всіх, часом вельми несподіваних, професійних ситуаціях [3, С.144] . Особливо з людиною, яка може бути головним джерелом в деяких ситуаціях. Так, людина із джерел інформації. Наприклад, в деяких ситуаціях, коли тільки людина може мати певну інформацію, а саме була свідком події. Але з цим джерелом інформації працювати найважче, адже це психологічно активна особистість. У кожної людини свій характер. До того ж не слід забувати, що відповідно до статті 3 Конституції України, людина є найвищою соціальною цінністю [1, ст.3]

Одним із прийомів спілкування з людиною є інтерв'ю. Саме завдяки йому детектив може отримати величезну кількість інформації від

людини, головне вміння яке потребується це слухати.

Хороший детектив - хороший комунікатор. Хороший комунікатор - хороший психотерапевт. Часто партнер по спілкуванню стурбований своєю проблемою, відчуває почуття невпевненості, боїться справити погане враження (наприклад, здатися дурним або безглуздим), опинитися незрозумілим. Майстер спілкування, допомагає йому впоратися з внутрішнім напруженням, змінити поведінку, розкрити внутрішні ресурси, по-новому поглянути на звичні речі. Процес слухання увазі «набагато більш витончений розумовий процес, ніж просто вміння чути. Він вимагає певної дисципліни та "затрати енергії"», зосередженості на співрозмовникові. У повсякденному спілкуванні більшість людей не вміють проявити щирий інтерес до партнера по спілкуванню. Але і професійна бесіда теж не безкорислива. Користь співрозмовника в тому, щоб його правильно зрозуміли. Для цього потрібно правильно слухати. Які умови ефективного слухання? Якщо звести всі рекомендації психологів воедино, вийде невеликий перелік правил, що сприяють правильному слухання:

- не вдавайте, ніби слухаєте;
- ні в якому разі не перебивайте співрозмовника, якщо у вас є час з ним поговорити;
- не намагайтеся говорити за співрозмовника;
- зайва чутливість до емоцій співрозмовника може заступити сенс бесіди;
- при бесіді з іншою людиною потрібно викинути з голови сторонні думки;
- в процесі слухання необхідно аналізувати приховану в мовленні співрозмовника інформацію, причини, що штовхнули його на розмову (чому він це говорить? Чому він говорить це мені? Що він хоче цим сказати? Що насправді він відчуває?);
- поки говорить співрозмовник, не можна обдумувати контраргументи, це цілком можна зробити в паузах, оскільки швидкість мислення приблизно в 4 рази більше швидкості мови;
- потрібно намагатися долати бажання змінити тему, особливо якщо розмова не з

приємних (інакше час для того, щоб розставити всі крапки над «і», буде втрачено, і ваші ділові відносини з цією людиною можуть бути зіпсовані назавжди, тоді як причина розладу може бути ефемерної - поганий слух, невірно інтерпретовані жести і слова);

- сконцентруйте свою увагу на сутності розмови.

Все це працює на «заохочує» ставлення до мовця, надає йому відчуття упевненості в собі. Але важливо не тільки уважно слухати, але і показувати це: «самораз'ясняться» і передавати партнеру певну інтерпретацію власної особистості.

Вдала розмова детектива і його об'єкта має одну мету отримати якомога більше інформації по тій або іншій темі. Детектив завжди повинен бути готовий до того, що не всі люди легко йдуть на контакт, а деякі можуть ввести в оману.

Від детектива вимагається цілий комплекс надійних професійних і особистісних якостей, які служать досягненню мети: хороша пам'ять, висока власна організованість, психологічна стійкість, товариськість, допитливість, швидка реакція, сила волі, наполегливість, винахідливість. Надійність: достатній рівень розвитку, наявність необхідних психічних властивостей, довільної уваги і спостережливості, рівень професіоналізму - припускають чітке усвідомлення пізнавальних завдань, вміння швидко і точно виокремлювати необхідний предмет, схоплювати найважливіше. Спілкуючись, ніколи не випускає з уваги завдання - вивести людину на різні варіанти подачі інформації, на осмислення фактів, спровокувати асоціації, змусити розговоритися.

В залежності від виду спілкування, формального чи неформального, вибирається манера поведінки, тон, жести, слова і вирази. Для вас можуть бути корисними відомості про види спілкування, що виділяються психологами. Доречно зауважити, що всі вони використовуються.

«Контакт масок» - формальне спілкування, при якому відсутня прагнення зрозуміти особистість співрозмовника. Використовуються звичні маски ввічливості, співчутливості, тобто набір міміки, жестів, стандартних фраз, що дозволяють приховати своє ставлення до співрозмовника.

Формально-рольове спілкування - в ньому регламентовані і зміст, і засоби спілкування з соціальними ролями партнерів по спілкуванню: лікар і пацієнт, контролер і пасажир.

Ділове спілкування передбачає оптимізацію та організацію того чи іншого предмета діяльності: виробничої, наукової, навчальної і т. п. При діловому спілкуванні враховуються особливості особистості, характеру, настрою співрозмовника, але на першому плані стоять інтереси справи, а не сама особистість співрозмовника.

Духовне міжособистісне спілкування, з його допомогою розкриваються глибинні структури особистості і досягається найбільш повне взаєморозуміння [4, С. 10]

Розрізняють також неформальне спілкування - це спілкування вдома, з батьками та друзями, і формальне - на роботі, під час навчання, з малознайомими людьми.

В журналістиці, наприклад, останнім часом найбільш популярними стали два жанри, що відображають структуру і характер спілкування - бесіда й інтерв'ю.

Бесіда - метод пізнавальної діяльності, вид організованого мовного взаємодії з чітко усвідомлюваними пізнавальними завданнями, який прямує з боку журналіста і передбачає вироблення стратегії і тактики, які відповідають умовам взаємодії.

Інтерв'ю (діалог) - найприродніший засіб спілкування. Найбільш наочно контакт людини із співрозмовником виявляється саме в жанрі інтерв'ю. У ньому містяться багато елементів бесіди. Однак специфіка жанру передбачає запис слів співрозмовника, що впливає на психологічний фон розмови, змушуючи обох учасників бесіди мобілізуватися. У цьому є плюси і мінуси. Інтерв'ю більш структуровано, у нього більш жорстка концепція, воно орієнтоване на результат, що відбивається на манері бесіди з інтерв'юером. Інтерв'ю - це не тільки питання і відповіді. Без драматургії, напруженого діалогу даний інтерв'ю неможливо. Той, хто бере інтерв'ю зобов'язаний йти до співрозмовника, по-перше, з думкою, а по-друге, за думкою [5, С.294]. Детектив повинен пам'ятати, що

інтерв'ю - це поетапний процес, до якого потрібно готуватися заздалегідь. Треба дізнатися про людину, коли готуєш про нього інтерв'ю про його уподобання, звички, уподобання, слабостях і особливостях. Головне не забувати про питання. Вони грають головну роль в бесіді, питання повинні втягувати людини в бесіду. що б сидить перед вами забув про те що у нього беруть інтерв'ю і просто занурився в бесіду. Так що саме детектив повинен розвіяти цю серпанок сумнівів і не обґрунтована боязні диктофона. Не мало важливо в при складанні питань, це вгадувати відповіді співрозмовника. У будь-якому випадку доводиться докладати зусилля, що співрозмовник став співпрацювати. [4, С.10]

Комбінації, послідовність, чергування запитань - прояв тактики. Чуйно відгукуючись на зміни психологічного стану партнера по спілкуванню, на зміст і хід розмови, журналіст застосовує професійні прийоми стимулювання співрозмовника, тобто усвідомлений набір тих засобів спілкування, які виявляються в даних умовах найбільш доцільними. Здатність до спостереження формує вміння схоплювати опорні деталі, які допомагають відновити те, що спостерігалось. Але не виключені помилки інтерпретації, пов'язані з вибірковістю нашого сприйняття.

Домагаючись доброзичливого ставлення до себе в процесі спілкування, людина використовує весь арсенал засобів - доречна репліка, зауваження, інтонація, ритм розмови, спеціальні полемічні прийоми, інформаційні стимули, що допомагають розкріпачитися, подолати скутість співрозмовника або небажання говорити. Мова спілкування дає можливість співрозмовнику говорити так, щоб бути зрозумілим. Питання сприймаються як доречні в межах обговорюваних тем, а терміни та слова, вжиті детективом, зрозумілі співрозмовнику, коли створюються умови, при яких він прочитує ситуацію точно, без спотворення.

Професійний детектив у прямому контакті намагається не формулювати питання, які можуть викликати гнів або роздратування, досаду, збентеження інтерв'ююваного, негативну реакцію (якщо це не є метою інтерв'ю). У будь-якому випадку доводиться враховувати обізнаність співрозмовника, не задавати питання, які ввергають його в

замішання, інакше людина замикається і намагається закінчити бесіду.

Вимоги до питання - він повинен містити в собі одну думку, в іншому випадку співрозмовник відповідає тільки на частину питання, звичайно останню.

Теоретик друку В.Горохов [3, С.150] виділяє кілька основних правил бесіди:

1. У самому питанні повинен укладатися елемент знання з обговорюваної проблеми.

2. Прямо чи опосередковано виражений інтерес до особистості співрозмовника, інтерес не тільки до його офіційному статусу, суспільного стану, соціальної ролі, але і до його індивідуальності, до реального характеру;

3. Створення психологічно комфортних умов для співрозмовника, що враховують особливості його характеру, його душевний стан. Потрібно активізувати духовну енергію свого героя.

4. Поєднання єдності позиції з дискусійністю, з постановкою спірних проблем. А. Аграновський в ряду своїх прийомів ведення бесіди особливо виділяє правило: «Потрібно сперечатися ... Мені важливо дозволити свій сумнів, тоді я зможу дозволити його і на газетній шпальті ...» [5, С.17].

5. Двобічність спілкування, вміння не тільки говорити, але й слухати. Уміння слухати полягає, передусім, в умінні вірно зрозуміти й оцінити сказане, вчасно підхопити оригінальну думку, в умінні направляти бесіду в потрібне русло, не пригнічуючи партнера по спілкуванню, але, навпаки, всіляко допомагаючи йому.

6. Орієнтація розмови на ділянку діяльності, найбільш значимий для співрозмовника, на позитивні мотиви його поведінки; вміле використання запитань різного типу: відкритих, закритих, прямих і непрямих, зондувальних, навідних [2, С.57-58].

Поведінка співрозмовників може бути обумовлено і різницею інтересів, суперечливістю. У такому випадку необхідно міняти тактику спілкування. Вдале інтерв'ю, на думку Д. Дмитровського, це по суті справи добре поставлений спектакль, в якому інтерв'юер поєднує в собі драматурга, режисера, актора, гримера, художника, бутафора, реквізитора, суфлера і, звичайно, глядача

[6, С.37]. Готуючись до інтерв'ю, потрібно вивчати особистість респондента, його соціальний рівень, специфіку професії, факти біографії.

Отже, головне у роботі з людьми, пам'ятати, що саме детектив веде розмову, адже через вдало побудований лабіринт питань ми отримуємо потрібні нам відповіді, фільтруючи при цьому не потрібні факти розмови. Але при цьому в нагоді стануть професійні навички, що випрацьовуються все своє життя. Тому що інформація вона є золото.

Головне обрати правильну модель поведінки для спілкування з людиною, дуже багато залежить від постановки голосу, тону та жестів, якими у цей час користується журналіст.

Щоб було легше спілкуватися також можна використовувати стилі спілкування.

Представлений розділ дає конкретну допомогу починаючому журналісту даючи поради у сфері спілкування з людьми, адже з самого першого курсу ми вже повинні вміти правильно спілкуватися з людьми. Не розрізняючи суспільство за соціальним статусом, віком, статтю.

Для цього представлені стилі спілкування та як правильно розпочати бесіду, а найголовніше як приємно її закінчити. Щоб належно працювати з людьми потрібно бути тонким психологом.

Але для того, щоб людина йшла на контакт треба опрацювати психологічні прийоми впливу. Професійна культура передбачає знання психологічних закономірностей, що визначають динаміку психічних процесів. При роботі з людьми важливо систематично накопичувати достовірні знання з питань спілкування, використовувати продуктивні нові практики соціальної комунікації, одночасно зберігаючи і закріплюючи традиційні форми.

Першоосновою професійного спілкування є розуміння мов, за допомогою яких людина посилає іншому видимі і невидимі сигнали, емпатичне (співчутливе) сприйняття партнера по спілкуванню. Знання соціальних ролей і статусу учасників спілкування допомагає зняти чи нейтралізувати частину психологічних бар'єрів. Розум і емпатичних здібностей, співпереживання, широта проявів людських якостей допомагають «розкрити» співрозмовника. Реальність може не бути схожим на уявлення про майбутню бесіду.

Часто заважає упередженість: використання наборів оціночних стереотипів різного рівня зумовлює недостатню глибину проникнення в особистість іншого. Уникнути стереотипів допомагають досвід спілкування, взаємні контакти. Більш того, накопичений роками подібний досвід робить будь-який контакт для детектива природним.

Не тільки предметна підготовка, а й досвід допомагає засвоювати методологічний принцип оціночних суджень, розвивати здатність до фіксації і підтримки релевантних (значимо важливих) тем.

Зміст акта спілкування залежить не тільки від предметного змісту діалогу, але і від фізичного оточення, мізансцен, атрибутів.

Ефективність спілкування залежить від розуміння вами таких факторів, як виконувані людьми ролі, життєві сценарії, спонукальні джерела, біопсихічні ресурси особистості, стан і динаміка пізнавальних особливостей співрозмовника, харизма (тобто особистісні властивості, що викликають віру в її силу, можливість, достоїнства), а також засоби експресії (інтонація, рухи тіла, міміка, жести). Все це виражається в особливостях пам'яті співрозмовника, сприйняття, в проявах різних почуттів (радості, смутку, гніву), процесів збудження і гальмування. Точно так само необхідно багатосторонньо оцінювати себе (звички, темперамент, інтереси, мотиви, позитивні і негативні якості) і те, як все це сприймають.

Висновки. Отже, людина є одним із джерел інформації тому що, від неї професійний детектив зможе зібрати потрібну кількість інформації для матеріалів. Людина завжди знаходиться у вирії подій, тому вона може бути свідком явища, про яке пише журналіст.

Від детектива потрібна інтенсивна зосередженість, розвинений внутрішній слух. На першому етапі продуктивно

нерефлексивне слухання, невтручання в мову співрозмовника. Знаки уваги підтримують розмову, нейтральні фрази знижують напругу. Але буває так, що слухати нічого (невміння, небажання говорити).

Вибираючи співрозмовника, застосовуйте психологічний інструментарій, він допоможе визначити суб'єктивні властивості партнерів, ступінь їх закритості і відкритості, виявити негативні установки, підвищить ймовірність знайти справді цікавого співрозмовника і, головне, заощадить час, що витрачається на непродуктивне спілкування. У всіх випадках потрібно бути спокійним, вести коректну лінію поведінки. Робіть наголос на професіоналізм. Зрозумівши, хто перед вами, оберіть потрібну тактику, спираючись на переваги даного типу співрозмовника.

Психологія впливу припускає, що партнери володіють єдиною системою кодування, проте можуть виникати бар'єри спілкування: соціальні, політичні, професійні, релігійні.

Помилки неминучі в оперативній роботі, однак їх можна звести до мінімуму, якщо знати причини типових помилок і запрограмованих на невдачу ситуацій. Гранична уважність і самодисципліна знижують вірогідність помилок. Готуйся до гіршого - отримаєш найкраще! Вибирай зручний час і місце зустрічі, програвай в голові мізансцени і сценарії дії і будь готовий до будь несподіваного повороту долі.

У процесі спілкування кожен проробляє декілька процедур: фіксує особливості, властивості і вчинки інших в раціональній, емоційній, інтуїтивній формах; виявляє причинно-наслідкові зв'язки в самовияву іншого; вибирає адекватні засоби реагування або впливу на партнера, перевіряє результати реагування або впливу на іншу людину.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 30. Ст.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%> (дата звернення 25.10.2022).
2. Шостак М. І. Журналіст та його твори: Практичний посібник. 1998. 96 с.
3. Горохов В. М. Складові майстерності: навчальний посібник. 1982. 160с.
4. Ільченко С. Н. Інтерв'ю в журналістській творчості: навчальний посібник. 2003. 93с.
5. Аграновський В. А. Друга найдавніша професія: навчальний посібник. 1999. 294с.
6. Дмитровський В. Як зробити інтерв'ю? // Саме це спроможне врятувати інтерв'ю від поверховості. Театральне життя: навчальний посібник. 1997. 256 с.

7. Агутін О.В. Приватний детектив в кримінальному процесі: Монографія. 2001. 162 с
8. Трухін І. О. Соціальна психологія спілкування: навчальний посібник. Київ, 2005. 336 с
9. Конфліктна сутність правоохоронної діяльності. НАВС: веб-сайт. URL: <http://www.naiiau.kiev.ua/files/kafedru/up/lectures/lekckonfik2.doc> (дата звернення 27.10.2022)
10. Грицай К. Аби бути зразком чемності та культури. Рідне Прибужжя. 2011. № 7. URL: <http://www.rp.mk.ua/2011/01/abi-buti-zrazkom-chemnosti-ta-kulturi/> (дата звернення 27.10.2022).

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), *The Constitution of Ukraine*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 25 October 2022).
2. Shostak, M. I. (1998), *Zhurnalist ta jeho tvori [Journalist and his work]*.
3. Gorohov V. M. (1982) *Skladovi majsternosti [Mastery components]*.
4. Il'chenko S. N. (2003) *Interv'ju v zhurnalistiskij tvorchoosti [Interview in journalistic creativity]*.
5. Agranovskij V. A. (1999) *Druga drevnejshaja profesija [Second oldest profession]*.
6. Dmitrovskij V. (1997) *Yak vzjat' interv'ju // Same ce mozhet vryatuti interv'ju vid poverhnostnosti. Teatral'naja zhizn' [How to interview // This is what can save an interview from being superficial. Theater life]*.
7. Agutin A.V. (2001) *Chastnyj detektiv v kriminal`nomu processi [Private detective in criminal proceedings]*.
8. Trukhin I. O. (2005) *Sotsial'na psykhologhiia spilkuvannia [Social psychology of communication] Kyiv, Ukraine*.
9. The official site of National Academy of Internal Affairs (2017), "Conflicting essence of law enforcement activity" available at: <http://www.naiiau.kiev.ua/files/kafedru/up/lectures/lekckonfik2.doc> (Accessed 27 October 2022).
10. Hrytsaj K. (2011) "To be an example of courtesy and culture", *Ridne Prybuzhzhya*, vol. 7, available at: <http://www.rp.mk.ua/2011/01/abi-buti-zrazkom-chemnosti-ta-kulturi/> (Accessed 27 October 2022)

Стаття надійшла до редакції 30.10.2022

УДК 351.746.2 (477)

DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-06-67-72

СПІВРОБІТНИЦТВО СУБ'ЄКТІВ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ З ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Француз А.Й.

*Герой України, Заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (050) -33-944 -02 e-mail: AnatolijFJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2861-1252*

Носенко Б.О.

*здобувач вищої освіти ступеня магістр, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (050)-502-86-99, e-mail: NosenkoBO@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0002-3708-7870*

CURRENT STATE AND PROSPECTS OF PRIVATE DETECTIVE ACTIVITY IN UKRAINE

Frantsuz A.J.

*Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine Doctor of Laws Sciences, Professor, Professor of Department of State Legal Disciplines, "KROK" University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
tel.: (050) -33-944 -02, e-mail: AnatolijFJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2861-1252*

Nosenko B.O.

*Master student "KROK" University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
tel.: (050)-502-86-99, e-mail: NosenkoBO@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0002-3708-7870*

Анотація. Наведено аргументи на користь запровадження інституту приватної детективної діяльності в Україні, його становлення та розвиток на сучасному етапі. Визначено необхідність законодавчого регулювання питань приватної детективної (розукової) діяльності в контексті співробітництва з правоохоронними органами, зокрема з підрозділами Національної поліції України. Представлено авторське визначення приватної детективної діяльності, яку запропоновано визначити як дозволену органами Національної поліції України професійну підприємницьку діяльність приватних детективів та приватних детективних підприємств (агентств) щодо надання клієнтам детективних послуг з метою захисту їх законних прав та інтересів на підставах та в порядку, що передбачені законом. Відзначено, що авторське трактування передбачає включення до визначення терміну, який характеризує приватну детективну діяльність, як один із видів підприємницької діяльності, оскільки така діяльність здійснюється на договірній основі, передбачає одержання прибутку та має підлягати оподаткуванню, згідно діючого законодавства України. Також запропоновані шляхи співробітництва між суб'єктами приватної детективної (розукової) діяльності та підрозділами Національної поліції України. Відзначено, що основою ефективної співпраці між суб'єктами приватної детективної (розукової) діяльності та державними правоохоронними органами повинен стати унормований законом обмін інформацією. Це дозволить здійснювати не тільки окрему (самостійну) діяльність, але і проводити спільне планування та спільні заходи щодо попередження правопорушень. Автор зазначає, що найбільш перспективним співробітництвом між приватними детективами та оперативно-розуковими підрозділами Національної поліції може бути в галузі розшуку безвісно зниклих осіб, в тому числі дітей. При цьому, в такій співпраці приватні детективи можуть мати певні переваги. Порівняно зі співробітниками органів поліції, приватні детективи самі визначають розмір своєї робочої завантаженості, що буде сприяти найбільшій зосередженості на конкретній справі. Також надання послуг на платній основі буде сприяти сумлінному ставленню до покладених обов'язків, оскільки розмір грошової винагороди приватного детектива може коливатися залежно від результатів його роботи. Автором наведено аргументи на користь надання контролюючих повноважень у сфері приватної детективної діяльності органам внутрішніх справ України.

Ключові слова: приватна детективна діяльність, приватний детектив, детективні послуги, закон, співробітництво, оперативно – розшукова діяльність, контроль, договір.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 8.

Annotation. Arguments in favor of the introduction of the institute of private detective activity in Ukraine, its formation and development at the present stage are given. The necessity of legislative regulation of issues of private detective (search) activity in the context of cooperation with law enforcement agencies, in particular with units of the National Police of Ukraine, is determined. The author's definition of private detective activity is presented, which is proposed to be defined as allowed by the National Police of Ukraine professional business activities of private detectives and private detective companies (agencies) to provide clients with detective services to protect their legal rights and interests on the grounds and in the manner prescribed by law. It is noted that the author's interpretation provides for the inclusion in the definition of the term that characterizes private detective activity as one of the types of business activities, as such activities are carried out on a contractual basis, profit and should be taxable under current Ukrainian legislation. Ways of cooperation between subjects of private detective (search) activity and divisions of the National Police of Ukraine are also offered. It is noted that the basis for effective cooperation between the subjects of private detective (investigative) activities and state law enforcement agencies should be the exchange of information regulated by law. This will allow not only to carry out separate (independent) activities, but also to carry out joint planning and joint measures to prevent offenses. The author notes that the most promising cooperation between private detectives and operational search units of the National Police may be in the field of search for missing persons, including children. However, in such cooperation, private detectives may have certain advantages. Compared to police officers, private detectives themselves determine the size of their workload, which will contribute to the greatest focus on a particular case. Also, the provision of paid services will promote a conscientious attitude to the assigned duties, as the amount of monetary remuneration of a private detective may vary depending on the results of his work. The author presents arguments in favor of granting supervisory powers in the field of private detective work to the internal affairs bodies of Ukraine.

Keywords: private detective activity, private detective, detective services, lawcooperation, operatively - searchactivity, control, contract.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 8.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших факторів становлення і належного розвитку нашого суспільства є створення та забезпечення дієвого та ефективного механізму захисту прав та свобод людини і громадянина. Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Виходячи з цього, одним із найважливіших завдань держави є забезпечення конституційних прав і свобод громадян та їх особистої безпеки [1].

На сучасному етапі розбудови правоохоронної системи України значний науковий інтерес становить правовий статус суб'єктів, які здійснюють діяльність, що містить певні ознаки правоохоронної. Йдеться про детективну та інші види діяльності, зміст яких у певний спосіб співвідноситься з функціями працівників правоохоронних органів. Досягнення реалізації принципів законності та верховенства права потребує, щоб функції таких суб'єктів та їх правовий статус були чітко та детально визначені в законах та підзаконних нормативно-правових актах, для того, щоб у будь-якій ситуації були зрозумілі межі їх повноважень, можливість настання юридичної відповідальності тощо. Тому, очевидним є необхідність

розвитку недержавної системи безпеки, зокрема інституту приватних детективів. Як свідчить міжнародний досвід, становлення та діяльності суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності, робота приватних детективів часто тісно пов'язана із співпрацею з державними правоохоронними органами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в галузі приватної детективної діяльності проводили та проводять такі вчені, як: М.М. Антонович, К.Л. Бугайчук, В.Ю. Горелова, О.І. Захаров, Г.К. Кожевніков, В.І. Литвиненко, М.І. Мотуз, Д.Г. Мулявка, М.П. Рабінович, О.В. Токаренко, А. П. Черков, А.Й. Француз, Ю.С. Шемученко та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Не зважаючи на відсутність спеціального закону, який би здійснював нормативно-правове регулювання діяльності інституту приватних детективів в Україні, ринок детективних послуг розвивається. Очевидно, що подальший розвиток і становлення в Україні інституту приватної детективної (розшукової) діяльності є незворотнім процесом. У своїй діяльності приватні детективи будуть взаємодіяти з державними правоохоронними органами, зокрема з підрозділами Національної поліції. Така

взаємодія (співробітництво) нададуть можливість ефективно забезпечувати дотримання законних прав та інтересів громадян нашої держави. На сьогодні в Україні відсутня правова регламентація інституту приватної детективної діяльності, а отже, відсутня й головна передумова для ведення легальної детективної діяльності. Вказане підкреслює актуальність теми цієї статті й потребує проведення ґрунтовного дослідження вітчизняного законотворчого процесу, а також узагальнення теоретичної бази й нормативного матеріалу в даній сфері.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є дослідження законотворчого процесу в сфері приватної детективної діяльності в контексті співробітництва приватних детективів з підрозділами Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи з 2000 року до Верховної Ради України були подані декілька законопроектів, щодо нормативно-правового регулювання детективної діяльності. На сьогодні, найбільш оптимальним виявився проект Закону України від 28 грудня 2015 року № 3726 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». Не зважаючи на те, що цей законопроект найбільше відповідав як національним, так і міжнародним стандартам, він так і не набув статусу закону. У зазначеному законопроекті приватна детективна (розшукова) діяльність визначена як «дозволена органами Національної поліції України діяльність приватних детективів або об'єднань приватних детективів щодо надання замовникам на платній договірній основі детективних послуг з метою захисту їхніх законних прав та інтересів на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом» [6].

Не зважаючи на те, що у визначенні зазначено про надання послуг на платній основі, не вказано що така діяльність є підприємницькою. Хоча це зрозуміло по суті викладення, вказати у визначенні підприємницький характер діяльності суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності, на нашу думку, є необхідним.

В статті 1 Закону України «Про підприємництво», дається визначення

цього явища, як «безпосередньої самостійної, систематичної, на власний ризик діяльності по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством» [4].

Отже виходячи із самого визначення підприємницької діяльності стає зрозумілим, що приватна детективна (розшукова) діяльність по своїй суті є професійною підприємницькою діяльністю і таке положення слід передбачити у законопроекті.

Таким чином, вважаємо за доцільне сформулювати визначення приватної детективної (розшукової) діяльності наступним чином. Приватна детективна (розшукова) діяльність – це дозволена органами Національної поліції України професійна підприємницька діяльність приватних детективів та приватних детективних підприємств (агентств) щодо надання клієнтам детективних послуг з метою захисту їх законних прав та інтересів на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про Національну поліцію», національна поліція України (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Одним із ключових завдань української поліції є протидія злочинності, діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [2]. Статтею 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», передбачено що оперативно – розшукова діяльність здійснюється, зокрема, підрозділами Національної поліції, а саме підрозділами кримінальної та спеціальної поліції [3]. Оперативно – розшукова діяльність може проводитись з використанням негласних методів роботи і тому ведення такої діяльності повинно ретельно контролюватися з боку держави. При проведенні оперативно – розшукових

заходів права та приватні інтереси людини і громадянина можуть бути тимчасово обмежені, з метою протидії від злочинних посягань. Для запобігання порушень прав і свобод громадян, державою визначене коло суб'єктів які мають право на проведення оперативно-розшукових дій. Серед великого кола завдань, які покладені на оперативно-розшукові підрозділи Національної поліції, окремо потрібно зупинитися на завданні розшуку осіб, які пропали безвісті.

На сьогодні, в мережі Інтернет створені та діють пошукові бази розшуку осіб зниклих безвісті. Основна база розшуку зниклих осіб впроваджена Міністерством внутрішніх справ України. Також існують бази розшуку, створені громадськими організаціями, зокрема база зниклих безвісті та ідентифікація невпізнаних жертв збройного конфлікту в Донецькій та Луганській областях. Національним музеєм історії України запроваджено інформаційний портал про зниклих і загиблих у Другій світовій війні тощо.

Особливе занепокоєння в суспільстві викликають випадки зникнення дітей. Так, згідно наявної статистики, за 2018 рік до органів поліції було подано понад 11 тисяч заяв про зникнення дітей. Не зважаючи на те, що переважна більшість дітей знаходиться протягом першої доби після зникнення, певна кількість дітей стає об'єктом злочинних посягань.

На наш погляд, до проведення пошуку зниклих осіб доречно було б залучати можливості суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності. При проведенні заходів із розшуку зниклих осіб приватні детективи можуть застосовувати технічні засоби, але з дотриманням певних умов. Однією з таких умов є те, що особа має надати письмову згоду на її фотозйомку, відеозйомку або аудіофіксацію [8, с. 152].

Взаємодія між співробітниками оперативних підрозділів Національної поліції та суб'єктами приватної детективної (розшукової) діяльності, у сфері розшуку зниклих осіб, могла б позитивно вплинути на результати розшукових дій та додатково сприяти забезпеченню прав і свобод людини і громадянина в нашій державі. При чому, розшук зниклих безвісті осіб можна було б

проводити як окремо, обмінюючись інформацією, так і планувати проведення певних спільних заходів.

Під взаємодією суб'єктів приватної детективної діяльності та правоохоронних органів слід розуміти обопільну (сумісну) діяльність: приватно-розшукову та державну правоохоронну, яка полягає в узгоджених діях детектива та державних правоохоронних органів, на основі взаємодопомоги (взаємної підтримки) для досягнення спільної мети забезпечення громадської безпеки, захисту законних прав та інтересів громадян, виключно в межах законів та підзаконних актів, що регулюють вищевказані види діяльності [7, с. 121].

Не є секретом, що криміногенна ситуація в державі останнім часом погіршується. Причинами такого погіршення є зниження рівня життя громадян, безробіття, військові дії на Сході України тощо. В такій ситуації суттєве навантаження лягає на плечі співробітників Національної поліції. Велике навантаження не може позитивно впливати на якість роботи поліцейських. Часто пріоритетом в роботі поліції є найбільш гучні та резонансні справи, в той час як на справи меншого суспільного резонансу просто не вистачає часу. За таких обставин співробітництво органів та підрозділів Національної поліції з приватними детективами може дозволити більш ефективно функціонувати правоохоронній системі держави, а в першу чергу захистити конституційні права та свободи людей.

До можливих переваг приватного детектива перед співробітниками державних правоохоронних органів можна віднести меншу завантаженість справами та платний характер послуг детектива. Надання платних послуг приватним детективом буде сприяти збільшенню відповідальності за проведену роботу, в тому числі моральної. Більш того, в договорі про надання детективних послуг, можна буде передбачити залежність розміру грошової винагороди від досягнутих результатів, що додатково гарантує більш уважне ставлення до свого клієнта. Питання що стосуються розміру, порядку оплати та вирішення спірних робочих питань з клієнтом, повинні

детально прописуватись у договорі про надання детективних послуг. Основою співробітництва між суб'єктами приватної детективної (розшукової) діяльності та органами Національної поліції повинен стати врегульований відповідним спеціальним законом обмін інформацією. Питання допуску детективів до закритої інформації, реєстрів та баз даних, повинно бути ретельно прописано у спеціальному законі. Прикладом для нас може стати закордонний досвід країн Європи та США, де інститут приватних детективів давно та успішно працює. Приватні детективи не можуть працювати повністю самостійно не маючи тісного спілкування з правоохоронними органами, оскільки виконання багатьох доручень від своїх клієнтів пов'язано з подальшим зверненням до правоохоронних органів (будь то звернення із заявою про скоєний злочин або надання та легалізація характеризуючих особу матеріалів в кримінальному провадженні тощо).

В науковій літературі зазначаються різні підходи в питаннях контролю за діяльністю приватних детективів. За таких обставин, вбачається доцільним висловити власну думку. Контроль за діяльністю суб'єктів господарювання є мірою можливого втручання контролюючих органів в діяльність такого суб'єкта, з метою контролю за дотриманням вимог закону при провадженні ліцензованої діяльності. При цьому, важливим є запобігти «подвійному» контролю, аби повноваження контролюючих органів не перетиналися і не заважали суб'єктам приватної детективної (розшукової) діяльності виконувати покладені на них завдання. Хоча приватна детективна (розшукова) діяльність і недержавна охоронна діяльність є різними видами підприємницької професійної діяльності, але їх мета дещо співпадає, оскільки ці суб'єкти покликані захищати інтереси своїх клієнтів.

Згідно Переліку органів ліцензування, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. №

609, до повноважень Міністерства внутрішніх справ України належить ліцензування охоронної діяльності [5]. Таким чином, Міністерство внутрішніх справ України має повноваження щодо ліцензування охоронної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. Оскільки питання недержавної охорони та приватної детективної (розшукової) діяльності можуть мати схожі особливості у сфері діяльності та наближені вимоги щодо підготовки (перепідготовки) кадрів, вважаємо за доцільне покласти на Міністерство внутрішніх справ України повноваження щодо ліцензування приватної детективної (розшукової) діяльності.

Висновки. Як зазначалося вище, основою співробітництва суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності та правоохоронних органів є унормований законом обмін інформацією. Вважаємо за доцільне запропонувати при прийнятті Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» внесення положень щодо обміну інформацією між співробітниками правоохоронних органів та суб'єктами приватної детективної (розшукової) діяльності. У законопроектах, які знаходились на розгляді у Верховній Раді України, передбачався лише обов'язок приватного детектива повідомити правоохоронні органи про замах або скоєння злочину, якщо таку інформацію він отримає. Такий підхід є одностороннім і не дасть можливості для повноцінної співпраці між приватними детективами і правоохоронцями. Пропонується включити в закон положення щодо доступу приватних детективів до закритих баз даних на підставах та в порядку, який унеможливить несанкціонований витік службової інформації. Таке співробітництво між суб'єктами приватної детективної (розшукової) діяльності та співробітниками підрозділів Національної поліції повинно призвести до підвищення рівня захисту прав та законних інтересів громадян України.

Література

1. Конституція України Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 30 вересня 2016 р.: (Офіц. текст). К.: Паливода А. В., 2016. 76 с.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015р.// Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
4. Про підприємництво: Закон України від 07 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 14. Ст. 168.
5. Про перелік органів ліцензування: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 609. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 17.11.2022)
6. Про приватну детективну (розшукову) діяльність [Електронний ресурс] : Проект Закону України № 3726 від 28.12.2015. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580 (дата звернення 17.11.2022)
7. Захаров О. І. Концептуальні засади організації приватної детективної діяльності в Україні / О. І. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2016. Вип. 12(2). С. 120-122.
8. Француз А.Й., Левішко І.В. Приватна детективна діяльність в Україні в контексті забезпечення конституційних прав і свобод людини. Правничий вісник Університету «КРОК». К., 2018. № 3. С. 149-154.

Reference:

1. Constitution of Ukraine, Legislation in force as of September 30, 1996 (2016), Official text, Kyiv, Ukraine.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine “On National Policy”, Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini, №40-41, p.379.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine “On Operational Search Activity”, Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini, №22, p.303.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine “On Entrepreneurship”, Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini, №14, p.168.
5. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), The Decree “On the list of licensing bodies”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-2015-%D0%BF#Text> (Accessed 17 November 2022)
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), Draft Law of Ukraine “On Detective Services”, no. 1228-1, available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI00521A.html (Accessed 17 November 2022).
7. Zaharov, O.I. (2006), “Conceptual framework about organization of private detective activity in Ukraine”, Naukoviy visnyk Michnarodnogo humanitarnogo Universitetu, Vip.12 (2), pp/120-122.
8. Frantsuz, A.J. Levishko, I. (2018), “Private detective activity in Ukraine in the context of ensuring constitutional rights and freedoms of human and citizen”, Legal Bulletin of the University “KROK”, vol. 32, pp. 149-154.

Стаття надійшла до редакції 27.11.2022

ISSN (Print) 2708-339X
ISSN (Online) 2786-7498
DOI: 10.31732/ 2708-339X-2022-06

Collection of scientific works
Збірник наукових праць

Legal Bulletin
Issue 6/ Випуск 6

KROK University and University of Economics and Human Sciences are not responsible for the content of publications and reliability of factual, statistical and other data provided by authors

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» та Варшавської економічно-гуманітарна академія не несуть відповідальності за зміст матеріалів публікацій та достовірність наведених авторами фактологічних, статистичних тощо даних

Підписано до друку 20.12.2022 р. Формат 64x84/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2. Наклад 300 прим. Зам. 265.

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру ДК № 613 від 25.09.2001 р.

Надруковано департаментом поліграфії
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
місто Київ, вулиця Табірна, 30-32
тел.: (044) 455-69-80,
e-mail: polygrafi.a.krok@gmail.com